

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Kaplan

VOJNA ŠKODA NA OBMOČJU SLOVENIJE,
POVZROČENA V DRUGI SVETOVNI VOJNI 1941-1945

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Kaplan

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

VOJNA ŠKODA NA OBMOČJU SLOVENIJE,
POVZROČENA V DRUGI SVETOVNI VOJNI 1941-1945

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu, da mi je bila omogočena izdelava diplomske naloge s področja vojne škode na območju Slovenije med drugo svetovno vojno, ter za njegovo strokovno vodenje in usmerjanje pri izdelavi diplomske naloge.

KAZALO

1. UVOD	6
1.1. OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA	9
1.2. HIPOTEZA	10
1.3. UPORABLJENA METODOLOGIJA	10
1.4. OPREDELITEV POJMOV	11
2. OKUPACIJA, RAZKOSANJE SLOVENIJE LETA 1941 IN RAZNARODOVALNA POLITIKA DO SLOVENCEV MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN VIRI VOJNE ŠKODE	15
2.1. NEMŠKI OKUPACIJSKI SISTEM IN POSLEDICE	15
2.2. ITALIJANSKA OKUPACIJA IN OBLIKE NASILJA	19
2.3. MADŽARSKI OKUPACIJSKI REŽIM IN POSLEDICE	22
2.4. ČLOVEŠKE ŽRTVE – VOJAŠKE OPERACIJE	24
3. MIROVNE IN REPARACIJSKE KONFERENCE	26
3.1. OBVEZNOSTI ZR NEMČIJE DO PLAČILA VOJNE ŠKODE	28
3.2. ITALIJA IN NJENE OBVEZNOSTI DO PLAČILA VOJNE ŠKODE	30
3.3. MADŽARSKA IN NJENE OBVEZNOSTI DO PLAČILA VOJNE ŠKODE	32
3.4. OBVEZNOSTI AVSTRIJE DO PLAČILA VOJNE ŠKODE	33
4. POPIS VOJNE ŠKODE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI LETA 1945	35
4.1. UREDBA O USTANOVITVI DRŽAVNE KOMISIJE ZA VOJNO ŠKODO	35
4.2. PRAVILNIK O PRIJAVLJANJU IN UGOTAVLJANJU VOJNE ŠKODE	36
4.3. FORMULARJI ZA POPIS VOJNE ŠKODE, KI JIH JE PREDPISALA DRŽAVA	37
4.4. VSEBINA REGISTROV ZA EVIDENCO VOJNE ŠKODE	38
5. MERILA ZA OCENJEVANJE VOJNE ŠKODE	39
5.1. NAVODILA ZA DELO FEDERALNIH KOMISIJ ZA VOJNO ŠKODO	39
5.2. NAVODILA ZA DELO OKRAJNIH KOMISIJ ZA VOJNO ŠKODO	40
5.3. NAVODILA ZA DELO KRAJEVNIH NARODNOOSVOBODILNIH ODBOROV ZA UGOTAVLJANJE VOJNE ŠKODE	42
5.4. CENIK ZA OCENO VOJNE ŠKODE	43
5.5. IZDAJANJE SKLEPOV O OCENI VOJNE ŠKODE	46
6. VOJNA ŠKODA, KI SO JO POVZROČILI NEMŠKI, ITALIJANSKI IN MADŽARSKI OKUPATORJI	48
6.1. IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI NEMŠKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	49

6.2.	IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI MADŽARSKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	51
6.3.	IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI ITALIJANSKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	52
6.4.	VOJNA ŠKODA, KI SO JO V SLOVENIJI POVZROČILI AVSTRIJCI	53
7.	VOJNA ŠKODA, KI SO JO POVZROČILI OKUPATORJI PO POSAMEZNIH PODROČJIH.....	55
7.1.	VOJNA ŠKODA, POVZROČENA V KMETIJSTVU, ZDRAVSTVENIH USTANOVAH IN ŠOLSTVU	55
7.2.	VOJNA ŠKODA V INDUSTRIJI.....	56
7.3.	ŠKODA V RUDNIKI.....	56
7.4.	PODATKI O VOJNI ŠKODI V TRGOVINI, HOTELIRSTVU IN GOSTINSTVU	57
7.5.	VELIKA JE BILA ŠKODA TUDI V ZASEBNEM SEKTORJU.....	57
7.6.	BANKE, HRANILNICE.....	58
7.7.	VOJNA ŠKODA, POVZROČENA V RAZLIČNIH OKUPACIJSKIH SISTEMIH NA VODOVODNI INFRASTRUKTURI S POUČENOM NA LJUBLJANSKO POKRAJINO.....	59
7.8.	VOJNA ŠKODA POVZROČENA V RAZLIČNIH OKUPACIJSKIH SISTEMIH POVZROČENA NA CESTAH, ŽELEZNICAH IN MOSTOVIH.....	60
7.9.	VOJNA ŠKODA, POVZROČENA NA ZDRAVJU IN OSEBNI SVOBODI	61
7.10.	INVALIDNOST	62
7.11.	MRTVI IN POGREŠANI	63
8.	SKUPNI ZNESEK MATERIALNE VOJNE ŠKODE PO PODATKIH REGISTRA »B« PO OKROŽJIH	65
8.1.	OKRAJNI IZVRŠNI ODBOR GORICA - SOLKAN.....	65
8.2.	SKUPNI PREGLED VOJNE ŠKODE, KI SO JO PRIJAVILI ZASEBNIKI.....	67
8.3.	DODATEK K POROČILU O VOJNI ŠKODI	68
9.	ZAKLJUČEK IN POTRDITEV HIPOTEZ	70
10.	VIRI IN LITERATURA.....	73
11.	PRILOGE	76

1. UVOD

Druga svetovna vojna je terjala okrog 50 milijonov življenj. Cilj Hitlerjeve nacistične Nemčije je bil prevlada nemške, po njihovo, večvredne rase. Te svoje namere in kakšen naj bi bil svet po nemških osvajanjih, je Hitler razložil v knjigi *Mein Kampf*. V svoj program nacionalsocialistične stranke za prevzem oblasti je vgradil uporabo nasilja kot učinkovitega sredstva za doseg svojih ciljev.

Druga svetovna vojna v letih od 1939 do 1945 je bila izzvana s strani skupine nacističnih in fašističnih držav (Nemčija, Italija in Japonska), ki so se povezale v tako imenovani trojni pakt. Sam spopad, ki je sledil, je do danes še vedno največji ne samo po žrtvah pač pa tudi po razsežnostih, ki jih je imel, saj ni imel za svoj cilj le spreminjanje geografskih meja, pač pa tudi iztrebljanje nekaterih ljudstev, ras in verskih skupin.

K trojnemu paktu so se postopoma priključile tudi druge države, in sicer 20. novembra 1940 Madžarska, 23. novembra 1940 Romunija, 24. novembra 1940 Slovaška, 1. marca 1941 Bolgarija, 25. marca 1941 Jugoslavija, 10. aprila 1941 razglasijo Neodvisno državo Hrvaško in 15. junija 1941 Hrvaška pristopi k trojnemu paktu.

Sama Nemčija je bila pod pritiskom mirovne pogodbe že po porazu v prvi svetovni vojni, zamudila pa je tudi obdobje širitve na kolonialna območja. Zavaljo občutka utesnjenosti ter gospodarske krize so posledično nastali tudi pogoji za vzpon nacizma in fašizma, s tem pa je bila podana tudi možnost za dozorevanje mnjenja znotraj tretjega rajha o teoriji nadljudi in večvrednosti čiste arijske rase. Zavaljo vseh navedenih razlogov je bila druga svetovna vojna kot posledica in nadaljevanje prve svetovne vojne neizbežna. Hitlerjeva Nemčija je zahtevala nova ozemlja in okupirala veliko držav. Tudi Nemci v Sloveniji so vse odločnejše postavljali svoje zahteve.¹

Adolf Hitler je načrt za nemško zasedbo Porenja pripravil že leta 1935. Nemška vojska je 1. oktobra 1938 vkorakala na Češkoslovaško in popolnoma zasedla Sudete. 1. septembra 1939 je Hitler napadel Poljsko in 28. septembra Poljska kapitulira. 9. aprila 1940 nemška vojska vdre na Dansko in Norveško. 10. maja Nemčija napade Nizozemsko, Belgijo in Luksemburg. 10.

¹ Janusz Piekalkiewicz: *Druga svetovna vojna*, Ljubljana 1996, str. 13-14.

junija 1940 Nemci prodrejo do Pariza. 7. oktobra 1940 nemške enote vkorakajo v Romunijo. 6. aprila 1941 nemška, italijanska in bolgarska vojska vdrejo v Jugoslavijo. 22. junija 1941 Nemčija in Romunija napadeta ZSSR. 7. decembra 1941 Japonska napade ameriško floto v Pearl Harboru. 11. decembra 1941 Nemčija in Italija napovesta vojno ZDA.

Po začetnih velikih uspehih Hitlerjeve Nemčije na evropskih bojiščih v drugi svetovni vojni po letu 1939, se je položaj v letih 1942 do 1943 začel bistveno spreminjati. Jeseni 1942 se je napredovanje nemške vojske na vseh frontah ustavilo. Rusi so nemške divizije zaustavili pred Kavkazom in Stalingradom. Zavezniško izkrcavanje v Maroku in Alžiru 7. in 8. novembra 1942 je Hitlerja presenetilo. 6. junija 1944 so se anglo-ameriške vojaške sile izkrcale v Normandiji.

Nacistična Nemčija in fašistična Italija ter Japonska so bile leta 1945 poražene. Hitlerjev režim je bil proti idejam človečnosti, demokratičnosti, enakopravnosti, miru in sožitju, zato se mu je človeštvo uprlo z vsemi silami. Druga svetovna vojna je pustila daljnosežne posledice za prihodnost. Številne žrtve, razbite družine in porušeni domovi, mrtvi na obeh straneh, trpljenje so le nekateri parametri cene, ki jo je moralo plačati civilno prebivalstvo in vojaštvo. Prinesla pa je tudi politične spremembe med vojno, ki so se najbolj pokazale z ustanovitvijo antinacistične in antifašistične koalicije. Ta se je sicer po zmagi v drugi svetovni vojni po vojni spremenila v bipolarnost in hladno vojno med socialističnim blokom na eni in kapitalističnim svetom na drugi strani.

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev - Jugoslavija, katere del je bilo tudi sedanje ozemlje Slovenije, je bila na vojno povsem nepripravljena. Trenja znotraj države med narodi so bila prevelika, da bi država delovala homogeno. Z begom kralja in takratne vlade pa se je država dobesedno sesula in bila prepuščena na milost in nemilost okupatorjem. Narodi Jugoslavije so se okupatorjem začeli upirati. Ob tem pa so nastajale tudi vojaške formacije, ki so se povezovale z okupatorji. Tako so imeli na Hrvaškem ustaško gibanje, v Srbiji četniško gibanje in v Sloveniji se pojavijo vaške straže.

Zgodovinsko dejstvo je, da je osvobodilni boj v vseh delih Jugoslavije pomagal zavezniški koaliciji pri zmagi nad fašizmom in nacizmom, in da je k tej zmagi prispeval več kot bi se moglo od tako majhnih narodov pričakovati.

Po nemškem napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 so se razmere na 15.036 kvadratnih kilometrov velikem slovenskem ozemlju bistveno razlikovale od drugih delov Jugoslavije. Slovenijo so takoj zasedle tri sile: Nemčija, Italija in Madžarska. Vsi trije okupatorji so si prizadevali za čim hitrejšo priključitev slovenskega ozemlja v svoje države.² Slovenci so bili soočeni z nasiljem in vsemi oblikami nasilja in surovosti okupatorjev. Ti so obsojali na smrt, streljali talce, usmrčevali brez sodbe, pošiljali Slovence v koncentracijska in druga taborišča, zapirali, prisilno mobilizirali v svojo vojsko. Okupatorji so spreminjali imena krajev, ukinjali slovenske šole, sežigali slovenske knjige in zatrli celotno kulturno življenje Slovencev. Poleg tega so organizirali množično naseljevanje Nemcev na slovensko ozemlje, ropali državno in zasebno premoženje ter naredili veliko gmotno škodo.

Okupatorji so z okupiranih ozemelj v letih 1941-1945 izgnali 63.000 Slovencev, največ v nemška izgnanska taborišča, kar 45.000, na Hrvaško 10.000, v Srbijo 7.500, okoli 17.000 pa jih je pobegnilo pred izgonom v Ljubljansko pokrajino in drugam. Po nekaterih podatkih je bilo v nemška koncentracijska taborišča odvedenih 19.867 Slovencev, v italijanska 36.200, v madžarska 1.259 in v Jasenovac 400 Slovencev. Na desettisoče Slovencev je bilo v zaporih. Vlada NDH je dala soglasje, da se na njenem ozemlju namesti tolikšno število Slovencev, kolikor bo pregnanih Srbov.³

Zgodovinska dejstva kažejo, da če nacistični in fašistični režimi v drugi svetovni vojni ne bi propadli, bi Slovenci kot narod in Slovenija kot država izginili z zemljevida Evrope. Hitlerjeva koalicija je v zadovoljstvo vsega naprednega in demokratičnega sveta propadla.

V tem delu skušam podati vpogled v škodo, ki so jo povzročile okupatorske države, in sicer tako gmotno škodo kot škodo, povzročeno ljudem. Pri tem sem se osredotočil na globalne podatke o vojni škodi in popis vojne škode po drugi svetovni vojni. Želel sem prikazati, da je bila vojna škoda po drugi svetovni vojni podrobno popisana in da o tem obstaja zelo veliko podatkov v arhivih, ki pa doslej še niso bili v celoti obdelani.

² Tamara Griesser Pečar: Razdvojeni narod: Slovenija 1941-1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004, str. 31.

³ Tone Ferenc: Slovenski izgnanci 1941-1945-Civilne žrtve druge svetovne vojne, spremna beseda v brošuro Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska pravna in Humanitarna dejstva, Ljubljana 1996, str. 7.

Prav zakoni, pravilniki in uredbe, sprejeti takoj po drugi svetovni vojni, kažejo, da se je DF Jugoslavija resno lotila popisa vojne škode zaradi okupacije in drugih vojnih dogodkov ter nasilja.

Vojne škode pa nekdanja Jugoslavija ni nikoli v celoti izterjala od agresorskih držav v drugi svetovni vojni. Okupatorske države v drugi svetovni vojni pa so bile: Nemčija, Italija, Bolgarija in Madžarska. Zlasti pa je največ vojne škode dolžna Nemčija, saj jo je poravnala le nekaj odstotkov.

Vprašanja vojne škode in vojnih odškodnin so upravičenci postavljali vsa povojna leta, zelo aktualno pa je to vprašanje postalo po osamosvojitvi Slovenije. Kot študent in potomec slovenskih izgnancev sem sodeloval pri zbiranju zgodovinskega gradiva za Društvo izgnancev Slovenije, zato sem z veseljem sprejel diplomsko delo o vprašanjih druge svetovne vojne s posebnim ozirom na vojno škodo.

1.1. OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA

V diplomski nalogi bom predstavil vojno škodo, okupacijo in razkosanje Slovenije v času druge svetovne vojne v letih od 1941 do 1945. Opisal bom oblike nasilja okupatorjev ter raznarodovalno in genocidno politiko nad Slovenci v drugi svetovni vojni in še posebej izgon Slovencev.

Osrednji del diplomske naloge pa zajema ocene in zbiranje podatkov za popis vojne škode in pravnih aktov za delo komisij za popis vojne škode na vseh nivojih državne organiziranosti. V diplomski nalogi opredeljujem dejanski popis vojne škode po drugi svetovni vojni ter obseg škode, povzročene po nemškem, italijanskem in madžarskem okupatorju ter podatke o tej škodi, ki so bili posredovani na mirovne in reparacijske konference v prvih letih po drugi svetovni vojni.

Poleg zahtevkov za povrnitev vojne škode sem v diplomski nalogi navedel tudi podatke, koliko izplačila vojne škode je bivša država zahtevala in koliko ga je dejansko tudi dobila.

1.2. HIPOTEZA

Zavezniška koalicija je po končani drugi svetovni vojni zahtevala, da naslednice agresorskih držav poravnajo vojno škodo. Zato sem sklepal, da je tudi nekdanja Jugoslavija vojno škodo popisala in zahtevala povračilo škode. Domneval sem, da so podatki o teh popisih in zahtevani in povrnjeni vojni škodi ohranjeni. Predvideval sem, da je nekdanja Jugoslavija del vojne odškodnine dobila, vendar je osebam, ki so vojno škodo državi prijavile in so jo državne komisije potrdile, ni nikoli poravnala.

Gre torej za tri hipoteze.

HIPOTEZA 1

Vojno škodo so državne oblasti popisale po navodilih mednarodnih mirovnih in reparacijskih konferenc. Država je sprejela ustrezne zakone in pravila o popisu, pripravila podrobna navodila za prebivalstvo, pripravila cenike za popis vojne škode ter ustrezne formularje.

HIPOTEZA 2

1945 je Jugoslavija zbrane podatke o celotni vojni škodi in zahtevke posredovala v dogovorjenem roku mednarodnim organom. Na reparacijskih konferencah po drugi svetovni vojni je bila Jugoslaviji zahtevana vojna škoda priznana, vendar pa nikoli v celoti poravnana.

HIPOTEZA 3

Nekdanja Jugoslavija je dobila povrnjen le del vojne škode v obliki reparacij, nepovratnih sredstev in ugodnih posojil. Oškodovane fizične osebe pa iz tega naslova niso dobile nobenega povračila za gmotno škodo, povzročeno jim med drugo svetovno vojno, pač pa so jim skupnost in državni organi pomagali pri obnovi.

1.3. UPORABLJENA METODOLOGIJA

Pri proučevanju vprašanj druge svetovne vojne in vojnih odškodnin sem uporabil naslednje metode:

- proučevanje objavljenih pisnih virov
- historiografska metoda kritike virov
- primerjalna metoda
- deskriptivna metoda.

Proučil sem slovenske, hrvaške in srbske vire, ki se nanašajo na mirovne in reparacijske konference po drugi svetovni vojni in vprašanja popisov in ocen vojne škode.

Pri tem sem opazil, kako malo pisnih virov o vojni škodi je bilo objavljenih v slovenskem jeziku. Največ zbranih podatkov sem našel v arhivu Društva izgnancev Slovenije 1941-1945 in v brošuri Nekaj o vojni škodi in pravicah ter v elaboratu, pripravljenem za Medresorsko komisijo Vlade RS za obravnavo vprašanj vojne škode.

Tudi pregled vse zakonodaje, sprejete po drugi svetovni vojni s tega področja, sem našel v arhivu Društva izgnancev Slovenije.

Je pa izjemno veliko podatkov o popisu vojne škode v Arhivu Republike Slovenije ter pokrajinskih arhivih v Mariboru in Kopru, pa tudi v arhivu Društva izgnancev Slovenije. Iz teh gradiv je razvidno, da so komisije za popis vojne škode delale zelo organizirano in neverjetno hitro in uspešno zbrale podatke o vojni škodi, ki so jo povzročili okupatorji na državnem in zasebnem premoženju.

1.4. OPREDELITEV POJMOV

Okupacija mednarodnopravno pomeni zasedba ozemlja tuje države. Okupacija je stanje na nekem ozemlju, ki ga je tuja država z bojem spravila pod svojo oblast. Nemčija, Italija, Madžarska in NDH so leta 1941 okupirale in razkosale Slovenijo.⁴

Raznarodovanje je načrtno uničevanje narodnostnih, rasnih ali verskih skupin. Nacisti so načrtno želeli uničiti slovenski narod, zato so uporabili vse vrste genocidne politike: izgon Slovencev, ukinitvev slovenskih šol, imen krajev in zadušili vse kulturno življenje; streljali so talce in odpeljali v koncentracijska taborišča na tisoče Slovencev.⁵

Genocid sodi med kazniva dejanja mednarodnega prava. 373. člen kazenskega zakonika RS določa, da je genocid namerno dejanje popolnega ali delnega uničenja narodnostne, etnične, rasne ali verske skupnosti.⁶ Beseda genocid se v slovarjih prvič pojavi leta 1944. Avtor te

⁴ Slovar slovenskega knjižnega jezika. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, DZS, Ljubljana 1997 (dalje SSKJ), str. 764.

⁵ SSKJ, str. 232.

⁶ Posvet ob 50 – letnici splošne deklaracije OZN o človekovih pravicah, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1998.

besede kot pravne kvalifikacije »genocida« je bivši poljski tožilec in ubežnik pred nacisti, kasneje pa profesor prava v ZDA, Raphael Lemkin. Tako je dal ime zločinu nad zločini.

Beseda genocid je sestavljena iz grške besede »genos«, ki pomeni družino, pleme, rod, in izpeljanke latinske besede »caedere«-»cide«, ki pomeni ubijanje. Pravno potrditev je beseda genocid dobila leta 1948, ko je bila sprejeta konvencija Združenih narodov o preprečevanju genocida, ki je definirala kazenskopravne elemente tega zločina. Konvencija je začela veljati leta 1951.⁷ V slovenščino bi besedo genocid lahko prevedli kot »rodomor«.

Internacija pomeni prisiliti koga k bivanju pod nadzorom na določenem mestu, navadno v taborišču. Okupatorji so internirali veliko Slovencev.⁸

Konfinacija pomeni prisilno bivanje v določenem kraju. Konfinacija pomeni prisiliti koga, da živi v nekem kraju, in ki mu prepovedo vrnitev v njegov kraj bivanja.⁹

Izgon pomeni nasilno dejanje nad človekom, ki mora zapustiti svoj domači kraj in svojo državo.¹⁰ Nemški okupator je izgnal več kot 60.000 Slovencev v Nemčijo, v ND Hrvaško in Srbijo.

Vojna škoda je materialna odškodnina, ki jo mora plačati poražena stran zmagovalcu za škodo, narejeno z agresijo, na osnovi dogovora o miru in reparacijah. Vojna škoda se plača v materialu, denarju in s prenosom zemljišča v last. Razlogi plačila vojne škode so različni: kaznovanje poražencev, plačilo dejanske škode, ustvarjanje boljšega ekonomskega in političnega položaja zmagovalcev, zmanjšanje vojnega potenciala poražencev. Vojna škoda v 1. in 2. svetovni vojni je bila tako velika, da krivci niso bili v stanju, poravnati je v kratkem času.¹¹ Po Uredbi o ustanovitvi državne komisije za vojno škodo z dne 2. 4. 1945 se je za vojno škodo smatralo: izguba življenja, poškodba zdravja, uničenje ali poškodovanje imovine, kar so povzročili okupatorji, Jugoslovanska vojska, narodnoosvobodilna vojska, partizanski odredi Jugoslavije kakor tudi zavezniške vojske.¹² Po pravilniku o prijavljanju in ugotavljanju

⁷ Goran Klemenčič: Genocid in ostala hudodelstva, Mladina, št. 24, 13. junij 2005, str. 28.

⁸ SSKJ, str. 307.

⁹ SSKJ, str. 424.

¹⁰ SSKJ, str. 320.

¹¹ Vojna enciklopedija, Beograd 1966, zvezek 8, str. 99-100.

¹² Narodna in univerzitetna knjižnica (dalje NUK) , Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Uredba o ustanovitvi Državne komisije za vojno škodo, Ljubljana 1945, str. 5-6.

vojne škode¹³ so za vojno škodo šteli: izgubo narodnega bogastva zaradi vojne in okupacije, vojne izdatke, škodo na imovini državljanov in pravnih oseb, človeško življenje, pogrešane, škodo na zdravju in telesu, vsako okvaro, kakor je poabljenje ali poškodba telesa, zmanjšano telesno in duševno zdravje, zmanjšana delovna sposobnost, prestane bolečine, odvzem osebne svobode, napadena, poškodovana spolna integriteta, človeško dostojanstvo in čast, prisilno delo.

Vojna odškodnina je dajatev, ki se določi pripadnikom v okupirani državi in osebam, ki so utrpeli škodo zaradi vojnih dogodkov. Okupatorske države med drugo svetovno vojno, zlasti Nemčija, še niso poravnale zahtevane vojne odškodnine.¹⁴

Reparacije so oblika vojne odškodnine, ki so rezultat mirovnih dogovorov po koncu vojne. Vsebina reparacij so obveznosti do plačil gmotne škode, ki jo zahteva zmagovita država od poražene države. Te obveznosti obsegajo vojne stroške zmagovite države, stroške vojske, najemnine, vzdrževanje vojske in druge stroške, povzročene zaradi vojne škode, ki jo je naredila povzročiteljica vojne na ozemlju zmagovite države.¹⁵ Institucija reparacij se je uveljavila že v starem veku.¹⁶ Reparacija pomeni v mednarodnem pravu povračilo za škodo povzročeno med vojno, povzročeno med vojno na javni in zasebni imovini, ki ga plača poražena država svojemu nasprotniku.¹⁷

Restitucija pomeni zadrževanje imovine okupatorja, ki se nahaja na ozemlju zmagovalca, ampak v manjši meri, kot so določene reparacije.¹⁸ Restitucija pomeni obnoviti, povrniti kaj v prejšnje stanje.

Repatriacija je vračanje izgnancev, beguncev, vojnih ujetnikov in drugih razseljenih oseb v njihovo domovino. Do repatriacije prihaja po koncu vojne, ko je veliko ljudi deportiranih ali pobeglih in se vračajo v svojo državo. Njihov položaj je reguliran z ženevsko konvencijo o zaščiti žrtev vojn.¹⁹ Po drugi svetovni vojni je bilo repatriiranih v domovino več kot 60.000 slovenskih izgnancev. Vračalo se je tudi na desetisoče vojnih ujetnikov, internirancev,

¹³ Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode. Posebna priloga Uradnega lista SNOS in Narodne vlade Slovenije, 1. 8. 1945.

¹⁴ Leksikon, Cankarjeva založba, Ljubljana 1973, str. 831.

¹⁵ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, Inštitut za suvremenu istoriju, Beograd 1975, stran 531.

¹⁶ Vojna enciklopedija, Beograd 1966, zvezek 8, str. 100.

¹⁷ Leksikon Cankarjeva založba, Ljubljana 1973, str. 831.

¹⁸ Vojna enciklopedija, Beograd 1966, zvezek 8, str. 100.

¹⁹ Politična enciklopedija: Suvremena administracija, Beograd 1975, str. 906.

prisilnih delavcev in drugih razseljenih oseb. Po podatkih štaba za repatriacijo se je leta 1945 vračalo preko Slovenije nad 440.000 ljudi. Repatriacijo Slovencev v domovino so organizirale zavezniške države.²⁰

Mirovne konference se sklicujejo po koncu vojne. Na njih se podpisujejo mednarodni dogovori med vojskujočimi se državami, s katerimi se končajo vojne in zopet vzpostavijo odnosi miru. Razen določil o miru vsebujejo mirovne pogodbe tudi druga določila, npr. vojne odškodnine, reparacije, vrnitev vojnih ujetnikov in veljavnost mednarodnih pogodb pred začetkom vojne.²¹

²⁰ Ivica Žnidaršič: Z javno besedo do pravic, Društvo izgnancev Slovenije, Ljubljana 2000, str. 315-325.

²¹ Pariška mirovna pogodba. Integralno prevodno besedilo mirovne pogodbe z Italijo, podpisane v Parizu 10. februar 1947. Zvezek 49, str. 2-3. Ministrstvo za zunanje zadeve RS, 15. september 1997 (dalje Pariška mirovna pogodba).

2. OKUPACIJA, RAZKOSANJE SLOVENIJE LETA 1941 IN RAZNARODOVALNA POLITIKA DO SLOVENCEV MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN VIRI VOJNE ŠKODE

Druga svetovna vojna je zelo prizadela slovenski narod. Po štetju prebivalstva iz leta 1941 je v jugoslovanskem delu Slovenije živelo 1.237.846 ljudi.

Leta 1941 je bilo slovensko ozemlje okupirano in razkosano med tri države, nekaj vasi (20 kvadratnih kilometrov) pa je zasedla Nezavisna država Hrvatska. Nemci so okupirali 10.261 kvadratnih kilometrov, Italijani 4.544 kvadratnih kilometrov in Madžari 997 kvadratnih kilometrov.²² Na ozemlju Slovenije, ki so ga Nemci prvotno okupirali, je bilo 798.700 prebivalcev, 200.038 hiš in 274.304 gospodinjstev. Italija je okupirala del Slovenije s 336.279 prebivalci, Madžarska pa s 102.867 prebivalci.²³

Države, ki so okupirale Slovenijo, so si zadale za cilj uničiti slovenski narod kot etnično enoto. Plenjenje, ropanje in uničevanje slovenskega premoženja je imelo za posledico vojno škodo, ki je nastajala skozi vsa vojna leta. Pri tem ni bilo izjeme, pa najsi gre za zasebno ali javno premoženje. Vse kar se je dalo pleniti, ropati ali uničiti in je bilo v dosegu okupatorja, je doživelo tragično usodo. Številne umetnine, zgodovinske dragocenosti, arhivski dokumenti in spomeniki, in še bi lahko naštevali, je bilo za vedno izgubljeno. Tudi naravne dobrine so bile deležne enake usode brezobzirnega izkoriščanja v dobro neke naddržave in nadržase. Na stotine ton različnih dobrin je bilo prepeljanih z ozemlja današnje Slovenije v prid tretjega rajha in njegovih oboroženih sil.

2.1. NEMŠKI OKUPACIJSKI SISTEM IN POSLEDICE

Najbolj nasilen in nestrpen v izvajanju nasilja nad slovenskim narodom je bil nemški okupator, ki je spomladi 1941 zasedel slovensko Štajersko, severni del Dolenjske, severozahodni del Prekmurja, Mežiško dolino in Gorenjsko. Ta območja je organiziral v dve svoji začasni pokrajinski upravni enoti, in sicer v Spodnjo Štajersko (Untersteiermark) in zasedena območja Koroške in Gorenjske z Mežiško dolino. Do formalnopravne vključitve v nemški rajh naj bi ju upravljala šefa civilne uprave dr. Sigfried Uiberreither v Mariboru oz. Gradcu in Franc Kutschera na Bledu oz. v Celovcu, ki ju je 14. 4. 1941 imenoval Adolf Hitler

²² Tone Ferenc: Idejne osnove nemške okupacijske politike v Sloveniji, Izgnanci, Ljubljana 1993, str. 24.

²³ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svetskom ratu, str. 188-189.

in sta bila tudi odgovorna samo njemu. Oba šefa civilne uprave sta bila tudi pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva, Heinricha Himmlerja, ki je bil tudi šef nemške policije.

Nemški nacistični načrt za uničenje slovenskega naroda kot etnične enote je imel tri bistvene sestavine, in to: množičen izgon Slovencev, množično kolonizacijo Nemcev na slovenski zemlji in hitro in popolno ponemčenje tistih ljudi, ki bi še za nekaj časa ostali doma.

Po Himmlerjevih smernicah, izdal jih je sredi aprila 1941 v Celovcu in Mariboru, naj bi nacistično izganjanje zajelo štiri velike skupine ljudi, in sicer: narodno zelo zavedne in vplivne Slovence, zlasti izobražence (profesorje, učitelje, duhovnike itd.), ki so jih nacisti razglašali tudi za sovražnike Nemčije (t.i. prvi val), priseljence v Spodnjo Štajersko, Gorenjsko in Mežiško dolino po 1. 1. 1914 (t.i. drugi val), obmejno prebivalstvo (t.i. tretji val), osebe, ki iz rasnih, političnih ali zdravstvenih razlogov ne bi bile sposobne za ponemčenje.

Okupatorjevi viri iz pomladi 1941 navajajo, da bo izgon zajel od 220 do 260 tisoč oseb, kar je pomenilo vsakega tretjega Slovenca, ki je takrat živel v omenjenih dveh pokrajinskih enotah – Spodnji Štajerski in Gorenjski z Mežiško dolino.

V letu 1941 so nacisti tudi že pripravljali množičen izgon koroških Slovencev severno od Karavank in ta izgon leta 1942 tudi izvedli.

Nemški okupator je množično izganjal ljudi tudi v nekaterih drugih evropskih deželah (npr. v Zahodni Poljski, Alzaciji, Lotaringiji, Luksemburgu). Vendar v nobeni drugi pokrajini ni predvidel za izgon tako velikega dela prebivalstva v vojnem času kot ravno v Sloveniji. Tudi kratek rok za izgon – komaj pet mesecev – od maja do oktobra 1941, ukaz za ustanovitev preselitvenega štaba v Mariboru že 12. aprila 1941, začetek rasnega in političnega pregleda in ocenjevanja prebivalstva Mežiške doline 17. aprila 1941 itd., kažejo na hudo nestrpnost in neučakanost nemškega okupatorja. Po navedbah zgodovinarja dr. Toneta Ferenca ni bilo nobene druge zasedene države, v kateri bi nacisti tako celovito in natančno pregledali in rasno ter politično ocenili skoraj vse prebivalstvo, kot so to storili v zasedenih slovenskih pokrajinah.

Slovenci bi morali izginiti iz svoje domovine, da bi nacisti dobili prostor za naselitev Nemcev. To kaže na pomen, ki so ga pripisovali nemški kolonizaciji na slovenski zemlji. Še med vojno so naselili mnogo skupin Nemcev iz Zgornje Štajerske in Kočevske in iz Južne Bukovine, Besarabije in Dobrudže, da bi okrepili že obstoječe nemštvo in zavarovali raznarodovanje. Viri pričajo o okoli 90.000 nemških kolonistih, ki naj bi jih še med vojno naselili na Slovenskem. Za naselitev na domove slovenskih izgnancev je zaprosilo več kot 12.000 kočevskih Nemcev.

Slovenski izgnanci so morali v domovini skozi deset preselitvenih ali zbirnih taborišč: Maribor, Borl, tri v Celju, Šmartno pri Slovenj Gradcu, Rajhenburg, Begunje na Gorenjskem in Št. Vid nad Ljubljano ter Goričane pri Medvodah, ki sta jih upravljala preselitvena štaba iz Maribora in Bleda. V njih so zlasti izgnance iz 1. in 2. vala podvrgli vsemu možnemu telesnemu in duševnemu mučenju. Nemška policija jih je ob prihodu v taborišče oropala vsega, kar bi lahko gmotno koristilo nemškemu rajhu (denarja, nakita, ur, fotografskih aparatov, vrednostnih papirjev itd.), tako kot je zaplenila vse njihovo premoženje in nepremično premoženje, in to v korist utrjevanja nemštva. Pustila jim je le nekaj ročne prtljage do teže 25 kg in denarja do 24 nemških mark na osebo.

Himmler je 18. oktobra 1941 ukazal, naj »spodnještajersko obmejno prebivalstvo« izženejo v Nemčijo in ga začasno spravijo v preselitvena izgnanska taborišča.

Nacisti so iz nacionalno-političnih razlogov odpeljali izgnane Slovence v Nemčijo s 70 transporti, na Hrvaško z 21 transporti in v Srbijo z 12 transporti. Skupno s 103 transporti so slovenske izgnance vozili na tuje kot živino in jim oropali vse premoženje.²⁴

V Spodnji Štajerski je izganjanje sorodnikov partizanov in ubitih talcev dobilo grozovito tragično obliko avgusta in septembra 1942, ko so otroke odtrgali od staršev in starejših in jih poslali v posebna mladinska »prevzgojna« taborišča, da bi jih vzgojili v janičarje (ta izraz so uporabljali tudi nacisti), ali pa v domove esesovskega društva »Lebensborn«, kjer so bili na voljo Nemcem za posvojitve (»ukradeni otroci«), odrasle pa so odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer jih večina ni preživela vojne.²⁵

²⁴ Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945, Obzorja, Maribor 1968, str. 857.

²⁵ Stane Terčak: Ukradeni otroci, Borec, Ljubljana 1973, str. 81-82.

Nemški okupator je v letih 1941 do 1944 samo iz Spodnje Štajerske, Gorenjske in Mežiške doline izgnal okoli 63.000 Slovencev, in to največ v Nemčijo, kar 45.000, na Hrvaško 10.000 in v Srbijo 7.500. Če k temu številu prištejemo še okoli 17.000 Slovencev, ki so se po okupatorjevih podatkih nasilnemu izgonu sami izognili z begom v Ljubljansko pokrajino ali Hrvaško, je skupno število izgnanih Slovencev iz omenjenih treh zasedenih slovenskih pokrajin okoli 80.000. Več desetisoč Slovencev so odpeljali v koncentracijska taborišča v Nemčijo, Italijo, Madžarsko in na Hrvaško.

Iz nekdanje avstrijske Koroške so nemški nacisti 15. in 16. aprila 1942 izgnali v Nemčijo v dveh transportih okoli 1.000 koroških Slovencev. Prizadete so najprej zbrali v Žrelcu pri Celovcu, nato pa jih deportirali v različna taborišča v tretjem rajhu.²⁶

Slovenski izgnanci so v Nemčiji živeli v izgnanskih taboriščih v devetih nemških pokrajinah. Precejšen del tistih, ki so jih nacisti izgnali v Srbijo in t. i. NDH, je živel v kolonijah. Vsi so trpeli pomanjkanje, in to vsega: hrane, obleke, obutve, drugih uporabnih dobrin, najbolj pa jih je mučilo domotožje. Zato toliko domoljubnih in rodoljubnih izpovedi v pesmih, črticah in pismih. Nemci so zadušili celotno slovensko javno in kulturno življenje. Zaprli so skoraj vso inteligenco, zavedne kmete, delavce in obrtnike.²⁷

Težnja nemškega okupatorja in njegove raznarodovalne politike se je izražala na več načinov. Takoj po okupaciji so odstranili vsa tista znamenja, ki so kazala, da na slovenskem Štajerskem, Gorenjskem in v drugih okupiranih krajih živijo Slovenci. Odstranili so vse slovenske napise in jih nadomestili z nemškimi. Že 10. aprila 1941 so v Marburger Zeitung objavili poziv trgovcem in obrtnikom, naj odstranijo slovenske napise in jih nadomestijo z nemškimi.²⁸ Ukazali so, da morajo do 1. maja 1941 izginiti vsi slovenski napisi cest, ulic v mestih, trgih in vaseh. Ta sklep so že leta 1940 izdelali v Gradcu in napravili seznam imen za slovenske kraje iz časa habsburške monarhije, na primer Cilli za Celje, Schonstein za Šoštanj itd.

²⁶ Avguštin Malle: Pregon koroških Slovencev. Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Tiskarna Drava, Celovec 2002, str. 36-37.

²⁷ Miodrag D. Zečević, Jovan Popović: Dokumenti iz istorije Jugoslavije, IV. knjiga, Beograd 2000, Državna komisija za iztraživanje zločina okupatora i njegovih pomagača iz drugog svetskog rata, str. 27-29.

²⁸ Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945, Maribor 1968, str. 732- 733.

Slovenci so se morali odpovedati svoji zastavi, grbom, himni in svojim praznikom.²⁹ Šef civilne uprave za spodnjo Štajersko je 16. aprila 1941 izdal uredbo, s katero so ukinili delovanje vseh društev, organizacij in združb.³⁰ Utihniti je morala slovenska pesem in slovenska beseda. Določili so, da mora do 1. 9. 1942 slovenščina izginiti v uradnem življenju. Uničevali so slovenske knjige in knjižnice, plenili kronike in arhive. Zaplenili so celoten slovenski tisk in zasegli zemljiške in davčne knjige. Ukinili so slovenske šole in namestili nemške učitelje, velika večina učiteljev je prišla iz Avstrije. Lotili so se tudi spreminjanja krstnih imen in priimkov. Lotili so se tudi rasnega ocenjevanja Slovencev, zlasti na področjih, kjer so predvideli izgon prebivalstva.³¹

2.2. ITALIJANSKA OKUPACIJA IN OBLIKE NASILJA

Italija je leta 1941 okupirala 4544 kvadratnih kilometrov slovenskega ozemlja, kolikor so ga dobili, ker je večji del Slovenije okupirala Nemčija. Italijani so okupirani del Slovenije poimenovali v Ljubljansko pokrajino (Provincia di Lubiana), ki je zajemala 336.279 prebivalcev. Italija je od 1. do 14. aprila 1941 zasedla zahodni del Dravske banovine. Na zasedenih področjih italijanskih oboroženih sil je Italija uredila vojaško upravo, ki jo je po 17. aprilu vodil civilni komisar Emilio Grazioli. Ljubljanska pokrajina je bila 3. 5. 1941 priključena h Kraljevini Italiji. Potem so se začele priprave za gospodarsko eksploatacijo zasedenih pokrajin. Delniška družba Emona je organizirala izkoriščanje vseh naravnih bogastev v Ljubljanski pokrajini. Vsi politični in vojaški ukrepi so bili podrejeni temu gospodarskemu načrtu.

Grazioli je za vodje dotedanjih oddelkov kraljevske banske uprave, 5 okrajev (Ljubljana, Logatec, Novo mesto, Črnomelj in Kočevje) z njihovimi 94 občinami in posebno občino Ljubljano in za okrajne glavarje imenoval italijanske fašiste.

Okrog 14.000 Nemcev, večinoma s Kočevskega, so že od srede aprila 1941 predvidevali za preselitev, uresničili pa so jo od novembra 1941 do januarja 1942, ko so izgnali Slovence ob nemško-italijanski okupacijski meji. Poleti 1941 je Himmler obljubil kočevskim Nemcem, da jih bo še istega leta jeseni naselil na slovensko območje ob Savi in Sotli. Himmler je 18.

²⁹ Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes, Celovec 1985, str. 92.

³⁰ Tone Ferenc: Tragedija Slovencev na izselitvenem območju ob Savi in Sotli, Krško, 1977, str. 392.

³¹ Tamara Griesser Pečar: Razdvojeni narod: Slovenija 1941-1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004, str. 41.

oktobra 1941 izdal ukaz, da se vsi Slovenci s tega področja preženejo v rajh, v taborišča »Volksdeutsche Mittelstelle«.

Junija leta 1941 je okupator v Ljubljani vpeljal policijsko ravnateljsko službo (kvesturo). Visoki komisariat za »Ljubljansko pokrajino« je vpeljal sistem konfinacij za politične osumljence in ustanovil izredno sodišče za prijete upornike. Od decembra 1941 do septembra 1943 so imeli 8737 sodnih obravnav proti 13.186 osebam. V petih racijah leta 1942 je italijanski okupator samo v Ljubljani pregledal in preveril več kot 44.000 moških in jih 5400 odpeljal v koncentracijska taborišča. Mussolini je 19. 1. 1942 ukazal vojski, naj brezkompromisno zatre slovenski odpor.

V italijanskih koncentracijskih taboriščih Rab, Gonars, Renicci, Padova, Visco, Monigo in Chiesanuova je bivalo in trpelo okrog 25.000 Slovencev. Leta 1942 je samo v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu, po podatkih dr. Borisa Gombača umrlo 4000 otrok, žensk, moških in onemoglih starcev.³² Po podatkih dr. Toneta Ferenc pa je zlasti na Rabu umrlo 1.300 Slovencev, skupaj s tistimi iz hrvaškega območja pa 2.300.³³ Na plošči na Rabu pa so napisana imena 844 umrlih Slovencev. Cele množice Slovencev so bile razseljene, internirane in izgnane. Pred poletjem 1942 so deportacije potekale predvsem iz Ljubljane, od koder so deportirali četrtno vseh odraslih moških. V obdobju od 6. decembra 1941 do 19. julija 1943 je vojaško vojno sodišče obsodilo na smrt 80 Slovencev, privržencev narodnoosvobodilnega boja, več sto so jih obsodili na dosmrtno ječo.

Z okrožnico z dne 1. marca in 1. aprila 1941 so streljanje talcev razširili na partizanske usmrtitve in usmrtitve zavednih Slovencev. Ukrep streljanja talcev, ki ga je odobril sam Mussolini, sta Grazioli in Robotti razglasila z letaki v italijanščini in slovenščini 24. aprila in 6. maja 1942. Za vsakega ubitega italijanskega vojaka so ustrelili določeno število talcev. Večino talcev so ustrelili v Ljubljani na strelišču ob Dolenjski cesti in v Gramozni jami pri Tomačevem. Neprimerno večje od števila obsojenih na smrt pred Graziolijevim izrednim sodiščem pa je bilo število usmrčenih brez vsake formalne obsodbe. V obdobju italijanske okupacije Ljubljanske pokrajine so italijanske oborožene sile ustrelile 1569 oseb, pri čemer niso upoštevani obsojenci vojaškega vojnega sodišča v Ljubljani in talci. V italijanski ofenzivi

³² Boris M. Gombač: Slovenija, Italija od preziranja do priznanja, Debora, Ljubljana 1996, str. 84-85.

³³ Arhiv Društva izgnancev Slovenije 1941-1945 (dalje DIS). Tone Ferenc: Mučeništvo slovenskega naroda pod okupacijo v drugi svetovni vojni. Referat 23.11.2000. Tematska konferenca Društva izgnancev Slovenije 1941-1945.

so ustrelili 1.132 oseb, domačinov, pobranih z njihovih domov in ustreljenih v kraju bivanja ali njihovi bližini.³⁴

Za Ljubljansko pokrajino se omemba prvih konfinacij pojavi 25. julija 1941 po diverzantski akciji na vlak. V raciji od 5. do 14. marca 1942, torej je trajala kar 9 dni, so aretirali 2.037 oseb. Ponovili so jo še trikrat. V raciji od 26. do 30. aprila so zajeli 2.108 oseb.

23. maja 1942 je Mussolini soglašal z načrtom interniranja od 20 do 30 tisoč Slovencev. V začetku junija 1942 so zajeli naslednje skupine prebivalcev Ljubljane: brezposelne delavce, bivše jugoslovanske vojake, študente, priseljence iz Julijske krajine, begunce in brezdomce.³⁵

V letelih preiskavah od 24. do 26. junija 1942 je divizija sardinskih grenadirjev preverila 20.435 moških od 16. do 50. leta starosti, od katerih jih je 2.858 aretirala, 249 so jih poslali v koncentracijsko taborišče Monigo pri Trevisu.

Mussolini je na sestanku v Novi Gorici 31. julija 1942 dejal, da ni proti množični preselitvi slovenskega prebivalstva ter da naselijo namesto njih Italijane.³⁶ Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorja in njegovih pomagačev za Slovenijo je sodila, da je bilo konec oktobra 1942 interniranih še 26.000 Slovencev v samo štirih taboriščih: Gonars 4.000, Monigo-Treviso 3.500, Chiesanuova-Padova 3.500, Rab 15.000. Položaj internirancev je bil različen, vendar so bile v vseh taboriščih nastanitvene razmere slabe, hrana komaj užitna, ni bilo možnosti za osnovno higieno, ni bilo vode, niti zdravstvenega varstva. Zlasti na Rabu so množično umirali otroci.

Konec januarja 1942 je italijanska vojska začela graditi obrambni obroč okoli Ljubljane. Do 23. februarja 1942 so ga docela končali in še tega dne je visoki komisar za Ljubljansko pokrajino izdal Uredbo o prepovedi izhoda iz mesta. Obrambni obroč je tvoril pas bunkerjev, žičnih ovir in nadzornih točk. S tem je bilo preprečeno odhajanje Ljubljančanov iz tega obroča. Mesto je bilo obdano z žico do 26. maja 1945, torej 1.170 dni, saj so žični obroč ohranili tudi Nemci, ko so po kapitulaciji Italije zavzeli tudi Ljubljansko pokrajino.³⁷

³⁴ Tone Ferenc: Ubija se premalo, Obsojeni na smrt-talci-ustreljeni v Ljubljanski pokrajini 1941-1943, Dokumenti: Institut za novejšo zgodovino in društvo piscev zgodovine NOB, Ljubljana 1999.

³⁵ Tone Ferenc: Rab – Arbe - Arbissima, Konfinacije, racije, internacije v Ljubljanski pokrajini 1941-1943. Dokumenti: Institut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2000, str. 5.

³⁶ Ibid., str. 27.

³⁷ Niko Lukež in Janez Kos: Ljubljana 1.170 dni v žični zapor, Ljubljana 2002, str. 26-27.

2.3. MADŽARSKI OKUPACIJSKI REŽIM IN POSLEDICE

Madžarska vojska je prišla v Prekmurje 16. 4. 1941. Prekmurje, ki so ga okupirali Madžari, je tedaj imelo okrog 90.000 prebivalcev, od teh v okraju Murska Sobota 53.000, v okraju Dolnja Lendava pa 37.000 prebivalcev. Madžari so zasedli 997 kvadratnih kilometrov slovenskega ozemlja. Že nekaj dni po okupaciji so izdali uredbo št. 1, ki med drugim navaja: »Na osvobojenem ozemlju se mora delati razlika med domačim prebivalstvom in kolonisti.« Za domače prebivalstvo so imeli tiste ljudi, ki so živeli na teritoriju »Velike Madžarske« pred 31. oktobrom 1918. Vse druge pa so prištevali med priseljence, ki jih je treba izgnati iz države. 16. decembra 1941 je madžarski parlament sprejel zakon številka XX/1941 o priključitvi zasedenih ozemelj k matični državi Madžarski z veljavnostjo 27. decembra 1941. To je pomenilo, da Prekmurje z Medžimurjem in Bačko tudi uradno ni zasedeno ozemlje, ampak sestavni del madžarske države, kar je bilo v nasprotju z mednarodnim vojnim pravom. Prekmurje je takoj po okupaciji prišlo pod madžarsko vojaško upravo. Ta je opravila vse priprave za prevzem oblasti s strani civilne uprave. To se je zgodilo 15. 8. 1941. Madžarska vojaška in civilna oblast sta takoj po okupaciji začeli teror nad Slovenci v Prekmurju. Odpustili so vse slovenske uradnike in učitelje in jih nadomestili z madžarskimi. Uradovalo se je samo v madžarskem jeziku. Slovenski pouk v šolah je bil ukinjen, poučevali so madžarski učitelji v madžarskem jeziku. Sežigali so slovenske knjige. Ukinili so okrožno sodišče v Murski Soboti. Uveden je bil madžarski davčni sistem in davki so odtekali na Madžarsko. Slovenci so morali plačevati večji davek kot Madžari. Ko je prevzela oblast madžarska civilna uprava, je bil izdan odlok o razlastitvi zemlje, ki so jo dobili Slovenci z agrarno reformo v letu 1922.³⁸ Na ta način je bilo samo v dolnjelendavskem okraju razlaščno 1.200 gospodarstev z okrog 3.000 hektarjev zemlje. Slovence so zapirali, internirali, izganjali, konfinirali, pošiljali na prisilno delo, zapirali in ubijali. Sistematično nasilje nad slovenskim prebivalstvom Prekmurja so madžarske oblasti izvajale ves čas okupacije. Poleg že navedenih ukrepov zoper slovensko prebivalstvo in uporabo slovenskega jezika v Prekmurju Slovenci tudi niso dobivali hrane, obleke in drugih življenjskih potrebščin; zapostavljeni so bili kot ljudje in povsod nezaželeni. Pri raznarodovanju slovenskega prebivalstva so sodelovali vsi predstavniki madžarske oblasti, župani, notarji, okrajni načelniki, orožništvo in »Stranka madžarskega življenja« (MEP-MAGYAR elet part), stranka Levente in Kulturbund. Postavili so tezo, da v Prekmurju sploh ni Slovencev, ampak da so to vendsko govoreči Madžari, ki se vsi čutijo kot

³⁸ Gregor Kaplan: Vrste in oblike nasilja madžarskega okupatorja, Društvo izgnancev Slovenije 1941-1945, Ljubljana 2002, str 5-6.

Madžari. Nasilje nad Slovenci pod madžarsko okupacijo ni zaostajalo za nasiljem, ki so ga izvajali nad Slovenci Nemci, Avstrijci in Italijani.³⁹ Mučili so v zaporih tudi tiste Slovence, ki so jih potem odpeljali v madžarska taborišča. Aretirane so pri zaslišanjih topli z žilavkami po vsem telesu, podplati in spolovilih, jih zvezali, jim ruvali lase in nohte, zbijali zobe, mučili z žarečim železom in jih trpinčili še z drugimi oblikami nasilja. Življenje v madžarskih taboriščih je bilo podobno kot v nemških izgnanskih in drugih taboriščih. Prenatrpana bivališča, nemogoče higienske razmere, slaba hrana, do skrajnosti surov postopek nadzornih organov-vodij taborišča in druge nečloveške oblike nasilja nad taboriščniki.

Politično sumljive in madžarskim oblastem nezaželene Slovence, zlasti pa slovensko inteligenco, uradništvo in učiteljstvo, so madžarske oblasti za krajšo ali daljšo dobo odgnale v madžarska in druga taborišča. Na Madžarskem so bila znana naslednja taborišča: Sárvár, Velika Kaniža, Garanyi, Beac, Kistrasazar, Szigetvar in Veresberenyi, ki je bilo obenem tudi taborišče za prisilno delo, in judovsko taborišče Mosonmagyaróvár.

Na dan 22. 6. 1942 so v taborišče Sárvár izgnali iz vasi Belice, Pince, Petišovci in Karnovci primorske koloniste. Izgnanih je bilo 121 družin s 568 družinskimi člani. Od teh izgnancev jih je zaradi lakote in slabih higienskih razmer zelo veliko umrlo. Od leta 1943 dalje so madžarske oblasti del internirancev iz taborišča Kamarom izročale nemškemu gestapu, ki jih je potem pošiljal v nemška koncentracijska taborišča Harzburg, Nürnberg, Hannover, Hormentingen, Derendingen, Dachau in Bergen-Belsen. Aprila so madžarske oblasti poslale v internacijo vse Jude iz Prekmurja.

Iz murskosoboškega okraja je bilo odvedenih 436 oseb, iz dolnjelendavskega pa 135 oseb. Prvotno so bili odgnani v taborišče v Veliki Kaniži, nato pa v nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz. Prisilno delo državljanov za vojne operacije sovražnika je bilo do leta 1944 znano samo v zvezi z internacijo. Za delo sposobni Slovenci so bili poslani v madžarsko taborišče Veresberenyi, kjer so določeno dobo – navadno 6 mesecev – morali prisilno delati na vojaškem letališču. Ko pa so se začele približevati Madžarski sovjetske čete, so nemške vojaške oblasti v Murski Soboti in Dolnji Lendavi ustanovile feldkommandature za organizacijo prisilnega dela.

³⁹ Slavko Valenčič: Internacijsko taborišče Sárvár, Ljubljana 1992, str. 22-23.

Od novembra 1944 dalje so nemške vojaške oblasti odredile utrjevanje prekmurskega ozemlja proti stari madžarski meji. Madžarske oblasti pa so dale na razpolago prekmursko prebivalstvo kot delovno silo. Tako je moralo slovensko prebivalstvo v obeh okrajih od novembra 1944 prisilno delati ne glede na spol, starost in delovno sposobnost, in to ob lastni hrani in v vsakem vremenu: kopali so jarke, obrambne naprave, bunkerje, tankovske pasti itd., seveda vse brezplačno. Slovensko moško prebivalstvo Prekmurja je bilo tudi prisilno mobilizirano. Že v letu 1943 sta bila v Murski Soboti in Dolnji Lendavi ustanovljena vojaška mobilizacijska centra. Mobilizirani so bili vsi moški od 18. do 45. leta starosti, ne glede na sposobnost. V Prekmurju je bilo prisilno mobiliziranih okrog 10.000 Slovencev.

Madžari so v času okupacije usmrtili 1.245 Slovencev, 780 je bilo pogrešanih, svobodo so omejili 20.209 Slovincem. V zaporih je bilo 461 oseb, izgnali in odpeljali v internacijo so 1.259 Slovencev, na prisilno delo so odvedli 7.211 Slovencev, v ujetništvo so zajeli 1.052 oseb, konfinirali 62 oseb. Poškodbe zdravja in invalidnost zaradi nasilnih dejanj je utrpelo 7.650 oseb. Iz okraja Murska Sobota je madžarski okupator interniral in deportiral 284 Slovencev. Iz okraja Murska Sobota je bilo odpeljano na prisilno delo 261 Slovencev. Iz okraja Dolnja Lendava je madžarski okupator interniral 589 oseb v taborišče Sárvár na Madžarskem, na prisilno delo pa 386 oseb.⁴⁰

2.4. ČLOVEŠKE ŽRTVE – VOJAŠKE OPERACIJE

Žrtve za zmago nad nacizmom in fašizmom so bile velike. Uradno je Jugoslavija, če je verjeti podatkom, ki jih v svoji knjigi navaja dr. Nikola Živković, je med drugo svetovno vojno, umrlo 1.706.000 prebivalcev Jugoslavije.⁴¹ Po podatkih zgodovinarja Žerjavića pa število smrtnih žrtev med drugo svetovno vojno v Jugoslaviji ne presegajo 947.000.⁴² To je pomenilo okoli 10 % prebivalstva. Popis izgub v Jugoslaviji iz leta 1964, ki je bil potem proglašen za internega, je pokazal le okrog 900.000 žrtev.⁴³ V knjigi dr. Bogoljuba Kočovića pa je navedeno le 869.000 stvarnih žrtev. Za Slovence pa navaja podatek okrog 30.000 stvarnih žrtev, Vladimir Žerjavić pa za Slovence navaja podatek okrog 60.000 slovenskih žrtev.

⁴⁰ Gregor Kaplan: Vrste in oblike nasilja madžarskega okupatorja, Društvo izgnancev Slovenije, Ljubljana 2002, str. 11.

⁴¹ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Nemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, Institut za savremenu istoriju, 1975, str. 268-269.

⁴² Vladimir Žerjavić: Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu, Zagreb 1989, str. 115.

⁴³ Damijan Guštin: Znanstveno posvetovanje; Stradanja Jugoslovena u drugom svetskom ratu, Prispevki za novejšo zgodovino, XXX, Ljubljana 1990, št 1-2, str. 149-151.

Po najnovejših podatkih, ki jih je zbral Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani, pa je bilo v Sloveniji med drugo svetovno vojno nad 90.000 žrtev.⁴⁴ Na posvetu, ki ga je organiziral Državni svet Republike Slovenije in v knjigi s tega posveta, so podrobno navedene številke vojaških in civilnih žrtev druge svetovne vojne, ki jih navajam v tabeli.

Tabela 2.1: Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje med prebivalstvom Republike Slovenije (april 1941-januar 1946)⁴⁵

	Prekmurje	Spodnja Štajerska	Primorska	Koroška	Gorenjska	Ljubljanska pokrajina (Dolenjska, Notranjska)	Neugotovljena pokrajina, ugotovljen vojni status	skupaj
Okvirno število prebivalstva	97.000	596.500	260.000	18.770	183.464	336.297		1.492.031
Civilisti	1.329	9.568	6.181	509	3.920	11.922	2.288	35.717
Partizanske enote	80	5.368	7.007	438	4.460	6.683	3.099	27.135
Vaške straže		13	1	1	8	803	20	846
Slovenski četniki		183	5		26	235	19	468
Domobranstvo		26	198		1.887	9.982	1.313	13.406
Mobiliziranci v: italijanske enote, nemške enote, madžarske enote	53 401	3 7.718 12	1.161 5	217	1.629	8 53	84 2	1172 9.759 415
Gestapo, SS, 2 enote RSI ...	25	20	8	43	4		102	
Jugoslovanska kraljeva vojska	7	97		5	29	42	32	212
Evropski odpor		5	65		1	14	8	93
Zavezniške enote	7	10	39	2	17	4		79
SKUPAJ	1.879	23.028	14.682	1.180	12.020	29.750	6.865	89.404
% žrtev na prebivalca	1,9%	3,9%	5,6%	6,3%	6,5%	8,8%		6%

V Sloveniji je bila poleg človeških žrtev storjena tudi velika materialna škoda na premočnem in nepremočnem premoženju zlasti izgnanih Slovencev in beguncev, pa tudi tistih, ki so ostali na ozemlju Slovenije, pa so jim požgali, porušili in odvzeli premoženje v korist okupatorja. Velika škoda je nastala tudi na premoženju v lasti države.

⁴⁴ Zbornik Žrtve vojne in revolucije, Državni svet RS, Ljubljana 2005, str. 17.

⁴⁵ Ibid., str. 21.

3. MIROVNE IN REPARACIJSKE KONFERENCE

Nemčija je začela vojno brez vojne napovedi in v okupiranih državah brezobzirno rušila in organizirala ropanje, kar je vznemirilo ves kulturni svet. Zato so že v času vojne razglasili pravice žrtev, da se krivci vojne razglasijo za odgovorne za povzročeno zlo. Zato so se že na konferenci v Livadiji pri Jalti, med 4. in 11. februarjem 1945, zavezniki (Roosvelt, Stalin, Churchill) dogovorili, da bodo morale agresorske države plačati vojno odškodnino. Na tej konferenci na Jalti je bila formirana medzavezniška reparacijska komisija, v katero so bili prvotno imenovani ZDA, Velika Britanija in Sovjetska zveza.⁴⁶

Na konferenci zunanjih ministrov zavezniških držav, ki je bila 7. februarja 1945, je zunanji minister Sovjetske zveze Molotov zahteval, da mora prvo odškodnino Nemčija plačati v dveh letih, ostalo pa v desetih letih. Vojno škodo naj bi Nemčija plačala v vrednosti 20 milijard dolarjev, od tega naj bi Sovjetska zveza dobila 50 odstotkov, 50 odstotkov pa ostali udeleženci v antihitlerjevski koaliciji. Roosevelt se je strinjal, Churchill pa je izrazil negotovanje, vendar je bila sprejeta deklaracija, v kateri je precizirana pravica zmagovalcev do reparacij. Po zmagi v drugi svetovni vojni so predsedniki treh zmagovitih vlad v Potsdamu v juniju in avgustu 1945 še posebej precizirali način plačila reparacij od Nemčije. Reparacije naj bi služile kot nadomestilo za pretrpljeno škodo in kot pomoč za obnovo zavezniških držav, ki so jo utrpeli zaradi nemške agresije.⁴⁷

Kot osnova plačila reparacij je bil industrijski potencial. Odvzeti Nemčiji vso industrijo, ki bi služila vojnim ciljem. Vso to industrijo je treba demontirati in odnesti v zavezniške države. Postavljeno je bilo načelo, da nemški narod ne sme živeti z višjim standardom od narodov v zavezniški koaliciji v Evropi.⁴⁸

Drugi viri za poplačilo reparacij so na konferenci v Potsdamu določili še razporeditev razpoložljivih ladjevij državam, ki so ladjeve izgubile. Dogovorili so se o razdelitvi monetarnega in nemonetarnega zlata in drugih vrednosti, ki jih je naropala Nemčija, pa tudi odvzela umrlim žrtvam vojne. Na potsdamski konferenci je bila utrjena tudi delitev zaveznikov na zahodni in vzhodni del.⁴⁹ V vzhodni del so šteli Sovjetsko zvezo in Poljsko, vse

⁴⁶ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, 1975, str. 539.

⁴⁷ Ibid., str. 535.

⁴⁸ Ibid., str. 537.

⁴⁹ Ibid., str. 538.

druge, tudi Jugoslavijo, pa v zahodni del. Na osnovi potsdamskega in pariškega sporazuma je lahko vsaka zainteresirana država zahtevala, da se plačajo reparacije.

Velika Britanija, ZDA in Francija so sklicale udeležence zahodnega dela koalicije za posebno reparacijsko konferenco v Parizu 9. novembra do 21. decembra 1945. Poleg sklicateljev so na tej konferenci sodelovali: Jugoslavija, Avstrija, Belgija, Kanada, Danska, Egipt, Grčija, Indija, Luksemburg, Norveška, Nova Zelandija, Nizozemska, Češkoslovaška in Južna Afrika. Na pobudo Jugoslavije je bila naknadno pozvana še Albanija. Na pariški konferenci so formirali Mednarodno agencijo za reparacije (Inter Allied Reparation Agency – IARA). V agencijo so lahko dale predstavnike vse zainteresirane države.

Vse države so dale poročilo o žrtvah in materialni vojni škodi. Tudi Jugoslavija. 18 držav je prijavilo 5.000.000 mrtvih, direktna vojna škoda pa je znašala 53,4 milijarde ameriških dolarjev. Na evropskih bojiščih je bilo 4,1 milijona smrtnih žrtev in 2.975.000 invalidov. Od 15.850.000 prebivalcev Jugoslavije je med drugo svetovno vojno umrlo 1.706.000 ljudi.⁵⁰ Brez strehe nad glavo je ostalo 3.300.000 prebivalcev Jugoslavije.⁵¹

Politika reparacij pa ni bila dosledno izvajana. Zahodne države so želele preprečiti krepitev ZSSR in drugih socialističnih držav. V okviru te politike so ukinili UNRO konec leta 1946 in sprejeli Marshallov plan. Ta plan je predstavil George Marshall v govoru na Harvardu 5. junija 1947 in Zahodna Nemčija je bila leta 1948 vključena v Marshallov plan.⁵²

Na pariški konferenci konec junija 1947 so se že pokazala nasprotja med vzhodnimi in zahodnimi ministri. Jugoslovanska delegacija je bila proti temu, ker ni bilo določeno, koliko bodo iz naslova reparacij dobile male države.

Na pariški konferenci je bilo sicer dogovorjeno, da bo Jugoslavija dobila nekatere reparacije iz zahodne cone, in sicer: 6,6 % nemške imovine v inozemstvu in nemških proizvodov ter 9,6 % nemških industrijskih strojev ter rečnega in pomorskega ladjevja.

⁵⁰ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, str. 538.

⁵¹ B. Nikolajević: Reparacije, Sarajevo 1956, str. 185 in 186, (po Živkoviću str. 540).

⁵² L. Serb: Jugoslavija i nemačke reparacije posle drugog svetskog rata. Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu 1966 št. 3–4, str. 378.

Skladno s pariškim sporazumom o nemških reparacijah z dne 24. januarja 1946 je nekdanja Jugoslavija od zahtevanih in odobrenih 36 milijard ameriških dolarjev vojne odškodnine dobila le 36.786.418 ameriških dolarjev, pa še o je bilo dano v obliki strojev in prevoznih sredstev.

Krivec za drugo svetovno vojno je bila Nemčija. Dokazi so bili tako jasni, da jih Nemčija ni zanikala in je to krivdo priznala v londonskem sporazumu o nemških zunanjih dolgovih z dne 27. februarja 1953, kot tudi s pariškim sporazumom o urejanju vprašanj iz vojne in okupacije leta 1954.

Po 5. členu mednarodnega sporazuma, sprejetega 27. februarja 1953 v Londonu, je bil vseeno nadaljnji postopek plačevanja reparacij ustavljen do sklenitve mirovnega sporazuma z Zvezno republiko Nemčijo, kar pa se ni smelo nanašati na škodo žrtvam vojne in invalidnim osebam. Ob tem je ostalo odprto vprašanje odškodnin za prisilno delo oseb, ki so bile med drugo svetovno vojno v Nemčiji in Avstriji na prisilnem delu.

3.1. OBVEZNOSTI ZR NEMČIJE DO PLAČILA VOJNE ŠKODE

Ker ni kazalo, da bo mirovni sporazum z Nemčijo kmalu podpisan, je Jugoslavija leta 1962 postavila Nemčiji uradni zahtevek za odškodnino za žrtve fašističnega nasilja, podobno kot so to uspešno storile druge evropske države: Francija, Norveška, Danska, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Velika Britanija in Grčija. Zahtevek je Nemčija zavrnila, češ da z Jugoslavijo še nima diplomatskih odnosov.

Leta 1964 se je Nemčija izgovarjala, da ne bo plačala vojne odškodnine, ker je Jugoslavija priznala Demokratično republiko Nemčijo. Nemčija se je sklicevala na Hallsteinovo doktrino, ki je določala avtomatično prekinitev diplomatskih odnosov med ZRN in vsako državo, ki bi priznala NDR. Jugoslovanska vlada je 14. oktobra 1957 predala zunanjemu ministru bonske vlade dr. Heinrichu von Brentanu noto, s katero ga je obvestila, da bo priznala NDR. Hallsteinova doktrina je bila kot politično načelo zahodnonemške zunanje politike zavržena leta 1967, ko so bili vzpostavljeni diplomatski odnosi z Romunijo, čeprav je ta imela diplomatske odnose z NDR. Dokončno je v svoji izvorni obliki izginila iz politične prakse

ZRN leta 1968, ko so bili 31. januarja ponovno navezani diplomatski odnosi z Jugoslavijo. K posledicam uporabe načel Hallsteinove doktrine v literaturi navajajo še druge primere.⁵³

Leta 1968 je Jugoslavija obnovila diplomatske odnose z ZR Nemčijo in vojna odškodnina je postala prednostno vprašanje vseh pogovorov, srečanj in neformalnih stikov med višjimi in najvišjimi predstavniki obeh držav. Leta 1970 je Nemčija pristala na pogovore o vojni odškodnini. Na osnovi dogovorov leta 1970 je Nemčija predlagala indirektno reševanje vprašanja vojne odškodnine z različnimi oblikami gospodarskega sodelovanja. Na tej podlagi je leta 1972 Jugoslavija dobila avans 300.000.000 DEM. Leta 1974 pa je bil podpisan protokol za 700.000.000 DEM in zakon o tem ratificiran v Skupščini SFRJ 26. 12. 1974. To je bila gospodarska pomoč (Kapital-hilfe) v obliki ugodnih posojil. Vračilni rok je bil določen na 30 let, z desetletnim moratorijem in 2-odstotno obrestno mero. Za te kredite je Nemčija zahtevala nakup raznega blaga in materiala v nemških podjetjih.⁵⁴

Slovenija je leta 1973 dobila 330 milijonov DEM iz naslova vojne odškodnine v obliki gospodarske pomoči in leta 1956 160 milijonov DEM ugodnega posojila.⁵⁵

Jugoslavija je po resoluciji Združenih narodov iz leta 1951 in na podlagi bilateralnega sporazuma iz leta 1963 dobila 8.000.000 DEM odškodnine za medicinske eksperimente na državljanih SFRJ, ki jih je razdelila prizadetim preživelim osebam.

Po sporazumu iz leta 1956 je Jugoslavija dobila 26.000.000 DEM odškodnine za zahteve za socialno zavarovanje delavcev, ki so bili med drugo svetovno vojno v Nemčiji na prisilnem delu.⁵⁶ Za reparacije in ugodna posojila je Jugoslavija dobila 240.000.000 DEM. Nemčija ob tem naglašja sporazum iz leta 1956, po katerem je bivša Jugoslavija ta sredstva prejela v naslednji obliki: 60.000.000 za restitucije, ostalo pa za ugodno posojilo.⁵⁷

⁵³ Dušan Nečak: Hallsteinova doktrina in Jugoslavija. Tito med Zvezno republiko Nemčijo in Nemško demokratično republiko. Znanstveni institut Filozofske fakultete, Ljubljana 2002, str. 49-53.

⁵⁴ Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado SFRJ in vlado ZR Nemčije o odobritvi pomoči v kapitalu, Uradni list SFRJ št. 66, 27.12.1974.

⁵⁵ Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado SFRJ in vlado ZR Nemčijo o odobritvi pomoči v kapitalu, Uradni list SFRJ št. 66, 27.12.1974.

⁵⁶ Pogodba med ZR Nemčijo in SFRJ o ureditvi določenih terjatev iz socialnega zavarovanja z dne 10. 3. 1956, Zvezni narodni list, št. 14, 22.8.1956.

⁵⁷ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah, zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, RKS, Ljubljana 1996, str. 60.

Po tajnem sporazumu bivše Jugoslavije in Nemške demokratične republike iz leta 1962 je Jugoslavija dobila 100.000.000 DEM v obliki blagovnih posojil. Po združitvi Nemčij so našli dokument o tej vojni škodi, posredovani Jugoslaviji.⁵⁸

Nemčija je izdala več zakonov o skrbi za žrtve vojne. Organi ZR Nemčije imajo na njihovi podlagi široke možnosti za odobravanje vojnih odškodnin in uporabo diskrecijskega prava pri reševanju zahtevkov. Ti nemški zakoni so:

Zvezni zakon o preskrbi iz leta 1951, ki ureja vprašanja, povezana z vojnimi žrtvami glede invalidnin, pokojnin za vdove, otroke.

Zakon o premestitvi bremen iz leta 1952. S tem zakonom so se reševala vprašanja materialne narave, povezana z izgubljenim premoženjem vseh vrst.

Zakon o pregnancih je reševal vprašanja beguncev in pregnanih.

Zakon o spravi iz leta 1956 je urejal vprašanja žrtev nacionalsocialističnega režima.

Poseben zakon o izplačilu odškodnin je ZR Nemčija sprejela 29. junij 1956 za žrtve nacističnega preganjanja. V tem zakonu je natančno napisano, komu pripada odškodnina in koliko. Zahtevke po teh zakonih so žrtve prijavljale preko države, katerih državljani so. Država pa bi morala tudi ščititi njihove interese in jih zastopati.⁵⁹

3.2. *ITALIJA IN NJENE OBVEZNOSTI DO PLAČILA VOJNE ŠKODE*

Po pariški mirovni pogodbi je bila vojna škoda, ki bi jo morala plačati Italija Jugoslaviji, ocenjena na 125 milijonov ameriških dolarjev. Tedaj vojna škoda še ni bila v celoti ocenjena.

Po končni oceni vojne škode septembra 1946 je nekdanja Jugoslavija terjala od italijanskega okupatorja 8 milijard dinarjev.

⁵⁸ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah, zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, RKS, Ljubljana 1996, str. 60.

⁵⁹ Ivica Žnidaršič: Slovenski izgnanci med drugo svetovno vojno (1941-1945) in vojna odškodnina, Zbornik slovenskih izgnancev 1941-1945, Društvo izgnancev Slovenije, Ljubljana 1993, str.162 in 170.

Za tiste, ki so izgubili službo, je Komisija za vojno škodo zahtevala 1,7 milijona dolarjev, za tiste, ki so odklonili službo pri okupatorju, pa 1,32 milijona dolarjev.

Škoda je bila ocenjena samo za čas vojne, ne pa tudi za dolga leta požiganja hiš, zapiranja šol, potujčevanja in nasploh finančno nikoli ovrednotenega preganjanja Slovencev na italijanskem in slovenskem ozemlju v času fašizma. Med obema svetovnima vojnama je zaradi fašističnega terorja pribežalo v Jugoslavijo okrog 70.000 primorskih Slovencev, 30.000 pa jih je odšlo v druge države, zlasti v Argentino.

Po nekaterih podatkih naj bi bila Italija Jugoslaviji dolžna še približno 200 milijonov dolarjev, dolg pa naj bi izplačevala z blagom.⁶⁰

Na podlagi pariške mirovne pogodbe, ki so jo podpisale Združene države Amerike, Kitajska, Francija, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, Zveza sovjetskih socialističnih republik, Avstralija, Belgija, Sovjetska socialistična republika Belorusija, Brazilija, Kanada, Etiopija, Grčija, Indija, Nova Zelandija, Nizozemska, Poljska, Češkoslovaška, Sovjetska socialistična republika Ukrajina, Južnoafriška unija, Federativna ljudska republika Jugoslavija na eni strani in Italija na drugi strani dne 10. 2. 1947, v veljavo je stopila 15. septembra 1947, so prebivalci Primorske postali uradno jugoslovanski državljani. Po mirovni pogodbi je bila Italija zavezana, da povrne vse monetarno zlato, ki je bilo izropano ali protipravno odneseno v Italijo.⁶¹ Po 74. in 79. členu pariške mirovne pogodbe je morala Italija povrniti vse zahteve za vojno škodo zaradi okupacije in vojnih dejanj.⁶²

Po italijansko-jugoslovanskem sporazumu z dne 18. 12. 1954, ratificiranem pod št. 210 z dne 11. 3. 1955, so jugoslovanske oblasti prevzele obveznosti za pokojnine civilnih in vojaških oseb, ki so dobile jugoslovansko državljanstvo na podlagi mirovnega sporazuma. Zato Italija zavrača prošnje za pokojnine in odškodnine ter se sklicuje na 2. člen sporazuma, sklenjenega med italijansko republiko in bivšo Jugoslavijo z dne 23. 12. 1950, in zakona št. 122 z dne 10. 3. 1955, na podlagi katerega je italijanska vlada plačala Jugoslaviji 94.279.792,59 ameriških dolarjev na račun dolga.

⁶⁰ Jože Prinčič in Igor Mekina: Slovenija-Italija, Mladina, št. 45, 8. november 1994, str. 29.

⁶¹ Pariška mirovna pogodba, str. 35.

⁶² Ibid., str. 43.

V letih 1968 - 1970 je Italija prejela od Zvezne republike Nemčije finančna sredstva za izplačilo odškodnine za bivše deportirance v taborišča smrti s svojega ozemlja in ozemlja nekdanje Julijske krajine, ki je bilo priključeno SFRJ. Merila za izplačila te odškodnine so bila naslednja: za smrt taboriščnika v prvem letu, prebitem v taborišču, 400.000 lir, za vsak nadaljnji mesec pa še 30.000 lir, in za preživele v taborišču za vsak prebiti mesec v njem 30.000 lir. Ta odškodnina je bila izplačana prizadetim oziroma njihovim svojcem.

Na podlagi Sporazuma med SFRJ in Republiko Italijo o izvajanju sporazuma z dne 18. decembra 1954 je Jugoslavija dobila 30.000.000 dolarjev, nakazanih v letih:

- 1. aprila 1955 10.000.000 dolarjev
- 1. januarja 1956 5.000.000 dolarjev
- 1. julija 1956 5.000.000 dolarjev
- 1. januarja 1957 5.000.000 dolarjev
- 1. julija 1957 5.000.000 dolarjev

Jugoslavija je z Italijo urejala vprašanja vojnih odškodnin z več dogovori, tako da Italija zavrača še kakršne koli pogovore o vojnih odškodninah.⁶³

3.3. *MADŽARSKA IN NJENE OBVEZNOSTI DO PLAČILA VOJNE ŠKODE*

Po 23. členu mirovne pogodbe, sklenjene 10. februarja 1947, je bila Madžarska dolžna poravnati vojno škodo nekdanji Jugoslaviji. Odprta vprašanja sta državi urejali s sporazumom, podpisanim 29. maja 1965. Madžarska je bila po tem sporazumu dolžna plačati bivši Jugoslaviji 85.000.000 ameriških dolarjev, in to v obliki dobav različnega, večinoma industrijskega blaga. Rok za plačilo je bil pet let.

Madžarska zavrača zahteve Slovencev, češ da so do odškodnine upravičeni le madžarski državljani in tisti, ki so bili v času oškodovanja tudi madžarski državljani oz. so se imeli za madžarske državljane. Ob tem navaja tudi podatek, da je SFRJ dobila za med drugo svetovno vojno odvzeto premoženje 100 milijonov ameriških dolarjev. Ta obveznost je bila urejena z mirovno pogodbo.⁶⁴

⁶³ Slovenija, Italija. Bela knjiga o diplomatskih odnosih. Ministrstvo za zunanje zadeve RS, Ljubljana 1996, str. 62.

⁶⁴ Ivan Gerenčer: Madžari ne dajejo odškodnin, Delo 9. 2. 1994.

Republika Madžarska je sprejela leta 1992 zakon in odloke, s katerimi priznava pravico do odškodnine osebam, ki so bile prizadete med drugo svetovno vojno za dobo najmanj 30 dni.⁶⁵ Enkratno odškodnino za vsak mesec izгона oz. internacije dobijo prizadeti v obliki odškodninskih čekov, ki so vredni 11.000 forintov za vsak mesec oškodovanja. Za izgubo življenja staršev oziroma zakonca dobijo otroci in vdovec ali vdova 1.000.000 forintov. Končni rok za prijavo je bil 2. november 1992. Obrazci za vlogo so se dobili na poštah v sosednjih madžarskih mestih ter na sedežih (sprejemnih pisarnah) občinskih skupščin Lendava in Murska Sobota.⁶⁶

Prijavo za odškodnino je vložilo okrog 3600 Slovencev, prizadetih zaradi madžarske okupacije v drugi svetovni vojni. Doslej so Madžari ugodno rešili vloge le redkim oškodovancem.

3.4. OBVEZNOSTI AVSTRIJE DO PLAČILA VOJNE ŠKODE

Zavezniki v drugi svetovni vojni proti Nemčiji so na seji zunanjih ministrov 20. junija 1949 Jugoslaviji namesto zahtevanih reparacij priznali, da se zaseženo premoženje Avstrijcev in Nemcev nameni kot del poplačila vojne odškodnine, ki bi jo morala plačati Avstrija.

Vprašanje vojnih odškodnin od Avstrije je bilo delno rešeno s pogodbami med Avstrijo in nekdanjo Jugoslavijo iz leta 1955, v katerih se je Avstrija obvezala, da bo namesto reparacij Jugoslaviji izplačala odškodnino avstrijskim državljanom, ki jim je na ozemlju Slovenije ostala oz. bila odvzeta imovina. Zato je to premoženje v lasti RS šteti za poplačilo vojne škode Slovincem. Po odloku AVNOJ-a z dne 21. 11. 1944 je prešlo v državno last vse premoženje nemške države in njenih državljanov na ozemlju jugoslovanske države; prav tako je postalo last naše države vse premoženje oseb nemške narodnosti z izjemo tistih, ki so se bojevali v vrstah borcev NOV ali ki so bili državljani nevtralnih držav in med okupacijo niso bili sovražni do narodnoosvobodilnega gibanja. Državna last je postalo tudi vse imetje vojnih zločincev in njihovih pomagačev ne glede na to, čigavi državljani so bili.⁶⁷

⁶⁵ Predpisi »Odškodnina zaradi izgube življenja, odvzete prostosti in poškodovanega zdravja«, Budimpešta 1992, arhiv Društva izgnancev Slovenije, Ljubljana.

⁶⁶ Pravica do odškodnine, Delo, 8. 10. 1992, str. 2.

⁶⁷ Ivica Žnidaršič: Stališča slovenskih izgnancev do avstrijskih zahtev, Z javno besedo do pravic, Društvo izgnancev Slovenije, Ljubljana 2000, str. 136-147.

Na območju Slovenije je po podatkih popisa iz leta 1941 stalno prebivalo 28.075 nemško govorečih državljanov. Po nekaterih podatkih je bilo po drugi svetovni vojni odvzeto imetje okrog 24.000 osebam nemške narodnosti.

4. POPIS VOJNE ŠKODE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI LETA 1945

Leta 1945 so bile pozvane vse države zavezniške koalicije, naj predložijo podatke o škodi, ki je bila povzročena zaradi agresije in rasne diskriminacije med drugo svetovno vojno. Temu pozivu se je odzvala tudi nekdanja Jugoslavija in posredovala podatke o vojni škodi.

Uredbe, pravilniki in zakoni, sprejeti takoj po drugi svetovni vojni, kažejo, da se je nekdanja država Jugoslavija resno lotila popisa vojne škode zaradi okupacije, izгона Slovencev in drugih vojnih dogodkov in nasilja.

4.1. UREDBA O USTANOVITVI DRŽAVNE KOMISIJE ZA VOJNO ŠKODO

Predsednik ministrskega sveta in minister za narodno obrambo je 2. aprila 1945 izdal Uredbo o ustanovitvi državne komisije za vojno škodo. Ta komisija je dobila nalogo, da organizira delo za prijavljanje in zbiranje podatkov o vojni škodi po vsej državi, in da to delo nadzira; ugotovila naj bi škodo, nastalo državi, ustanovam, organizacijam in državljanom, ter zbrala celotne podatke o vojni škodi; izdelala naj bi načrt za razdelitev škode in o ocenjeni vojni škodi oškodovancem izdala potrdilo o višini vojne škode. V uredbi je bilo določeno, da se škoda na lastnini ugotavlja po stanju ocen, kakršne so bile v posameznih krajih 5. aprila 1941.

Kot vojna škoda po tej uredbi se je smatralo: izguba življenja, poškodba zdravja, uničenje ali poškodovanje imovine, ki so jo povzročili sovražnik in njegovi pomagači, in tudi škoda na imovini, ki so jo zaradi vojnih dogodkov povzročili Jugoslovanska vojska, Narodnoosvobodilna vojska, Partizanski odredi Jugoslavije, Jugoslovanska armada, kakor tudi zavezniške vojske.

Uredba je določala, da se v vseh delih države imenujejo državne komisije za vojno škodo; komisije so morale imeti predsednika in 10 članov ter potrebno število pomožnega osebja. Za predsednika komisije Demokratične federativne Jugoslavije za vojno škodo je bil imenovan dr. Makso Šnuderl, za tajnika pa S. Vuletič.⁶⁸

⁶⁸NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 5.

4.2. PRAVILNIK O PRIJAVLJANJU IN UGOTAVLJANJU VOJNE ŠKODE

Predsednik ministrskega sveta in minister za narodno obrambo Jugoslavije je 10. junija 1945 na podlagi 7. člena Uredbe o ustanovitvi državne komisije za vojno škodo podpisal Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode. Pravilnik obsega 55 členov. Opredeljuje pojem vojne škode, kaj se šteje za vojno škodo, način njene prijave in rok, oceno vojne škode, pristojnost komisij za vojno škodo in način pritožbe.

Za vojno škodo po tem pravilniku so se šteli: izguba narodnega bogastva zaradi vojne in okupacije, škoda na lastnini državljanov in pravnih oseb, človeško življenje, pogrešani, škoda na zdravju in telesu, vsaka okvara, kakor poabljenje ali poškodba telesa, zmanjšano telesno in duševno zdravje, zmanjšana delovna sposobnost, prestane bolečine, odvzem svobode, spolne integritete, človeškega dostojanstva in časti, prisilno delo.

Med predmete vojne škode na narodnem bogastvu so šteli objekte za promet vsake vrste z vsemi napravami in inventarjem, objekte poštnega, telefonskega, telegrafskega in brezžičnega prometa z vsemi napravami in inventarjem, gradbene objekte in zgradbe z vsemi napravami in inventarjem; industrija, rudniki in druga gospodarska podjetja; zemljišča, gozdove in kmečka posestva z objekti in inventarjem, kmetijskimi proizvodi, pridelki, živino in drugimi domačimi živalmi, krmo za živino; pohištvo, knjige, slike, obutev, obleko, gotovino, vrednostne papirje, nakit, dragocenosti, inozemski denar, ki brez oškodovančeve krivde ni bil zamenjan. Glede umrlih in pogrešanih so zapisali: »škoda za ljudi, ki so izgubili življenje ali bili pogrešani, se izraža v vsoti denarja, ki bi jo zaslužili, k čemur se prištejejo dokazani stroški zdravljenja in pogreba. Hkrati je treba določiti tudi primerno vsoto tistih oseb, ki jih je bila žrtev dolžna vzdrževati.«⁶⁹

Med izgubo narodnega dohodka so označili: nemožnost izkoriščanja naravnega bogastva, gospodarskih podjetij in prometa; rente, obresti, najemnine, plače, delavski zaslužek in druge dohodke v denarju in naravi. Med vojne izdatke so po tem pravilniku šteli v glavnem vse izdatke v zvezi z mobilizacijo, s premiki in z evakuacijo in vzdrževanjem jugoslovanske vojske, ustanove za vojno obrambo, stroške za vzdrževanje vojnih ujetnikov v Jugoslaviji in pomoč družinam.

⁶⁹ Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode. Posebna priloga Uradnega lista slovenskega osvobodilnega sveta in narodne vlade Slovenije z dne 1. avgusta 1945, št. 44.

Po tem pravilniku je bil vsak državljan dolžan storjeno mu škodo prijaviti. Prav tako so vojno škodo morala prijaviti državna podjetja, ustanove in zavodi. Prijavo za vojno odškodnino je bilo treba oddati na predpisanih obrazcih. Vojno škodo je vsak moral prijaviti v 40 dneh od roka, ki ga je predpisala država.⁷⁰

4.3. FORMULARJI ZA POPIS VOJNE ŠKODE, KI JIH JE PREDPISALA DRŽAVA

Za popis vojne škode je bivša Jugoslavija tiskala razne formularje z vsebino, ki jih je predpisala zavezniška koalicija na reparacijskih konferencah.

Osnovni formular za prijavo vojne škode je vseboval podatke o prijavitelju in oškodovancu, in sicer ime in priimek, starost, poklic, stalno bivališče, narodnost in prilogo dokumentov. Na formular za popis materialne odškodnine so vpisovali vso škodo na premičnem in nepremičnem premoženju.

Tiskani so bili tudi formularji za vpis poškodbe zdravja in telesa in vse druge osebne odškodnine. V ta formular so vpisali ocenjeno vojno škodo zaradi poškodbe telesa in zdravja, in sicer za bolečine, za stroške zdravljenja, za izpad dohodka zaradi zmanjšanja delovne sposobnosti, za neplačano ali premalo plačano prisilno delo, škodo zaradi pomanjkanja in škodo zaradi odvzema svobode.

Pomemben je bil formular za izdajo sklepa o ugotovitvi vojne škode in sklepa, da so podatki točni. Ta formular so podpisali trije člani komisije. Predpisan je bil tudi formular za potrdilo o zdravniškem pregledu, na katerega so vpisovali in potrjevali poškodbe, nastale v izgnanstvu, begunstvu, koncentracijskih taboriščih in zaradi drugih vojnih dogodkov. Država je izdala tudi formularje za popis državnega premoženja.⁷¹

⁷⁰ Posebna priloga Uradnega lista slovenskega osvobodilnega sveta in narodne vlade Slovenije z dne 1. avgusta 1945, št. 44.

⁷¹ NUK, Kako bomo prijavili vojno škodo? Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 5-7.

4.4. VSEBINA REGISTROV ZA EVIDENCO VOJNE ŠKODE

Za evidenco vojne škode, povzročene fizičnim in pravnim osebam, so komisije za popis vojne škode vodile registre, predpisane s strani državne komisije, in sicer:

- Register A za škodo na ljudeh. V ta register so vpisovali podatke o poškodbah zdravja in telesa, poškodbe spolne integritete, poškodbe človekovega dostojanstva in časti, odvzem svobode, zlorabe delovne sile in škodo zaradi pomanjkanja.
- Register B za škodo na premoženju fizičnih in pravnih oseb. V ta register so vpisovali škodo na zgradbah in materialu, potrebnem za vzpostavitev v prejšnje stanje, škodo v sadovnjakih, vinogradih, gozdovih, v živinoreji, na poljedelskih strojih in orodju, na vozilih, pohištvu in opremi, blagu in gotovini.
- Register C za umrle in pogrešane osebe. V ta register so vpisovali podatke o umrlih in pogrešanih. Svojci umrlih so dajali podatke, kje in v kakšnih okoliščinah so svojci umrli. Če niso vedeli, ali so svojci živi ali so umrli, so podatke vpisali v rubriko »pogrešani«

Poleg teh zbirnih registrov so vodili še druge registre o vojni škodi. Registre so vodili regulatorji, njihovo število je določila komisija za vojno škodo.⁷²

Komisiji za vojno škodo za Slovenijo v Ljubljani so morali regulatorji pošiljati poročila vsakega 4., 11., 19. in 26. v mesecu. Delati so morali ne glede na delovni čas. Registratorjevo delo so nadzirali tako glede točnosti in natančnosti, kakor tudi glede ekspeditivnosti pri delu, da je bilo vse delo čimprej opravljeno. Registre o vojni škodi so vodili za vsakega okupatorja posebej in podatke pošiljali Državni komisiji za vojno škodo vsakega 1. in 15. v mesecu v Beograd.

⁷² AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatla 13, pregled registrov.

5. MERILA ZA OCENJEVANJE VOJNE ŠKODE

Komisija za vojno škodo za Slovenijo je izdala knjižico »Kako bomo prijavili vojno škodo«, ki je izšla v 150.000 izvodih in so jo prebirali od hiše do hiše. Vsebina pa je izšla tudi v časopisih Slovenskem poročevalcu in Ljudski pravici. V uvodu so obrazložili, zakaj popis vojne škode, in ob tem poudarili, da mora država na mirovni konferenci predložiti zahteve za povračilo vojne škode, vendar tega ne more storiti mimo resnično zbranih podatkov. Zato mora vsak prijaviti vojno škodo osebno ali po svojih namestnikih. Prijavo vojne škode so šteli za državljansko dolžnost. Nato so podrobno opisali, kako vojno škodo prijaviti. Škodo so smeli prijaviti samo enkrat pri Krajevnem narodno osvobodilnem odboru (KNOO), kjer je imel oškodovanec stalno bivališče. Poleg prijave so oškodovanci izpolnjevali tudi posebne obrazce, ki so se nanašali na posamezno vrsto škode in kateri okupator je škodo povzročil.⁷³

5.1. NAVODILA ZA DELO FEDERALNIH KOMISIJ ZA VOJNO ŠKODO

Državna komisija je na temelju 5. člena Uredbe o ustanovitvi državne komisije za vojno škodo 19. junija 1945 izdala Navodila za delo federalnih komisij za vojno škodo.⁷⁴ Navodila za delo federalnih komisij za vojno škodo so med drugim vsebovala naročilo, naj se takoj ustanovijo republiške komisije in okrajne komisije za popis vojne škode, ki naj začno delati v skladu s Pravilnikom o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode. Posebej je bilo navedeno, naj bodo to inteligentni ljudje, sposobni pomagati ljudem pri izpolnjevanju obrazcev in pri tem kontrolirati prijave.

V 10. točki navodil je bilo posebej poudarjeno, da bodo zbrani podatki osnova tako za zahtevo po povračilu vojne škode od agresorskih držav kakor tudi za poplačilo vojne škode ter da je državljanska dolžnost vsakega posameznika, da škodo prijavi. V navodilih za delo federalnih komisij za vojno škodo so posebej poudarili, da je njihovo delo pomembno zaradi mirovne konference in da morajo zbrati čim realnejše in čim bolj popolne podatke, da bodo lahko rabili kot dokazni material za zahtevo vojne odškodnine. Zato naj bi vsi člani komisij dobro proučili vse predpise o vojni škodi in navodila.

⁷³ NUK, Kako bomo prijavili vojno škodo? Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 12-14.

⁷⁴ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 19-21.

Priporočili so, naj bodo v komisiji za vojno škodo federalnih enot pravnik in vsaj dva strokovnjaka, od njih eden gradbeni inženir, drugi pa kmetijski strokovnjak. Komisije so morale imeti zadostno število pomožnega osebja.⁷⁵

Prezidij Ljudske skupščine Federativne ljudske republike Jugoslavije je 2. avgusta 1946 sprejel Zakon o ravnanju s premoženjem, ki so ga lastniki morali zapustiti, in s premoženjem, ki so jim ga odvzeli okupator in njegovi pomagači.⁷⁶

Med premoženje po tem zakonu so spadale zlasti nepremičnine, kakor so bili zemljišča, hiše, kmetijska posestva, industrijska podjetja z vsemi napravami, trgovine z inventarjem, pohištvo, vrednostni papirji, dragocenosti, terjatve, avtorske pravice, pravice industrijske lastnine in druge premoženjske pravice. Po tem zakonu se je odvzeta lastnina morala vrniti lastnikom. O lastnikovi zahtevi za povrnitev premoženja je odločalo okrajno sodišče.

5.2. NAVODILA ZA DELO OKRAJNIH KOMISIJ ZA VOJNO ŠKODO

Državna komisija za vojno škodo je 19. junija 1945 predpisala tudi Navodila za delo okrajnih komisij za vojno škodo.

Okrajne komisije so imele naslednje naloge:

- odločanje o pritožbah zoper sklepe o ugotovitvi vojne škode, izdane od Krajevnih narodnoosvobodilnih odborov (NOO)
- sprejemanje prijav za vojno škodo na imovini, ki jo upravljajo Krajevni NOO
- ocenjevanje vojne škode, povzročene fizičnim in pravnim osebam ter imovini, ki jo upravlja Državna uprava narodne imovine
- ugotavljanje in ocenjevanje vojne škode, povzročene na nepremičninah oseb, ki so stalno bivale v inozemstvu in katerih imovina se nahaja na ozemlju Demokratične Republike Jugoslavije (DRJ)
- registriranje podatkov o vojni škodi in pošiljanje podatkov Federalni komisiji.

Komisija za vojno škodo za Slovenijo, katere predsednik je bil dr. Janko Lavrič, je o vojni škodi leta 1945 izdala več brošur in navodil. V njih so bili natisnjeni predpisi o popisu,

⁷⁵ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Navodila za delo federalnih komisij za vojno škodo, str. 19-21.

⁷⁶ Uradni list Federativne ljudske republike Jugoslavije št. 64/46, 9.8.1946, št. zakona 454.

ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode, navodila, kako naj se vojna škoda popiše, navodila okrajnim komisijam in izvedencem za ocenjevanje vojne škode.⁷⁷

Po teh navodilih je okrajna komisija po prejemu prijave o vojni škodi, povzročeni na imovini, ki so jo opravljali Krajevni NOO, s pomočjo prič in izvedencev ugotovila, če je bila prijavljena škoda storjena, in nato škodo ocenila. Celoten spis so nato dostavili Federalni komisiji za vojno škodo, ki je vodila register za vojno škodo na državni imovini. Vojno škodo, povzročeno fizičnim in zasebnopravnim osebam, so ocenjevali po določenih Pravilnika in še dodatnih navodilih.

Pri ocenitvi škode za umrle in pogrešane so ocenjevali:

- koliko bi umrli ali pogrešani zaslužil do konca življenja
- višino stroškov zdravljenja in pogreba
- skupno vsoto in število oseb, za katere bi umrli ali pogrešani moral skrbeti do dopolnjene 21-letne starosti, vdovi umrlega do smrti.

Pri škodi, povzročeni na zdravju in telesu, je okrajna komisija ocenila:

- skupno škodo zaradi zmanjšane delovne sposobnosti od dneva poškodbe
- stroške zdravljenja in bolečine.

Odstotek zmanjšane delovne sposobnosti je komisija določila na podlagi zaslišanja zdravnika in izvedenca. Pri škodi, povzročeni z odvzemom svobode, je Komisija ocenila skupno škodo pri dohodkih, ki bi jih oškodovanec v svojem poklicnem delu prejel, in škodo, nastalo zaradi odvzema svobode tudi po prestatku odvzema svobode. Pri škodi zaradi bede in pomanjkanja je komisija določila primerno vsoto denarja za pomanjkanje, bedo in glad oškodovanca ter raznih oblik nasilja okupatorjev.

Pri ocenjevanju uničenja ali poškodovanja premičnega in nepremičnega premoženja so upoštevali vrednosti v dinarjih na dan 5. aprila 1941.

⁷⁷ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Navodila za delo Okrajnih komisij za vojno škodo za Slovenijo, str. 22-26.

Kot škodo so smatrali tudi izgubo dohodka zaradi vojne in okupacije in izgubo dobička, ki bi nastal, če ne bi bilo vojne ali izгона. Posestniki hiš, ki so jim hiše porušili, so lahko poleg vrednosti hiše zahtevali tudi najemnino, ki bi jim ga hiša prinašala.

5.3. NAVODILA ZA DELO KRAJEVNIH NARODNOOSVOBODILNIH ODBOROV ZA UGOTAVLJANJE VOJNE ŠKODE

Komisija za vojno škodo za Slovenijo je 28. junija 1945 izdala navodila za delo Krajevnih narodnoosvobodilnih odborov pri ugotavljanju vojne škode. Člani komisij so dobili nalogo, da dobro proučijo navodila in vse obrazce za popis vojne škode, da bodo lahko od hiše do hiše pojasnjevali ljudem, kako prijaviti vojno škodo in popisati mrtve in pogrešane.⁷⁸

Odbori so imenovali za vsak kraj še poverjenike, ki so morali biti sposobni in živahni ljudje, ki jim je šlo pisanje dobro od rok. Ko so bili obrazci izpolnjeni, jih je poverjenik zbral, vpričo prijavitelja še enkrat pregledal, z njim popravil, kar je bilo potrebno, nato pa je vloge oddal Krajevemu narodno osvobodilnemu odboru (KNOO).

V navodilih so posebej navedli, naj se člani odbora in poverjeniki zavedajo, da je od njih odvisno, ali bodo vsi oškodovani prejeli odškodnino. Naloga odborov je bila, da so ugotavljali resničnost podatkov.

Odbornikom KNOO so bile razmere v kraju znane, če so bili v dvomih, so zahtevali še priče. Če je bila prijava škode resnična, so na formular vpisali: »Ugotovi se, da so podatki v prijavi točni«. Vsak prijavitelj vojne škode je dobil potrdilo, da je prijavo vložil. KNOO so vlagali prijave vojne škode za tiste umrle in pogrešane, ki niso imeli naslednikov, in za tiste, ki iz katerega koli razloga niso hoteli vložiti zahtevka za vojno škodo.

KNOO so vlagali tudi zahtevke za odškodnino za premoženje, ki je bila javna last, npr. vaški vodovod, vaško hišo.

⁷⁸ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode-brošurica. Komisija za vojno škodo za Slovenijo: Navodila za delo Krajevnih narodnoosvobodilnih odborov pri ugotavljanju vojne škode, str. 27-29.

5.4. CENIK ZA OCENO VOJNE ŠKODE

Predpise o ocenjevanju vojne škode je izdala Komisija za vojno škodo za Slovenijo leta 1945. Ceniki so bili izdelani za vse oblike škod in tiskani v brošuri, da so jih imele pri roki vse komisije za ocenjevanje vojne škode. Ta cenik je opisan tako podrobno, da so po njem lahko cenili vse vrste hiš, skednje, zidanic, hlevov, kozolcev, lop. Podrobno so opisali celo vrsto gradenj poslopij v posameznih pokrajinah Slovenije. Na primer razliko med kozolcem na Gorenjskem in Dolenjskem. Za stavbe v mestih in trgih so bile tudi enotne cene za izračun vrednosti stanovanjskih, industrijskih in gospodarskih stavb. Izdelani so bili ceniki za škodo v sadovnjakih, vinogradih in gozdovih. Vojno škodo so ocenjevali za tako delo usposobljeni ljudje. Tako so bile po mnenju strokovnjakov cene za 1 m² zazidalnega prostora kmečkih stavb za posamezne tipe ocenjene takole: enonadstropna zidana hiša – 1.500 dinarjev; zidana kmečka hiša – 1.000 dinarjev; zidana kmečka hiša preprostejše izvedbe brez sob v podstrešju – 650 dinarjev; zidana kočja majhne izmere z malimi okni in vrati, sem spadajo zidanice po vinogradih – 550 dinarjev; hiša iz hrastovih sten – 370 dinarjev; lesen hlev – temeljni les sten pri zemlji je hrast, preostale kladne stene so dvostransko tesane in z glinasto malto zametane – 335 dinarjev.

Hleve so ocenili takole: zidani hlev, v hlevu jasli z jermenom in pregrade za konje ter svinjaki 110 m – 420 din, lesen hlev 375 din. Hrastov skedenj z napuščem – stene narejene iz hrastovih obdelanic, v ogradju iz hrastovih tramov. Mali pod, veliki pod in listnik iz opaženih sten – 320 din. Skedenj iz mehkih mešanih sten – na vsaki strani skednja pa je po ena listnica, šupa s stenami iz desk. Spredaj je velik napušč za shrambo vozov (meri od stene do stene) 270 din. K takim skednjem so pogostoma prislone razne enokapne klonice ali drvarnice, te se izmerijo ločeno in njihova enotna vrednost je – 75 din.⁷⁹

O drugih gospodarskih poslopijih so bile ocene naslednje: zidan enonadstropni marof: v pritličju so zidani hlevi, klet in hram, v prvem nadstropju pa je žitnica in soba za stanovanje, zraven pa skedenj. Od strani je široka kolarnica, ki jo nosijo stebri z latami. Nad kolarnico sta dva lesena stropa drug nad drugim – 700 din. Enonadstropno gospodarsko poslopje: spodaj so zidani hlevi in kleti, nad njimi pa je celo leseno nadstropje iz tesanih sten: skedenj, lopa.

⁷⁹ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 7-9.

Običajno hodnik v zgornje nadstropje, ki ima od spredaj late. Meri se od vogala do vogala zidu – 600 dinarjev. Enonadstropno gospodarsko poslopje s kozolcem. Spodaj je zidani hlev in zraven navadno še klet ali hram. Vzdolž cele stavbe je spodaj kolarnica. Zgoraj je leseno nadstropje iz sten iz tesanega lesa: skedenj, lopa; spredaj ima kolarnica stebre, ki imajo late kakor kozolec – 450 din. Preprosto gospodarsko poslopje – zidan hlev, nato stelnik, na koncu skedenj iz tesanih sten, ob strani večji napušč za vozove – 300 din. Kozolec samec: vsako posamezno okno (štant) stane 2.200 din. Kozolci polovičarji – (na kozla) – (meri se od stebra do stebra) 220 din. Vezani kozolec brez trupa – (nizki kozolec) 190 din. Vezani kozolec s trupom (brano, križi) od 280 din do 350 din.

Za razne stavbe so imeli naslednje vrednosti: zidani prosto stoječi svinjaki 500 din, leseni svinjaki – pogostoma so ti svinjaki prislonjeni na kako drugo stavbo. Vsak posamezni hlevček (izmera ca. 2.00 x 1.70 m) stane za komad 1.200 din, koruznik – dva para hrastovih stebrov, stene, obite z latami, da se v njih suši koruza. Cena za cel komad 1.600 din. Seniki, barake, drvarnice. Vse lesene stavbe, ki imajo obite stene brez posebnih trajnih odrov ali podov; čim manjša je stavba, tem višja je njena enotna cena 180 din. Čebelnjak. Stene so iz desk, pri boljši izdelavi tudi iz oblanih. Spredaj ima čebelnjak večji napušč 280 din.

Za stavbe v mestih in trgih so bile tudi enotne cene za izračun vrednosti stanovanjskih, industrijskih in gospodarskih stavb.

Pri ocenjevanju škode v sadovnjakih so ocenili, da je vsako posekano sadno drevo vredno povprečno 300 do 400 din, celotni znesek izgubljenega dobička pa so izračunali tako, da so predvideli življenjsko dobo drevesa in letni dobiček iz njega.

Vrednost posekane trte so ocenili na 3 do 4 din, čisti letni donos trte pa 3 din. Podobno so podrobno izdelali cenik za posekani les v gozdovih, npr. za drva m³ od 180 do 225 din, hrastovi hlodi od 50 cm naprej 2.500 do 4.000 dinarjev; rezani les – borov 800 din, bukov 550 din, orehov 2.200 din. Predviden je bil tudi cenik za živino; vrednost konja 3.000 do 10.000 din; cena govedu – klavni živini je bila 5 do 8 din za kg žive teže itd. Vrednost žit je bila npr. takale: 100 kg pšenice 300 din, koruze 250 din, ječmena 290 din, ovsa 290 din, lanenega semena 600 din.

Navedel sem samo nekaj primerov, čeprav so komisije za popis vojne škode imele za vse predmete premičnega in nepremičnega premoženja izdelane cenike. Že ti primeri kažejo, da popis vojne škode ni bil delan na pamet, ampak zelo natančno in z resnično navedeno višino izgubljene vrednosti premoženja zaradi okupacije in izгона med drugo svetovno vojno.

Pri ocenjevanju zmanjšane delovne sposobnosti je oškodovanec moral na pregled k zdravniku v ordinacijo. V poseben obrazec so zdravniki vpisovali diagnozo, trajne posledice, kratek opis poškodbe, odstotek zmanjšane delovne sposobnosti, koliko časa bo še trajalo zdravljenje poškodbe, itd. Za izračunavanje vojne škode zaradi trajnih poškodb prizadetim so vzeli Uredbo z dne 24. junija 1934 glede ocenjevanja takih bremen, ki so bila knjižena v zemljiški knjigi in ki jih je treba dajati vsako leto do smrti upravičenca. Navedena so tudi števila, s katerimi je treba pomnožiti tisti znesek, na katerega je bila ocenjena letna dajatev upravičenca.⁸⁰

Zgled za komisije, ki so popisovale vojno škodo oz. za zdravstvene komisije:

Upravičenec je star 13 let, letna dajatev je ocenjena na 24.000 din. Po uredbi se ta znesek pomnoži z 18 in dobi vrednost dosmrtna dajatve 432.000 din. Ta števila so bila za različno starost različna in komisijam je bilo naročeno, naj se držijo naslednjih vrednosti:

- za starost do 15 let se vzame 18-kratni letni znesek;
- za starost od 16 do 25 let se vzame 17-kratni letni znesek;
- za starost od 26 do 35 let se vzame 16-kratni letni znesek;
- za starost od 36 do 45 let se vzame 14-kratni letni znesek;
- za starost od 46 do 55 let se vzame 12-kratni letni znesek;
- za starost od 56 do 65 let se vzame 8 in polkratni letni znesek;
- za starost od 66 do 75 let se vzame 5-kratni letni znesek;
- za starost od 76 do 80 let se vzame 3-kratni letni znesek;
- za starost preko 80 let se vzame 2-kratni letni znesek.

Če je zdravnik predvidel, da bo poškodba ozdravljiva, je napisal, koliko časa bo oškodovanec nesposoben za izvrševanje svojih poklicnih dolžnosti. Nato so komisije ocenile vojno škodo. Pri tem so upoštevale povprečne plače v mesecu marcu 1941, ki jih je okrajnim komisijam za vojno škodo posredovala državna komisija za vojno škodo.

⁸⁰ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945, str. 10-18.

Marca 1941 so bile plače na uro naslednje: v rudnikih rjavega premoga 6.60 din, v kamnolomih 6.30 din, v steklarnah 6.50 din, v opekarnah 5.20 do 7.90 din, v železarnah 8.60 do 10.70 din, kovači, ključavničarji 6.50 do 11.50 din, v pivovarnah 6.60 din, v kemični industriji 6.20 do 10.00 din, v gradbeni stroki 7.00 din, v grafični stroki 6.60 din, v tekstilni industriji 6.20 din, v papirni industriji 6.30 do 7.45 din, v gozdni in lesni industriji 5.60 din. Če je bil oškodovanec državni uslužbenec, so upoštevali tedaj uzakonjena določila o plačah. Pri kmečkih delavcih so vzeli podatek po višini krajevno običajne dneine.

Pri izgnanih kmečkih družinah so izračunavali izpadli čisti dohodek tako, da so celotno površino kmetij, izraženo v hektarih, pomnožili s številom 700 do 1.500 din na leto. Pri višini so upoštevali donosnost kmetije, npr.: posestvo je merilo 3.50 ha, izgon je trajal 4 leta, primerna številka 1000 din, izpadli dohodek je bil $3.50 \times 1000 \times 4 = 14.000$ din. Škodo so prisodili gospodarju posestva, drugi posamezniki pa so prejeli vsak svojo osebno škodo.⁸¹

5.5. IZDAJANJE SKLEPOV O OCENI VOJNE ŠKODE

Po pravilniku so bili krajevni odbori prva stopnja za ugotovitev vojne škode. Opravljali so jo s tem, da so prekontrolirali resničnost podatkov o prijavah, izvedli dokazila o tem, da je prijava resnična, in izdali sklep, ki je potrjeval pravilnost prijav, ali pa so označili, v katerih točkah prijava ni resnična. Okrajna komisija pa je bila prva stopnja za ocenitev zahtevane odškodnine v denarju in naravi.

Vojno škodo je bilo torej treba prijaviti pri oblastnem organu – Krajevnem odboru, višino škode pa je določila Okrajna komisija za vojno škodo, katere član je moral biti tudi sodnik okrajnega sodišča. Po potrebi so prijavljalci vojne škode na komisijo s seboj pripeljali priče, prinesli zdravniška potrdila in drug dokazni material. Sklep o oceni vojne škode je vseboval višino osebne škode, škode za premoženje in škode za umrlimi. Zoper sklepe komisij se je vlagatelj lahko pritožil v 8 dneh.

Seštevanje krajevnih zbirnih pregledov oz. okrajnih zbirnih podatkov o prijavljeni vojni škodi so opravili ljubljanski zavarovalni in bančni zavodi, ki so dali na razpolago svoje računske

⁸¹ NUK, Predpisi o popisu, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode. Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945.

stroje z izurjenim osebjem. Delali so hkrati na 14 strojih »noč in dan«. Največ osebja je bilo iz vzajemne zavarovalnice, pod vodstvom inž. Umeka.⁸²

Sklepi o ocenah vojne škode so uradni dokumenti, ki so jih izdajale v imenu države komisije za vojno škodo in so jih naredili v več izvodih, enega je prejel upravičenec, dva pa sta ostala v arhivih komisije za vojno škodo za Slovenijo.

Na podlagi teh ocen in ocen vojne škode na javni imovini so bili napravljeni zbirni podatki o vojni odškodnini in večkrat posredovani takratnim zveznim organom v Beograd. Že sredi junija 1945 so bili poklicani v Beograd vsi predsedniki federalnih komisij za vojno škodo. Predsednik slovenske komisije dr. Janko Lavrič je prišel v Beograd prvi in potem nekaj dni čakal, da so svoja poročila prinesli še predsedniki iz drugih delov držve.

Državna komisija je nato sestavila prvi skupni elaborat o vojni škodi za vso državo in ga že v mesecu juniju 1945 poslala v Moskvo. Predsednik vlade, maršal Josip Broz - Tito, je po nekaterih podatkih ta elaborat podrobno študiral, preden ga je odobril in dovolil odposlati tudi mednarodni reparacijski komisiji.⁸³

⁸² Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, Ljubljana 1998, str. 31.

⁸³ AS 1828, Dopis začasne komisije za vojno škodo za Slovenijo št. 93/45 z dne 23.6.1945, škatla 863.

6. VOJNA ŠKODA, KI SO JO POVZROČILI NEMŠKI, ITALIJANSKI IN MADŽARSKI OKUPATORJI

Prvi podatek o višini vojne škode v Sloveniji v letih 1941 do 1945 je bil objavljen v Poročilu anketne komisije za ugotavljanje zločina nasilnega preseljevanja Slovencev. Na strani 34 je o tem zapisano naslednje: »Iz podatkov prijav sledi, da je bila slovenskim izgnancem zaplenjena od nemških upravnih oblasti njih imovina, katere vrednost znaša na premočninah 489.025.636.-, na nepremičninah 540.272.480.-, skupno 1.029.298.226.- din.« Ta podatek je bil narejen na podlagi poročila člana Anketne komisije z dne 19. maja 1945 o izgonu Slovencev iz krškega in brežiškega okraja in dotlej zbranih podatkov in prijav prvih njenih izgnancev.⁸⁴ Iz Severne Dolenjske, Posavja in Obsotelja in od drugod je bilo preko zbirnega taborišča Rajhenburg izgnanih v nemška taborišča preko 45.000 Slovencev, v Srbijo, na Hrvaško in v Bosno in Hercegovino pa 19.000 Slovencev.

Zaradi razdejanih komunikacijskih sredstev, železnic, cest in pomanjkanja prevoznih sredstev se je glavnina slovenskih izgnancev iz nemških izgnanskih taborišč vračala šele v juliju in avgustu 1945, nekateri pa še kasneje.

Zato so komisije za vojno škodo popisovale vojno škodo še v mesecih julij, avgust in september 1945. Končni zbirni podatki so bili dopolnjevani vse leto 1945 in tudi še v letu 1946. V nekaterih krajih Primorske pa tudi v letu 1948.

Ministrstvo za Slovenijo, ki ga je vodil Edvard Kocbek pri takratni vladi Demokratične federativne Jugoslavije, je 11. septembra 1945 ponovno naslovilo na predsedstvo narodne vlade Slovenije dolgo pismo s pojasnilom, da je državna komisija dobila poziv, naj do 3. septembra 1945 mednarodni reparacijski komisiji predloži svoje zahteve za vojno škodo. V 19 točkah je bilo zopet napisano, kaj naj se prikaže kot vojna škoda.⁸⁵

V tej nalogi so zajeti podatki o vojni škodi, ki jih je Komisija za vojno škodo za Slovenijo posredovala predsedniku narodne vlade Slovenije, Predsedstvu narodne vlade Slovenije in

⁸⁴ AS 220, Poročilo anketne komisije za ugotavljanje zločina nasilnega preseljevanja Slovencev, škatla 18, str. 34.

⁸⁵ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, RKS, Ljubljana 1998, str. 35.

Državni komisiji za vojno škodo v Beogradu, in sicer 11. septembra 1945, 28. septembra 1945, 13. maja 1946, 30. septembra 1946 in dodatek k temu poročilu o vojni škodi z dne 4. oktobra 1946.

Obstajajo pa tudi še drugi podatki, npr. o škodi na kulturnih spomenikih. Ohranjeni so številni podatki o vojni škodi, ki so jo Sloveniji in Slovencem povzročile okupatorske države Nemčija, Italija, Madžarska in avstrijski uradniki.

6.1. IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI NEMŠKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Po podatkih Komisije za vojno škodo za Slovenijo z dne 28. septembra 1945 je bila izguba narodnega bogastva, ki jo je povzročil nemški okupator, naslednja:

1. Industrija	72,427.932 \$
2. Gozdarstvo (javno in osebno)	47.256.041 \$
3. Lovstvo	1.262.500 \$
4. Zdravstvo	137.889.977 \$
5. Finance	5.347.205 \$
6. Monopoli	5.094.837 \$
7. Pravosodje	13.058.127 \$
8. Gradnje	12.225.810 \$
9. Zasebne gradnje	241.993.181 \$
10. Promet	10.964.545 \$
11. Trgovina in obrt	58.617.108 \$
12. Gotovina in vrednost zasebnikov	24.704.545 \$
13. Stanovanjska oprema, stroji	43.456.591 \$
14. Kmetijstvo	60.005.068 \$
15. Stan. oprema, osebni predmeti, itd.	43.456.591 \$

(Leta 1945 je 1 ameriški dolar veljal 44 dinarjev.)

Nemci so odpeljali in uničili 18.249 konj, 113.860 govedi, 77.340 svinj, 18.274 ovac in koz in 402.658 drugih domačih živali. Posekali in poškodovali so 1.048.930 sadnih dreves,

23.823.262 vinskih trt. Posekali so 1.311.002 kubičnih metrov gradbenega lesa in 823.884 kubičnih metrov lesa za kurjavo. Odvzeli so 785.791 centov pšenice, 2.269.090 centov koruze, 3.871.883 centov drugih žit, 1.099.449 centov živinske krme, 1.639 mlatilnic, 11.744 plugov, 432.667 kosov raznega orodja, 34.053 kmečkih vozov, 37.613 koles.⁸⁶ Z okupiranega dela Slovenije je bilo leta 1942 odpremljenih 2.267 vagonov jabolk, od tega 1.800 v Nemčijo. Od 220.000 hl vina, ki je bilo odvzeto, ga je 170.000 končalo v Nemčiji, ostalo pa je bilo porabljeno za potrebe okupacijskih oblasti v Sloveniji.⁸⁷ Od zasebne imovine so Nemci podrli 1.738 mestnih in 22.431 podeželskih zgradb ter poškodovali 8.877 mestnih in 37.432 podeželskih zgradb. Od javne lastnine pa so uničili in poškodovali 839 mestnih in 1.323 podeželskih zgradb.⁸⁸

Z razdelitvijo Slovenije na okupacijske cone je Nemčiji pripadel del teritorija, na katerem so se nahajali skoraj vsi industrijski centri: Trbovlje, Jesenice, Maribor, Kranj, Celje in druga mesta, v katerih so bile naslednje industrijske panoge: Železarni Štore in Guštanj, Jeklarna Guštanj, Kranjska industrijska družba (Jesenice), Cinkarna Celje, Aga Ruše, AD-Tovarna acetilena in oksigena Ruše pri Mariboru, Mariborska Livarna, Industrija Sirec v Kranju, Jiteks v Žalcu pri Celju, Huter v Mariboru, Predilnica in tkalnica v Mariboru, Tekstilna tovarna v Kranju. Na tem področju se je nahajala tudi lahka kovinska industrija: Peng v Mariboru, Splošna stavba v Teznem pri Mariboru, Štajersko železo pri Celju, Tovarna Westen v Celju, Woschnag v Šoštanju. Nadalje Jugoslovanska tovarna gum v Kranju, kemična industrija Zlatorog v Mariboru, Rafinerija v Dravogradu, plinarna v Mariboru, steklarna v Rogaški Slatini, Hubertus v Celju, Tovarna papirja v Krškem ter Vevčah pri Ljubljani, prehrambna industrija Pivovarna v Laškem, Mestna klavnica v Mariboru, Tiskarna v Mariboru in tiskarna Mohorjeve družbe v Celju in drugo. Nemci so takoj po vzpostavitvi okupacijskih oblasti v tej coni zasegli vse navedene tovarne in za njihovo vodenje določili predvsem Avstrijce, vsa proizvodnja pa je bila nemudoma podvržena proizvodnji za vojaške potrebe.

Po razpoložljivih virih je bilo v času, ko so bili vsi ti industrijski obrati pod kontrolo nemških okupacijskih oblasti, proizvedenega blaga oziroma izdelkov v vrednosti 4.996.947.202

⁸⁶ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, Ljubljana 1996, ponatis 1998, str. 38.

⁸⁷ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, str. 405.

⁸⁸ AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatla 853-855.

dinarjev, od česar večji del je bil prepeljan v Nemčijo, manjši pa puščen na okupiranem ozemlju za potrebe nemških enot.⁸⁹

6.2. IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI MADŽARSKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Iz poročila Komisije za vojno škodo za Slovenijo z dne 28. septembra 1945 so razvidni tudi nekateri podatki o škodi zaradi madžarske okupacije dela Slovenije.

Izguba narodnega bogastva:	din
1. Živina (konji, govedo, svinje, ostalo)	71.160.000
2. Orodje in stroji	1.557.000
3. Pridelki, sadno drevje, kmečke stavbe	132.000.000
4. Škoda v gozdu, gozdni industriji	35.500.000
5. Lov in ribolov	2.000.000
6. Industrija	10.500.000
7. Trgovina in obrt	27.000.000
8. Denarstvo (zaradi zamenjave, škoda na inventarju, katastrskih operativah, stroški za vzdrževanje vojske)	614.092.000
9. Škoda na monopolu	65.500.000
10. Škoda na imovini in dragocenostih zasebnikov	32.500.000
11. Motorna in vprežna vozila	24.700.000
12. Gradnje	12.000.000
13. Zasebne gradnje	20.450.000
14. Prosveta in kulturni spomeniki	64.000.000
15. Stanovanjska oprema, obleka, aparati	96.000.000

V teh zneskih ni zajeta izguba narodnega dohodka v znesku 170.000.000 dinarjev.

Madžari so odpeljali 2.696 konj, 19.446 glav govedi, 10.300 svinj in 49.151 glav perutnine. Posekali so 55.594 sadnih dreves in 144.002 vinskih trt. Odpeljali so 33.580 kubičnih metrov lesa in 41.476 kubičnih metrov lesa za kurjavo. Odpeljali so 50.445 centov pšenice, 25.033 centov koruze, 43.383 centov ostalih žit in industrijskih rastlin. Odpeljali so 35 mlatilnic, 260

⁸⁹ Nikola Živković: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, 1975, str. 404-406.

plugov, 1.901 ostalih kmetijskih strojev, 10.793 poljskih orodij, 53 tovornih avtomobilov, 89 potniških avtomobilov, 130 motornih koles, 2.425 kmečkih vozov. Samo v občinah Dolenja Lendava in Murska Sobota so povzročili za 4.423.724 din vojne škode.

Na zasebni imovini so Madžari povzročili za 494.255.670 din vojne škode, na javni imovini pa za 648.289.276 dinarjev.⁹⁰

6.3. IZGUBA NARODNEGA BOGASTVA ZARADI ITALIJANSKE OKUPACIJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Komisija za vojno škodo za Slovenijo je 5. avgusta 1945 posredovala Predsedstvu slovenske narodne vlade elaborat o podatkih vojne škode, povzročene po Italijanih. V spremnem dopisu je bilo tudi zaprosilo, naj poroči odpošlje Državni komisiji v Beograd, ker je bil rok za dostavo poročila 10. avgust 1945.⁹¹

Izguba narodnega bogastva	din
1. Poljedelstvo in živinoreja	1.728.000.000
2. Gozdarstvo in gospodarska podjetja	423.000.000
3. Rudarstvo	45.000.000
4. Lov in ribolov	33.000.000
5. Industrija	200.000.000
6. Trgovina in mala obrt (delni podatki)	1.443.000.000
7. Denarstvo	3.291.000.000
8. Škoda na monopolu	489.000.000
9. Gotovina in dragocenosti zasebnikov	519.000.000
10. Motorna in vprežna vozila	119.000.000
11. Gradnje (zgradbe)	745.000.000
12. Socialno zavarovanje	8.500.000
13. Prosveta in kulturni spomeniki	246.000.000
14. Turizem (planinske koče)	5.000.000
15. Sodišča (inventar, spisi)	10.500.000
16. Stanovanjska oprema, obleke, živež, aparati, stroji zasebnikov	1.565.000.000
17. Izguba narodnega dohodka	1.651.500.000

⁹⁰ AS 1828, Komisija za vojno škodo, šk. 853-855.

⁹¹ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, str. 41.

Vojna škoda v tekstilni, usnjarski, kemični, papirni, kartonažni, grafični, metalurški in prehrambni industriji je znašala 97.232.048 din.

V sadovnjakih so Italijani uničili 84.779 sadnih dreves, 434.225 vinskih trt, posekali so 271.589 m³ gradbenega lesa in 339.047 m³ lesa za kurjavo; odpeljali so 3414 konjev, 14.329 glav goveda, 7382 svinj, 3282 ovac in 147.773 glav ostale domače živine; odvzeli so 16.324 centov pšenice, 23.797 centov koruze in 46.548 centov drugih žit; odpeljali so 359 mlatilnic, 2185 plugov, 8789 kmečkih vozov, 8512 koles, 198 čolnov, 93 tovornih avtomobilov.⁹²

Od zasebne imovine so Italijani uničili 436 mestnih in 13.738 podeželskih zgradb in poškodovali 663 mestnih in 8836 podeželskih zgradb v vrednosti 1.007.136.717 din. Od javne lastnine pa so uničili in poškodovali 300 mestnih in 430 podeželskih zgradb v vrednosti 137.967.902 din.⁹³

6.4. VOJNA ŠKODA, KI SO JO V SLOVENIJI POVZROČILI AVSTRIJCI

Avstrijci niso neposredno okupirali Slovenije, so pa bili zelo številni v sestavu nemške vojske in uradništva ter napravili v Sloveniji veliko škode.

Po podatkih Ministrstva ljudske republike Slovenije za kmetijstvo in gozdarstvo, odseka za statistiko v Ljubljani z dne 10. 5. 1946, so Avstrijci povzročili v kmetijstvu Sloveniji za 4.762.292.700 dinarjev škode. Avstrijci so odvzeli ali uničili med drugim 822.000 sadnih dreves, 18.902.000 vinskih trt, 11.930 konj, 65.675 glav govedi, 11.653 ovac in koz, 51.170 prašičev, 214.347 glav perutnine; odvzeli so 122 traktorjev, 1.662 mlatilnic, 120 kosilnic, 751 sejalic, 7.892 plugov, 175.523 drugih orodij in strojev, 24.000 kmečkih vozov.

Odpeljali so na desetine vagonov koruze, pšenice, drugih žit in industrijskih rastlin ter krme in raznih živilskih proizvodov.

Za gorivo so Avstrijci posekali 47.000 kubičnih metrov lesa, 76.660 kubičnih metrov za tehnični les, posekali so 9.100 ha mladih gozdov. Zasegli so 2.250 lovskih pušk, 170 lovskih koč, 160 lovskih psov, uplenili 12.000 srn, 2.000 gamsov, 40 kozorogov, 50.000 zajcev, 4.000 fazanov, 8.000 jerebic.

⁹² AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatla 849, 853-855.

⁹³ Ibid., škatla 849, 853-855.

Avstrijci so v Sloveniji povzročili v zdravstvenih ustanovah za 65.390.650 din škode. Za uničene in poškodovane zgradbe je bilo zahtevano 84.090.000 din vojne škode, za inventar šol, učila in knjižnice 53.410.000 din. Škoda, ki so jo povzročili Avstrijci v tekstilni, usnjarski, kemični, papirni, kartonažni, grafični, metalurški, lesni in prehrambni industriji, je znašala 2.158.485.701 din.

Avstrijci so porušili 17 vodovodnih postaj, poškodovali 37 vodovodnih in črpalnih naprav in pri tem naredili za 5.163.400 din škode. Porušili in poškodovali so 182 raznih mostov (cestnih, železniških, lesenih). Ta škoda je bila ocenjena na 71.600.000 din. Na cestah in voznih poteh, uničenih in poškodovanih ter odpeljanih gradbenih strojih je bila škoda ocenjena na 121.060.000 din. Iz rudnikov Trbovlje, Zagorje, Rajhenburg, Laško in Hrastnik so avstrijske premogovne družbe nakopale in odpeljale 6.212.328 ton premoga. Na strojih, prometnih sredstvih in zgradbah so Avstrijci povzročili 55% vojne škode, Nemci 15%, Italijani pa 30%. Na Spodnjem Štajerskem je bilo likvidiranih 15 bank, 17 regulativnih hranilnic in 265 hranilnic.⁹⁴

V letu 1941 je bila menjava denarja, s katero so neposredno oškodovali Slovence, saj so vsakemu odvzeli 25% vrednosti denarja. Nemško marko se je pred drugo svetovno vojno lahko kupilo od 6 do 8 dinarjev, ob zamenjavi pa je marka stala 20 dinarjev. Avstrijci so iz Slovenije odnesli 607 milijonov 937.000 dinarjev gotovine, za 237 milijonov 533.000 dinarjev vrednostnih papirjev in za 254 milijonov 481.000 dinarjev imovinskih pravic.

Likvidacijo so opravili tako, da so ves razpoložljivi denar in povečini tudi vse poslovne knjige prenesli na Dunaj.

V arhivih so podatki o vojni škodi, ki so jo povzročili Avstrijci, opisani zelo podrobno.

⁹⁴ Ivica Žnidaršič: Z javno besedo do pravic. Informativne konference za potrebe slovenskih izgnancev in drugih žrtev vojnega nasilja, Ljubljana 2000, str. 138-140.

7. VOJNA ŠKODA, KI SO JO POVZROČILI OKUPATORJI PO POSAMEZNIH PODROČJIH

7.1. VOJNA ŠKODA, POVZROČENA V KMETIJSTVU, ZDRAVSTVENIH USTANOVAH IN ŠOLSTVU

Iz podatkov in poročila Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo – odseka za statistiko in pregled vojne škode v kmetijstvu, ki ga je pripravila Vlada ljudske republike Slovenije z dne 10. maja 1946, je razvidna ocenitev vojne škode v kmetijstvu.

Iz teh podatkov je razvidno, da je nacistična Nemčija v Sloveniji samo v kmetijstvu povzročila za 1.496.535.450 dinarjev škode, fašistična Italija za 2.037.692.150 dinarjev, Madžarska za 558.709.700 dinarjev in Avstrija za 4.762.292.700 dinarjev škode. Vse okupatorske države skupaj so v Sloveniji od 1941 do 1945 povzročile v kmetijstvu za 8.885.230.000 dinarjev škode.

Izguba narodnega dohodka v kmetijstvu v Sloveniji pa je po oceni škode z dne 10. 5. 1946 znašala 4,5 milijarde dinarjev. V gozdarstvu in lovstvu je sumarni pregled vojne škode pokazal, da so 55% škode povzročili Avstrijci, 15% Nemci in 30% Italijani.⁹⁵

Vojna škoda povzročene na zdravstvenih ustanovah so povzročili: Avstrijci za 52.872.050 din, Nemci za 12.761.650 din, Italijani za 7.140.600 din.⁹⁶

Avstrija je uničila 51 in poškodovala 119 šolskih zgradb v skupni vrednosti 84.090.000 din. Nemški okupator je uničil 21 in poškodoval 27 šolskih objektov v vrednosti 28.110.000 din. Italijanski okupator je uničil 31 in poškodoval 38 šolskih objektov v vrednosti 42.800.000 din. Škoda na inventarju, učilih in knjižnicah je znašala zaradi avstrijskih uradnikov 137.500.000 din, zaradi nemškega okupatorja 60.810.000 din in italijanskega 64.889.000 din.⁹⁷

⁹⁵ AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatla 853-855.

⁹⁶ Ibid., šk. 863-864.

⁹⁷ Ibid., šk. 854-855.

7.2. VOJNA ŠKODA V INDUSTRIJI⁹⁸

Skupna škoda v tekstilni, usnjarski, kemični, papirni, kartonažni, grafični, metalurški, lesni in prehrambni industriji je po posameznih povzročiteljih znašala:

Avstrijci:	2.158.485.701 din
Nemci:	58.859.878 din
Italijani:	97.232.048 din

7.3. ŠKODA V RUDNIKIH

Okupator je napravil veliko škodo v rudnikih, saj mu je šlo le za to, da dobi čimveč premoga, zanemarjal pa je strokovnost in pripravo del. Okupatorji so odpeljali ves v zalogi nahajajoči se material: nafto, les, olja in drugi obratni material, odvzeli so gotovino in nestrokovno izsekali rudniške gozdove, tako da je bilo težko oceniti škodo, ki se ni mogla desetletja nadomestiti.

Za časa okupacije je bilo samo v rudnikih Trboveljske premogokopne družbe izkopenega premoga:

v Trbovljah	3.042.294 ton
v Zagorju	1.311.545 ton
v Rajhenburgu	790.159 ton
v Laškem	140.000 ton
v Hrastniku	928.330 ton
v Kočevju	210.000 ton

Skupaj:	6.422.328 ton
---------	---------------

Prvih pet rudnikov je bilo v nemški okupacijski coni in so škodo vpisali v breme Avstrijcev, le rudnik v Kočevju je bil v takratni Ljubljanski pokrajini pod okupacijo Italijanov.⁹⁹

⁹⁸ Arhiv DIS, Elaborat o vojni škodi in vojnih odškodninah kot posledici druge svetovne vojne 1941-1945. Za potrebe Medresorske komisije vlade RS za obravnavanje vprašanj vojne škode, Ljubljana 1995, str. 115.

⁹⁹ Ibid., str. 118.

7.4. *PODATKI O VOJNI ŠKODI V TRGOVINI, HOTELIRSTVU IN GOSTINSTVU*

Vojna škoda zavodov in ustanov ministrstva za trgovino in preskrbo znaša 89.609.286,98 din. Od tega znaša škoda, ki so jo povzročile nemške okupacijske sile, 97.428.612 din in škoda, ki so jo povzročile italijanske okupacijske sile, 10.180.674,98 din.

S strani nemškega okupatorja povzročena vojna škoda je bila:

- a) iz materialne škode 72.408.892,45 din in
- b) iz izgubljenega dobička 7.019.719,55 din.

Po italijanskem okupatorju povzročena vojna škoda se deli na:

- a) na materialno škodo 8.449.333,98 din in
- b) na izgubljeni dobiček 1.731.341,00 din.

Po razdelitvi na teritorialna področja je nemški okupator povzročil zavodom in ustanovam v bivši Ljubljanski pokrajini 73.088.901,50 din, italijanski okupator pa 9.880.674,98 din, medtem ko so Nemci sami povzročili zavodom in ustanovam na Štajerskem 6.639.710,55 din vojne škode, kar znaša skupaj 89.609.286,96 din.¹⁰⁰

7.5. *VELIKA JE BILA ŠKODA TUDI V ZASEBNEM SEKTORJU*

Pred vojno je bilo na področju Dravske banovine 671 veletrgovin, od katerih jih je bilo uničenih 423, tako da jih je ostalo 248. Malih trgovin je bilo 10.433, od katerih jih je bilo uničenih nad 6.000, tako da jih je ostalo okrog 4.400. Hotelov in gostinskih podjetij je imela Slovenija 5.500, od katerih je med vojno izginilo 3.600. Rokodelskih in drugih obrti je bilo na slovenskem področju 22.700, a se vojna škoda v obrtih ni popisovala v tukajšnjem resorju.

Vojna škoda, povzročena v trgovini v bivši Dravski banovini, znaša 1.728.283.918,68 din. Od tega pride na Štajersko in Gorenjsko 1.270.659.002,70 din, na bivšo Ljubljansko pokrajino pa 457.624.915,98 din. Na Štajerskem in Gorenjskem pa se vojna škoda deli med Nemce in Italijane po ključu 3/5 in 2/5, tako da so Nemci povzročili za 274.749,88 din in Italijani pa za 183.049.966,40 din. Izgubljeni zaslužek je bil ocenjen na 240.000.000 din.

¹⁰⁰ Arhiv DIS, Elaborat o vojni škodi in vojnih odškodninah kot posledici druge svetovne vojne 1941-1945. Za potrebe Medresorske komisije vlade RS za obravnavanje vprašanj vojne škode, Ljubljana 1995, str. 119.

Hotelom in gostinskim podjetjem povzročena vojna škoda se ceni na 300.000.000 din, in sicer na Štajerskem in Gorenjskem 190.000.000 din in v bivši Ljubljanski pokrajini 110.000.000 din; pri čemer je bila Nemčija udeležena s 66.000.000 din in Italija s 44.000.000 din. Na samo Nemčijo pride torej 256.000.000 din. Letni donos iz turizma je znašal v Sloveniji pred vojno 100.000.000 din.

7.6. *BANKE, HRANILNICE*

Takoj po okupaciji je bil ustanovljen urad za utrditev nemštva. Vse premoženje pregnanih zasebnikov in pravnih oseb bivše države je bilo zaplenjeno v korist nemške države oz. fonda za utrditev nemštva. Na podlagi tega odloka so plenili, požigali slovenske vasi in zamenjali denar. Konec maja 1941 je nemški okupator objavil, da bo izvedel zamenjavo denarja, in sicer tako, da bo od 15. junija 1941 dalje veljala samo reichsmarka (RM). Zamenjavo denarja naj bi opravili od 1. do 30. junija. Za 1 dinar so dali 5 Reichspfeningov. Madžarski okupator je izvedel zamenjavo denarja na območju Prekmurja in v Vojvodini v drugi polovici maja 1941. menjava je bila za 100 dinarjev 10 pengöv. Za zamenjavo denarja se je italijanski okupator odločil šele po tem, ko so svoje odloke o zamenjavi denarja opravila ostala okupatorja. Za 100 dinarjev so dali 38 lir.¹⁰¹

Nemški okupator je popolnoma reformiral obstoječi bančni in hranilni sistem in pritegnil nemške banke, ki so prevzele tedanje podružnice ljubljanskih in ostalih bank. V vsakem okrožju naj bi ustanovili okrožno hranilnico (Maribor, Celje, Ptuj, Brežice, Kranj, Radovljica in Kamnik), kreditni zavodi pa so se spremenili v rajfajznovke. Podobno je nemški okupator uredil tudi področje zavarovalništva.¹⁰²

¹⁰¹ Damijan Guštin: Finančni viri in denarstvo narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem 1941-1945, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1984, št. 4, str. 301- 302.

¹⁰² Ibid., str. 299.

7.7. VOJNA ŠKODA, POVZROČENA V RAZLIČNIH OKUPACIJSKIH SISTEMIH NA VODOVODNI INFRASTRUKTURI S Poudarkom NA LJUBLJANSKO POKRAJINO¹⁰³

Vojna škoda na infrastrukturnih objektih je zelo podrobno opisana v poročilih o vojni škodi. Nekaj podatkov je zajetih v tabeli 7.2.

Tabela 7.2: Vojna škoda povzročena v različnih okupacijskih sistemih na vodovodni infrastrukturi s poudarkom na ljubljansko pokrajino

	Poškodovanih vodomernih postaj	Pri regulacijskih zgradbah zaradi nevezdrževanja nastale poškodbe na vodnih in obrežnih nasipih, pregradah, tlakovanju, zavarovanju bregov, podpornih zidovih in pragovih	Poškodbe melioracijskih zgradb zaradi nevezdrževanja in kopanja protitankovskih jarkov na melioracijskih zgradbah	Poškodovanih ali uničenih vodovodov, zajetij, črpalnih naprav, rezervoarjev, čistilnih naprav in cevovodov	Razne merilne naprave in orodje	SKUPAJ DINARJEV
VOJNA ŠKODA, POVZROČENA NA VODOVODNEM OMREŽJU IN ZAJETJIH ZARADI NEMŠKE OKUPACIJE V LJUBLJANSKI POKRAJINI PO 8. SEPTEMBRU 1943 - NEMČIJA	5 postaj	1.640.653 dinarjev	402.000 dinarjev	28	80.000 dinarjev	2.687.653 dinarjev
	5.000 dinarjev			560.000 dinarjev		
VOJNA ŠKODA, POVZROČENA NA VODOVODNEM OMREŽJU IN ZAJETJIH ZARADI NEMŠKE OKUPACIJE POVZROČENA PO AVSTRIJCIH	17 postaj	7.385.000 dinarjev	2.301.000	37	11	16.349.400 dinarjev
	58.400 dinarjev			5.105.000	1.500.000 dinarjev	
VOJNA ŠKODA, POVZROČENA NA VODOVODNEM OMREŽJU IN ZAJETJIH ZARADI ITALIJANSKE OKUPACIJE V LJUBLJANSKI POKRAJINI DO 8. SEPTEMBRA 1943	6 postaj	870.236 dinarjev	334.000 dinarjev	40	8	25.800.000 dinarjev
	23.500 dinarjev			922.500 dinarjev	180.000 dinarjev	

¹⁰³ Arhiv DIS, Elaborat o vojni škodi in vojnih odškodninah kot posledici druge svetovne vojne 1941-1945. Za potrebe Medresorske komisije vlade RS za obravnavanje vprašanj vojne škode, Ljubljana 1995, str. 123-125.

V tabeli so prikazani zneski škod, ki so jih različni okupacijski režimi povzročili na območju Slovenije med drugo svetovno vojno na vodovodnem omrežju in vodnih zajetjih ter napravah in pripomočkih. Posebej je obdelana Ljubljanska pokrajina v času okupacije italijanskih enot in nato po kapitulaciji Italije, ko okupacijski režim preide na nemško stran.¹⁰⁴

7.8. VOJNA ŠKODA POVZROČENA V RAZLIČNIH OKUPACIJSKIH SISTEMIH POVZROČENA NA CESTAH, ŽELEZNICAH IN MOSTOVIH¹⁰⁵

Tabela 7.3: Vojna škoda povzročena v različnih okupacijskih sistemih povzročena na cestah, železnicah in mostovih

		Poškodovane zvezne ceste		Poškodovane federalne ceste		Cestarska oprema - uničena ali odnesena	Pisarniška oprema, risarska oprema, merilni instrumentarij, uničeno ali poškodovano	Uničeni in poškodovani ter odpeljani gradbeni stroji	SKUPAJ DINARJEV
Seznam stroškov vojne škode na cestah in mostovih, povzročene za časa nemške okupacije v Ljubljanski pokrajini	CESTE	15 km modernih cestišč	300.000 dinarjev	1873 km federalnih cest I. in II. reda, makadamskih cestišč, z objekti do 3 m razpetine, podpornimi in opornimi zidovi ter ostalimi cestnimi objekti	20.000.000 dinarjev	400.000 dinarjev	1.200.000 dinarjev	600.000 dinarjev	25.800.000 dinarjev
		219 km makadamskih cestišč z objekti do 5 m razpetine z opornimi in podpornimi objekti ter ostalimi cestnimi objekti	1.300.000 dinarjev						
	MOSTOVI	48 mostov, železnih in železobetonskih z razpetino nad 10 m, v skupni dolžini 1280 m		12 mostov, železnih in železobetonskih, z razpetino od 5 do 10 m, v skupni dolžini 100 m			9 lesenih mostov v skupni dolžini 89 m		27.900.000 dinarjev
25.000.000 dinarjev		2.100.000 dinarjev			800.000 dinarjev				
Seznam stroškov vojne škode na cestah in mostovih, povzročene za časa nemške okupacije s strani Avstrijcev	CESTE	131 km modernih cestišč	7.300.000 dinarjev	82 km modernih cestišč I. in II. reda	7.000.000 dinarjev	1.700.000 dinarjev	4.500.000 dinarjev	2.700.000 dinarjev	121.060.000 dinarjev
		213 km makadamskih cestišč z objekti do 5 m razpetine, podpornimi in opornimi zidovi ter ostalimi cestnimi objekti	10.460.000 dinarjev	2455 km makadamskih cestišč I. in II. reda, z objekti do 5 m razpetine, podpornimi in opornimi zidovi ter ostalimi cestnimi objekti	87.400.000 dinarjev				
	MOSTOVI	120 mostov, železnih in železobetonskih, z razpetino nad 10 m, skupno dolžine 3270 m		35 železnih in železobetonskih mostov razpetine 3 do 10 m, v skupni dolžini 220 m			27 lesenih mostov skupne dolžine 200 m		71.600.000 dinarjev
		65.000.000 dinarjev		4.400.000 dinarjev			1.400.000 dinarjev		

¹⁰⁴ AS 1828, Komisija za vojno škodo, šk. 838 in 855.

¹⁰⁵ Arhiv DIS, Elaborat o vojni škodi in vojnih odškodninah kot posledici druge svetovne vojne 1941-1945. Za potrebe Medresorske komisije vlade RS za obravnavanje vprašanj vojne škode, Ljubljana 1995, str. 128-132.

Seznam stroškov vojne škode na cestah in mostovih povzročene za časa italijanske okupacije v Ljubljanski pokrajini	CESTE	15 km modernih cestišč	400.000 dinarjev	1873 km federalnih cest I. in II. reda, makadamskih cestišč, z objekti do 3 m razpetine, podpornimi in opornimi zidovi ter ostalimi cestnimi objekti	29.900.000 dinarjev	500.000 dinarjev	1.500.000 dinarjev	800.000 dinarjev	36.700.000 dinarjev
		219 km makadamskih cestišč z objekti do 5 m razpetine z opornimi in podpornimi objekti ter ostalimi cestnimi objekti	3.600.000 dinarjev						
	MOSTOVI	50 mostov, železnih in železobetonskih, z razpetino nad 10 m, skupne dolžine 1400 m	15 mostov, železnih in železobetonskih, razpetine 5 do 10 m, v skupni dolžini 112 m			10 lesenih mostov skupne dolžine 95 m			34.000.000 dinarjev
		30.700.000 dinarjev	2.400.000 dinarjev			900.000 dinarjev			

V tabeli je predstavljen del podatkov vojne škode, storjene na cestah in mostovih pod različnimi okupacijskimi sistemi s poudarkom na Ljubljanski pokrajini pred in po kapitulaciji Italije. Iz podatkov je razvidno, da je bila poškodovana vsa paleta cestišč in mostov ne glede na njihovo kategorijo ali pomembnost za tranzit ljudi in blaga.

7.9. VOJNA ŠKODA, POVZROČENA NA ZDRAVJU IN OSEBNI SVOBODI

Podatki, ki jih navaja register A, dajejo pregled vojne škode zaradi poškodovanega zdravja in telesa ter odvzema osebne svobode zaradi nemške okupacije.

Poškodbe na zdravju in telesu je utrpelo 39.129 moških in 11.058 žensk, skupaj 50.187 Slovencev. Zaradi genocidne politike nacistov in fašistov v drugi svetovni vojni je bila, po še tedaj nepopolnih podatkih, odvzeta prostost 154.127 Slovencem, in sicer je bilo:

- 33.324 izgnanih
- 17.734 na prisilnem delu
- 30.557 interniranih v koncentracijskih taboriščih
- 10.197 v ujetništvu
- 33.538 po zaporih
- 3.458 konfiniranih
- 25.819 prisilno mobiliziranih.

Po končanem popisu vojne škode in žrtev druge svetovne vojne so se ti podatki še povečali zlasti pri izgnanih Slovencih.

V zaporih so imeli Italijani 8.805 Slovencev, v ujetništvu 710, internirali so 15.296 oseb, konfinirali so 945 oseb, izgnali 1.787, odvedli na prisilno delo 752, prisilno mobilizirali 784 Slovencev. Skupno so odvzeli prostost 29.079 Slovincem. Po nekaterih drugih virih so Italijani internirali več kot 36.200 Slovencev. Na prisilno delo na otok Sardinijo so poslali okrog 12.000 Primorcev in Istranov. Iz goriške pokrajine je bilo v Nemčijo odpeljanih okrog 5.000 Slovencev.

Tudi Madžari so po podatkih iz leta 1945 omejili svobodo veliko Slovincem. Leta 1945 so bili zbrani naslednji podatki:

- zapor	461 oseb
- internacija	1.151 oseb
- izgon	108 oseb
- ujetništvo	1.052 oseb
- prisilno delo	7.211 oseb
- prisilna mobilizacija	415 oseb
- konfinacija	62 oseb

Vojna škoda zaradi odvzema svobode, fizičnega in psihičnega nasilja je bila v enem izmed poročil ocenjena na 23.865.560.000,00 dinarjev.¹⁰⁶

7.10. INVALIDNOST

Zaradi Nemcev je postalo 44.520 Slovencev delovno manj zmožnih, in sicer:

do 30% zmanjšanje delovne nesposobnosti	23.224 ljudi
od 31-60% zmanjšanje delovne sposobnosti	11.013 ljudi
od 60-90% zmanjšanje delovne sposobnosti	5.427 ljudi
nad 90% zmanjšanje delovne sposobnosti	4.856 ljudi

¹⁰⁶ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, Ljubljana 1996, str. 36, 37, 40, 42, 43.

Poškodbe zdravja in telesa je zaradi Italijanov utrpelo 20.200 ljudi:

100% delovna nesposobnost	2.400 ljudi
50% delovna nesposobnost	6.500 ljudi
25% delovna nesposobnost	11.300 ljudi

Invalidnost zaradi Madžarov utrpelo 7.650 oseb:

do 30% zmanjšanje delovne sposobnosti	7.450 oseb
od 31-60% zmanjšanje delovne sposobnosti	172 oseb
od 61-90% zmanjšanje delovne sposobnosti	16 oseb
nad 90% zmanjšanje delovne sposobnosti	12 oseb

7.11. MRTVI IN POGREŠANI

Po podatkih Komisije za vojno škodo za Slovenijo z dne 28. septembra 1945 je bilo med nemško zasedbo Slovenije 56.573 smrtnih žrtev in 13.739 pogrešanih.¹⁰⁷

Vojaško zgodovinopisje za Slovenijo navaja, da je v oboroženem boju padlo in umrlo za ranami 16.000 oseb, v ujetniških in koncentracijskih taboriščih 9.000, zaradi bombardiranj 1.600, okupatorji in njihovi sodelavci pa naj bi pomorili okoli 19.400 civilnih oseb. Od 60.000 prisilnih delavcev in 35.000 mobiliziranih v nemško vojsko jih je umrlo 5.000, belogardistov in domobrancev pa 9.000. Skupno število umrlih je okrog 60.000.¹⁰⁸

V času okupacije so Italijani ubili v Sloveniji po tedanjih podatkih 2.193 borcev narodnoosvobodilne vojske in 3.658 civilistov. Te osebe bi morale skrbeti za 9.807 otrok in vdov. Neznano kam so odpeljali 16.311 Slovencev, ki jih statistike navajajo kot pogrešane. V italijanskih koncentracijskih taboriščih je nasilne smrti umrlo 5.493 Slovencev. Madžari so v času okupacije usmrtili 1.245 ljudi, 780 pa je pogrešanih.

¹⁰⁷ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, Ljubljana 1996, str. 36.

¹⁰⁸ Vladimir Žerjavić: Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu, Zagreb 1989, str. 109.

Po najnovejših podatkih, ki jih je zbral Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani, je bilo v Sloveniji od leta 1941 do 1946 leta 89.404 žrtev, kar je pomenilo izgubo šestih odstotkov prebivalstva. Med žrtvami je bilo: 35.117 civilistov, 27.135 partizanov, 846 pripadnikov vaških straž, 468 slovenskih četnikov, 13.406 domobrancev, 1.172 mobiliziranih v italijanske enote, 9.759 v nemške enote, 415 v madžarske enote, 212 v jugoslovansko kraljevo vojsko, 93 v evropskem odporu in 79 v zavezniških enotah.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Zbornik Žrtve vojne in revolucije, RS, Državni svet, Ljubljana 2005, str. 21.

8. SKUPNI ZNESEK MATERIALNE VOJNE ŠKODE PO PODATKIH REGISTRA »B« PO OKROŽJIH

Novomeško okrožje: Novo mesto, Žužemberk, Kostanjevica, Krško, Brežice, Sevnica, Črnomelj, Metlika, Kočevje, Ribnica, Trebnje, Mokronog – 5.597.779.971 din.

Mariborsko okrožje: Maribor, Marenberg, Prevalje, Slovenj Gradec, Sv. Lenart, Gornja Radgona, Murska Sobota, Dol. Lendava, Ljutomer, Ormož, Ptuj, Slovenska Bistrica – 4.587.779.971 din.

Celjsko okrožje: Celje mesto, Celje okolica, Vransko, Žalec, Laško, Šmarje, Jelše, Kozje, Konjice, Gor. Grad, Šoštanj, Trbovlje – 3.656.432.391 din.

Ljubljana okolica: Barje, Litija, Vrhnika, Domžale, Kamnik, Škofja Loka, Kranj, Tržič, Radovljica, Jesenice, Logatec, Cerknica, Velike Lašče, Grosuplje – 3.132.728.931 din.

Ljubljana mesto: 3.309.589.578 din.

Po tem poročilu je znašal del skupne materialne vojne škode v Sloveniji, vnesen v »Register B«, 20.301.691.788 din.

Največ škode je bilo v novomeškem okraju, v katerem so zajeti podatki o vojni škodi, nastali v občinah Sevnica, Krško in Brežice, kjer je bil popoln izgon ne le celotnih družin, ampak tudi celotnih vasi in krajev v 100 kilometrov dolgem in 20 kilometrov širokem pasu severne Dolenjske ob tedanji nemško-italijanski okupacijski meji in ozemlju ob Savi in Sotli.¹¹⁰

8.1. OKRAJNI IZVRŠNI ODBOR GORICA - SOLKAN

Škoda, povzročena po italijanskem okupatorju do 8. septembra 1943 (do kapitulacije Italije), v bivši coni B (grgarski in vipavski okraj) po registru A je prijavilo vojno škodo 6.112 oseb, in sicer:

- na zdravju v višini 89.714.778,11 din
- zaradi odvzema prostosti 281.504.391,78 din
- zaradi zlorabe delovne sile 715.414,32 din
- zaradi pomanjkanja, gladu in bede 109.196.169,93 din.

¹¹⁰ AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatle 844, 845, 847, 849.

Po registru B za to območje je bilo 2946 prijav vojne škode in ugotovljeno naslednje:

- škoda na imovini 163.052.818,16 dinarjev
- škoda zaradi izgube dobička-dohodka 20.148.500,88 dinarjev.

Po registru C je bilo prijav vojne škode 456 in ugotovljeno naslednje:

- žrtve so bile ocenjene na 203.661.857,61 dinarjev
- za vzdrževanje družinskih članov pa 56.412.249,30 dinarjev.

Skupna škoda po vseh treh registrih je tako v 9.514 prijavah znašala v tem okraju 924.406.680,09 dinarjev. Skupna vsota vojne škode, povzročene po nemškem okupatorju v trajanju po 8. septembru 1943 v bivši coni B in sicer za bivši goriški in vipavski okraj.

Po registru A je bilo prijav 4878 in sicer:

- na zdravju v višini 144.423.116,27 din
- zaradi odvzema prostosti 158.776.098,89 din
- zaradi zlorabe delovne sile 3.900.405,02 din
- zavoľjo pomanjkanja, gladu in bede 63.462.295,95 din.

Po registru B za to območje je bilo prijav 8958 in ugotovljeno naslednje:

- škoda na imovini 1.216.318.017,31 dinarjev
- pri izgubi dobička-dohodka 51.068.154,16 dinarjev.

Po registru C je bilo prijav 1706 in ugotovljeno naslednje:

- žrtve so bile ocenjene na 753.418.775,28 dinarjev
- za vzdrževanje družinskih članov pa 230.912.079,01 dinarjev.

Skupna škoda po vseh treh registrih je tako v 15.542 prijavah znašala 2.622.278.941,91 dinarjev.¹¹¹

¹¹¹ AS 1828, Komisija za vojno škodo, škatla 849.

8.2. **SKUPNI PREGLED VOJNE ŠKODE, KI SO JO PRIJAVILI ZASEBNIKI¹¹²**

1. Mrtvih v zaporih, internacijah in zaradi drugih posledic vojne	27.680
2. Pogrešanih v bojih, zaporih, internacijah, razseljenih in zaradi drugih posledic vojne	57.022
3. Za delo popolnoma nesposobnih oseb zaradi vojnih posledic	3.021
4. Delno za delo nesposobnih oseb zaradi vojnih posledic	17.093
5. Oseb, ki jim je bila vzeta svoboda zaradi zapora, internacije, izгона, prisilnega dela, prisilne mobilizacije	127.468
6. Mesecev odvzete svobode	2.971.637
7. Škoda v dolarjih, nastala zaradi odvzema svobode in nezmožnosti zaslužka kakor tudi vzdrževanja družin onih, ki jim je bila svoboda odvzeta	111.789.600
8. Škoda v dolarjih, nastala zaradi vzdrževanja družin mrtvih, pogrešanih in za delo nesposobnih	1.048.160.000
9. Delno poškodovanih stanovanjskih zgradb	33.706
10. Popolnoma uničenih stanovanjskih zgradb	20.341
11. Delno poškodovanih ostalih zgradb	19.146
12. Popolnoma uničenih ostalih zgradb	19.660
13. Uničenih glav: goveda in konj	185.394
prašiči in drobnica	101.526
male živali	796.567
14. Uničenega sadnega drevja	3.457.965
15. Uničenih trt	22.307.661
16. Skupna stvarna škoda na premočninah, kmetijskih strojih in vozilih, pridelkih, denarju	443.044.072
SKUPAJ V DOLARJIH	1.502.993.672

¹¹² AS 1828, Komisija za vojno škodo, šk. 853/I, 855.

Za seštevanje zbirnih podatkov o vojni škodi je bilo naprošeno ljubljansko zavarovalniško in bančno osebje. Hkrati je delalo 14 seštevalnih strojev, največ osebja pa je dala Vzajemna zavarovalnica. Popis vojne škode je bil najprej končan v Slovenskem primorju. Podatke o vojni škodi so zbirali pokrajinski narodnoosvobodilni odbori za Slovensko primorje. Za potrebe popisa so dali tiskati tiskovine v slovenskem in italijanskem jeziku. Popis je bil narejen sumarno za vsak kraj zase in ne po družinah, kakor so to delali po drugih krajih Slovenije. To je narekemale tedanje politične razmere v Slovenskem primorju, ker popisu vojne škode niso želeli dati velike publicitete.

Po končanem popisu vojne škode je bilo sklenjeno, da bodo razdelitev vojne škode opravili zavodi za izvršitev reparacijskih nabav pri posameznih ministrstvih za trgovino in oskrbo federalnih enot. Federalne vlade so bile informirane o potrebi ustanovitve takega zavoda. Vojno škodo, povzročeno fizičnim in zasebnopravnim osebam, so ocenjevali po določilih Pravilnika o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode in še po dodatnih navodilih. Državna komisija je nato sestavila celoten elaborat o vojni škodi, ki so jo povzročili okupatorji in drugi vojni dogodki v letih 1941-1945 za vso državo, in ga posredovala mednarodni reparacijski komisiji.

8.3. DODATEK K POROČILU O VOJNI ŠKODI

4. oktobra 1946 je Komisija za vojno škodo za Slovenijo poslala Predsedstvu vlade LRS v Ljubljani dopolnilo k poročilu o vojni škodi z dne 30. 9. 1946. V njem navaja, da je dobila navodila od komisije pri Vladi FLRJ za vojne reparacije, po katerih morajo komisije za vojno škodo ločeno registrirati škodo, nastalo na zasebni imovini, škodo, ki je nastala na imovini, ki je državna last, in pa ločeno škodo, ki je nastala na imovini pod upravo oddelka za upravo narodne imovine.

V tem dodatku k poročilu o vojni škodi z dne 30. 9. 1946 so bili navedeni še naslednji podatki:

Javna in narodna imovina:

Povzročena škoda po:

a) nemškem okupatorju	14.678.775.215		
b) italijanskem okupatorju	4.323.062.145		
c) madžarskem okupatorju	648.289.296	skupaj:	19.650.126.656

Zasebna imovina:

Prizadejana škoda po:

a) nemškem okupatorju	15.976.291.302		
b) italijanskem okupatorju	3.644.081.660		
c) madžarskem okupatorju	494.255.670	skupaj:	20.114.628.632

Industrija:

1. Dejanska škoda	3.294.980.842		
2. Škoda na izgubljenem dobičku	3.271.005.063	skupaj:	6.565.985.905

a) Višina škode oseb, ki so sodelovale v narodno osvobodilni borbi in jim je vsled tega prenehala služba¹¹³:

1) nemški okupator	493.958.000		
2) italijanski okupator	85.918.000		
3) madžarski okupator	1.472.000	skupaj:	581.348.000

b) Višina škode oseb, ki so odklonile službo ali bile odpuščene iz nje:

1. nemški okupator	186.128.000		
2) italijanski okupator	66.358.000		
3) madžarski okupator	7.252.000	skupaj:	259.738.000

c) Višina škode, ki je nastala osebam, ki so v dobi okupacije bile v službi, pa menijo, da so bile oškodovane, ker jim je bila plača izplačana v devalviranem okupatorjevem denarju:

1) nemški okupator	235.768.500		
2) italijanski okupator	357.747		
3) madžarski okupator	3.666	skupaj:	236.129.913

Skupna vojna škoda	47.317.957.106 ¹¹⁴	vsota:	47.317.957.106
--------------------	-------------------------------	--------	----------------

¹¹³ AS 1828, Komisija za vojno škodo, šk. 855/II.

¹¹⁴ Ivica Žnidaršič: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, Ljubljana 1996, str. 50-51.

9. ZAKLJUČEK IN POTRDITEV HIPOTEZ

V drugi svetovni vojni se je zgodil največji vojaški spopad v zgodovini. Vanj je bilo vpletenih 61 držav in kar 96% svetovnega prebivalstva, vojaške operacije so zajele več kot petino površine sveta. V drugi svetovni vojni so bile zabrisane meje med frontnim vojskovanjem in zaledjem, se pravi med vojaki in civilisti.¹¹⁵

O razsežnosti vojne pričajo tudi podatki o številu smrtnih žrtev, ki so ocenjeni na 60 milijonov. Tudi Slovenija je med drugo svetovno vojno izgubila okrog 90.000 ljudi, kar pomeni 6% prebivalstva.¹¹⁶

Zavoljo nepopisnega nasilja in trpljenja človeštva zaradi nacizma in fašizma, ki sta s svojim vzponom in težnjo po nadvladi ogrozila demokratični obstoj sveta in sožitja med narodi, se je tema agresivnima sistemoma uprl ves svobodomiseln svet. Poleg človeških žrtev in trpljenja ljudi je druga svetovna vojna povzročila tudi veliko razdejanje in materialno škodo.

Iz poročila, ki ga je komisija za vojno škodo za Slovenijo poslala predsedstvu vlade Ljudske republike Slovenije 4. oktobra 1946, je znašala vojna škoda, ki so jo povzročili nemški, italijanski in madžarski okupatorji, 47.317.957.106 dinarjev. V tem znesku je bila zajeta javna, narodna in zasebna imovina.

Od tega je znašala samo vojna škoda zaradi odvzema svobode, fizičnega in psihičnega trpljenja v enem izmed poročil 23.865.560.000,00 dinarjev.

HIPOTEZA 1

Vojno škodo so državne oblasti popisale po navodilih mednarodnih mirovnih in reparacijskih konferenc. Država je sprejela ustrezne zakone in pravila o popisu, pripravila podrobna navodila za prebivalstvo, pripravila cenike za popis vojne škode ter ustrezne formularje.

Hipoteza 1, ki sem jo postavil, se je v celoti potrdila. Na voljo so podatki, da je zavezniška koalicija zahtevala od agresorskih držav, da vojno škodo poravnajo. To zahtevo so postavili že

¹¹⁵ Zdenko Čepič in Damijan Guštin: Podobe iz življenja Slovencev v drugi svetovni vojni, Mladinska knjiga, Ljubljana 2005, str. 10.

¹¹⁶ Zbornik Žrtve vojne in revolucije, RS, Državni svet, Ljubljana 2005, str. 18.

na konferenci v Jalti. Tudi Jugoslavija je navodila za popis vojne škode dobila iz skupnega dogovora na reparacijskih konferencah zaveznikov v letih 1945, 1946 in 1948.

Zato je zmagovita zavezniška koalicija po končani drugi svetovni vojni zahtevala, da naslednice agresorskih držav poravnajo vojno škodo. Tudi Jugoslavija je vojno škodo popisala in zahtevala povračilo. Podatki o teh popisih in zahtevani in povrnjeni vojni škodi so ohranjeni. Državni organi so se na popis vojne škode dobro pripravili, saj so poleg zakonov, pravilnikov in uredb izdali tudi zelo natančna navodila za delo komisij in cenitve vojne škode. V ta namen so tiskali v visokih nakladah brošurice, da so prišle v vsako družino. Tiskani so bili tudi obrazci za popis gmotne in osebne škode ter za umrle svojce. Izdani pa so bili še obrazci za prijavljanje, ocenjevanje in za sklepe o odobreni vojni škodi. Jugoslavija je sprejela zakone in predpise za popis vojne škode, da je lahko vojno škodo zelo natančno popisala.

HIPOTEZA 2

1945 je Jugoslavija zbrane podatke o celotni vojni škodi in zahtevke posredovala v dogovorjenem roku mednarodnim organom. Na reparacijskih konferencah po drugi svetovni vojni je bila Jugoslaviji zahtevana vojna škoda priznana, vendar pa nikoli v celoti poravnana.

Prav tako se je potrdila hipoteza 2, da je nekdanja Jugoslavija vojno škodo popisala in naslednicam agresorskih držav predložila zahteve, da vojno škodo poravnajo. Na podlagi sklepov reparacijskih konferenc so bili podatki o vojni škodi v Jugoslaviji posredovani mednarodnim organom. Zato so znani podatki o zahtevani vojni odškodnini od agresorskih držav v drugi svetovni vojni.

HIPOTEZA 3

Nekdanja Jugoslavija je dobila povrnjen le del vojne škode v obliki reparacij, nepovratnih sredstev in ugodnih posojil. Oškodovane fizične osebe pa iz tega naslova niso dobile povračila za gmotno škodo, povzročeno jim med drugo svetovno vojno, pač pa so jim skupnost in državni organi pomagali pri obnovi.

Potrjena je tudi hipoteza 3, da je nekdanja država del vojne odškodnine dobila, vendar je osebam, ki so vojno škodo utrpeli, ni poravnala. Tudi Slovenija je del vojne odškodnine in ugodne kredite iz tega naslova prejela, vendar upravičencem vojne odškodnine ni poplačala.

Jugoslavija je del vojne odškodnine dobila v obliki reparacij, nepovratnih sredstev in ugodnih kreditov. V diplomski nalogi sem navedel doslej znane podatke, kaj je Jugoslavija dobila od Nemčije, Italije in Madžarske. O tem so na voljo tudi podatki, ki potrjujejo, da je nekdanja država del vojne odškodnine dobila in kako jo je porabila.

Potrjeno je tudi, da država prizadetim osebam vojne škode ni nikoli poravnala, čeprav so vsi državljani po drugi svetovni vojni svoje zahteve predložili državnim komisijam za popis vojne škode. Te državne komisije so izdajale tudi sklepe o priznani vojni škodi.

Vse te postavljene hipoteze so se ob študiju gradiva o vprašanjih vojne škode potrdile.

Z uveljavitvijo samostojne države Slovenije so prišla v ospredje tudi vprašanja, ki jih nekdanja Jugoslavija ni rešila v skladu s sporazumi, sprejetimi po drugi svetovni vojni na mirovnih in reparacijskih konferencah, niti v skladu s sprejetimi zakoni in odredbami lastnih državnih organov.

Tako so še danes ostala odprta vprašanja o poplačilu vojne škode s strani agresorskih držav, zato tudi prizadeti državljani Slovenije še do danes niso prejeli odškodnin za gmotno škodo.

Vlada Republike Slovenije je imenovala Medresorsko komisijo za obravnavo vprašanj vojne škode, ki bo za državne organe pripravljala stališča do teh vprašanj.

Čeprav je od konca druge svetovne vojne minilo že 60 let, je v arhivih ohranjeno zelo veliko podatkov o nastali vojni škodi, ugotovljeni in priznani vojni škodi, vendar pa ta gradiva niso še v celoti obdelana.

10. VIRI IN LITERATURA

I. ARHIVSKI VIRI:

1. Arhiv Društva izgnancev Slovenije 1941-1945, Ljubljana
2. Arhiv Republike Slovenije, fond 1828, Ljubljana
3. Narodna in univerzitetna knjižnica - NUK, Ljubljana
4. Pokrajinski arhiv Maribor, fond 115 9002

II. TISKANI VIRI:

1. Kako prijaviti vojno škodo, Komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945
2. Pravilnik o popisovanju, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode, Ljubljana 1945
3. Predpisi o popisovanju, ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode, Izdala komisija za vojno škodo za Slovenijo, Ljubljana 1945
4. Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado SFRJ in vlado Zvezne republike Nemčije o odobritvi pomoči v kapitalu, Uradni list SFRJ, št. 66, 27. december 1974.
5. Zakon o skladu za poplačilo odškodnine žrtvam vojnega in povojnega nasilja, Uradni list RS št. 18, z dne 14. 3. 2001

III. MONOGRAFIJE IN ČLANKI:

1. Čepič Zdenko in Guštin Damijan: Podobe iz življenja Slovencev v drugi svetovni vojni, Ljubljana 2005
2. Ferenc Tone: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945, Maribor 1968
3. Ferenc Tone: Rab-Arbe-Arbissima. Konfinacije, racije, internacije v Ljubljanski pokrajini-1941-1943. Dokumenti. Inštitut novejšje zgodovine, Ljubljana 2000
4. Gerenčer Ivan: Madžari ne dajejo odškodnin, Delo, 9.2.1994
5. Gombač Boris: Slovenija, Italija od preziranja do priznanja, Ljubljana 1996
6. Griesser-Pečar Tamara: Razdvojeni narod: Slovenije 1941-1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija

7. Guštin Damijan: Finančni viri in denarništvo narodnoosvobodilnega gibanja na slovenskem 1941-1945. Zgodovinski časopis, številka 4, letnik 38, VIII-VII, Ljubljana 1984
8. Guštin Damijan: Znanstveno posvetovanje, Stradanja Jugoslovena u drugom svjetskom ratu, Institut za novejšo zgodovino
9. Kaplan Gregor: Vrste in oblike nasilja madžarskega okupatorja, Društvo izgnancev Slovenije 1941-1945, Ljubljana 2002
10. Klemenčič Goran: Genocid in ostala hudodelstva. Mladina, št. 24, 13. junij 2005
11. Kočović Bogoljub: Žrtve drugog svetskog rata u Jugoslaviji, Biblioteka Naše delo, London 1985
12. Malle Avguštin: Pregon koroških Slovencev, Zveza koroških izseljencev, Celovec 2002
13. Nečak Dušan: Hallsteinova doktrina in Jugoslavija. Tito med Zvezno republiko Nemčijo in Nemško demokratično republiko, Filozofska fakulteta, Ljubljana 2002
14. Piekalkiewicz Janusz: Druga svetovna vojna, DZS, Ljubljana 1996
15. Praprotnik Rok: Koliko je Slovincem dolžna druga svetovna vojna. Intervju z Ivico Žnidaršič. Sobotna priloga Dela, 21. marec 1998
16. Pravica do odškodnine, Delo, 8.10.1992
17. Prinčič Jože in Mekina Igor: Slovenija-Italija, Mladina, št. 45, 8. november 1994
18. Prinčič Jože: Materialna vojna škoda, Slovenska kronika XX. stoletja, 1997
19. Serb L.: Jugoslavija i nemačke reparacije posle drugog svetskog rata. Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, 3-4, Zagreb 1966
20. Slovenija, Italija. Bela knjiga o diplomatskih odnosih Ministrstva za zunanje zadeve RS, Ljubljana 1996
21. Vestniki Društva izgnancev Slovenije 1941-1945, št. 1, Ljubljana 1992
22. Vojna enciklopedija, Beograd 1966
23. Zbornik Izgnanci, Društvo izgnancev Slovenije 1941-1945, Ljubljana 1993
24. Zbornik Žrtve vojne in revolucije, Republika Slovenija - Državni svet, Ljubljana 2005
25. Žerjavić Vladimir: Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svijetskom ratu, Zagreb 1989
26. Živković Nikola: Ratna šteta koju je Njemačka učinila Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, Institut za suvremenu istoriju, Beograd 1975
27. Žnidaršič Ivica: Nekaj o vojni škodi in pravicah. Zgodovinska, pravna in humanitarna dejstva, RKS, Ljubljana 1996

28. Žnidaršič Ivica: Z javno besedo do pravic. Informativne konference za potrebe slovenskih izgnancev in drugih žrtev vojnega nasilja, Ljubljana 2000

11. PRILOGE

1. Uredba o ustanovitvi Državne komisije za vojno škodo
2. Navodila za delo Federalnih komisij za vojno škodo
3. Navodila za delo Okrajnih komisij za vojno škodo
4. Navodila za delo Krajevnih narodnoosvobodilnih odborov pri ugotavljanju vojne škode
5. Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode
6. Zemljevid razkosanja Slovenije 1941
7. Zemljevid izselitvenega območja ob Savi in Sotli
8. Zemljevid z označbo naselitve kočevskih Nemcev
9. Zemljevid s spremenjenimi imeni krajev v nemška imena po naselitvi Nemcev na domove izgnanih Slovencev
10. Formular za prijavo vojne škode
11. Formular o ocenitvi vojne škode
12. Formular o sklepu ugotovitve vojne škode
13. Formularji za poškodbe zdravja in telesa, poškodbe spolne integritete, poškodbe človeškega dostojanstva in časti, odvzem svobode, zlorabo delovne sile in škodo zaradi pomanjkanja
14. Formular za potrdilo o zdravniškem pregledu

Uredba o ustanovitvi državne komisije za vojno škodo

Člen 1.

V namenu, da se ugotovi vojna škoda, nastala državi, ustanovam, organizacijam in državljanom Jugoslavije, dalje tudi v namenu, da se razdeli in povrne povzročena škoda in da se pospeši gospodarska obnova domovine, se ustanovi Državna komisija za vojno škodo z nalogo: da zbere podatke o celokupni vojni škodi v državi, da prijavljeno škodo ugotovi in oceni, da izdela načrt za razdelitev vojne škode, da organizira delo za prijavljanje in zbiranje podatkov o vojni škodi v Federalnih edinicah, kakor tudi, da nadzira to delo.

Člen 2.

Po izvršeni ocenitvi vojne škode se bo vodila točna evidenca glede vrste škode, o kraju, kjer je škoda storjena in o oškodovancih. O ocenjeni vojni škodi bo oškodovancem izdano potrdilo o višini škode.

Člen 3.

Kot vojna škoda po tej uredbi se smatra: izguba življenja, poškodba zdravja, uničenje ali poškodovanje imovine, kar so izvršili vojni sovražniki in njihovi pomagači, ne oziraje se na to, ali je škoda storjena na državnem ozemlju ali izven njega, in to v času od 6. aprila 1941. leta dalje do konca vojne.

Kot vojna škoda v smislu te uredbe se smatra tudi škoda na imovini, ki so jo zaradi vojnih prilik povzročili: Jugoslovanska vojska, Narodno osvobodilna vojska, Partizanski odredi Jugoslavije, Jugoslovanska armada, kakor tudi zavezniške vojske.

Škoda na imovini se ugotavlja po stanju cen, kakršne so bile v posameznih krajih dne 5. aprila 1941. leta

Člen 4.

V Državni komisiji za vojno škodo so: predsednik, največ 10 članov in potrebno število pomožnega osebja.

Predsednika in člane komisije postavlja Predsednik ministrskega sveta.

Člen 5.

Kot organi Državne komisije za vojno škodo v federalnih edinicah se ustanove Federalne komisije za vojno škodo, ki zbirajo podatke o vojni škodi ter ugotavljajo in ocenjujejo prijavljeno vojno škodo v dotični federalni edinici.

Državna komisija za vojno škodo vodi delo Federalnih komisij, ki poslujejo po njenih navodilih.

Federalne komisije izvršujejo svoje naloge po narodnih oblasteh svojega ozemlja.

Člen 6.

Odločbe o ocenitvi vojne škode, izdane v času sovražne okupacije, ne veljajo.

Člen 7.

Predsedstvo ministrskega sveta bo na predlog Državne komisije za vojno škodo izdalo pravilnik o organizaciji in delu Državne komisije za vojno škodo, o vodstvu evidence in izdajanju potrdil oškodovancem o ocenjeni vojni škodi.

Člen 8.

Ta uredba stopi v veljavo z objavo v »Uradnem listu«.

Beograd, 2. aprila 1945.

Predsednik ministrskega sveta
in minister za narodno branbo,
maršal Jugoslavije

Josip Broz-Tito l. r.

Priloga 2: Navodila za delo federalnih komisij za vojno škodo

Državna komisija za vojno je izdala na podlagi Člena 5. Uredbe o ustanovitvi Državne komisije za vojno škodo sledeča

Navodila za delo Federalnih komisij za vojno škodo

1. Federalne komisije za vojno škodo pri Federalnih vladah morajo biti sestavljene iz predsednika in potrebnega števila članov. Da bi te komisije ne imele preveč članov in da se štedi na delovni sili, zadostuje, da sta v komisijah poleg predsednika le še dva člana, od katerih naj bo eden tajnik komisije; tako sestavljene komisije se lahko na sejah posvečujejo in izdajajo pravnomočne odločbe.

2. Federalne komisije morajo imeti stalno pred očmi, da je njihov posel nujen zaradi mirovne konference, dalje da morajo zbrati čim realnejše in poponejše podatke, ker bodo služili kot dokazni material za naše zahteve na povračilo odškodnine od sovražnika in kot osnova za izdelavo načrta o povračilu škode.

3. Čim bodo v poedinah federalnih edinicah Federalne komisije ustanovljene, morajo takoj začeti z organizacijo dela in izvršitvijo nalog, ki so odredene v Pravilniku o prijavljanju in ugotavljanju škode.

4. Federalne komisije naj takoj postavijo potrebno število pomožnega osebja; potrebno je, da je pri komisiji vsaj en pravnik, ker bo morala komisija reševati pritožbe proti sklepom Okrajnih komisij.

5. Komisije morajo razmnožiti predpisane obrazce in najti najprimernejšo pot, da dobe obrazce v roke vsi državljani. Da se prepreči zloraba pri porošanju obrazcev, se more od interesentov zahtevati plačilo za obrazce v svrhu kritja gotovih izdatkov.

6. Federalne komisije morajo sprožiti delo Okrajnih komisij za vojno škodo, katere postavljajo Okrajni NOO, dalje Krajevnih NOO kot osnovnih organov za zbiranje in ugotavljanje podatkov o vojni škodi.

7. Krajevni NOO morajo takoj postaviti potrebno število poverjenikov, ki morajo biti inteligentni ljudje, sposobni da pomagajo ljudem pri izpolnjevanju obrazcev in da kontrolirajo prijavitelje pri izpolnjevanju obrazcev. Poverjeniki naj tudi sami vzpodbujajo oškodovance, da prijavijo vojno škodo; na one, ki kljub temu škode ne bi prijavili, naj vpliva Krajevni NOO, da vložijo prijavo; če bi kdo prijave ne vložil, mora to storiti Krajevni NOO. Ako bi v posameznih krajih ne bilo sposobnih ljudi za poverjenike ali bi jih ne bilo zadosti, morajo Federalne komisije zahtevati od

Okrajnih NOO, da v te kraje pošljejo za to delo sposobne ljudi od drugod. Po potrebi naj se za to ustanove ekipe mladine in žena.

8. Člani komisije morajo proučiti vse predpise o vojni škodi in navodila Državne komisije, si razdeliti med seboj poedine okraje, kamor gredo in skličejo poverjenike na konferenco, kjer jim natančno obrazložijo način dela in poudarijo nujnost izvršitve dela. Na take konference naj po možnosti povabijo tudi posamezne člane Krajevnih NOO in Okrajnih komisij.

9. Poverjeniki naj odklanjajo neosnovane prijave, na drugi strani pa pomagajo prijaviteljem, da prijavijo vse, kar je vojna škoda v smislu Pravilnika.

10. Potom časopisja, na zborih in konferencah je treba ljudi zainteresirati, da prijavijo vojno škodo. Posebno je treba naglasiti, da bodo zbrani podatki osnova tako za zahtevo na povračilo vojne škode od sovražnika, kakor tudi za samo plačilo škode in da je državljanska dolžnost vsakega posameznika, da škodo prijavi. Tudi naj se poudari, da s tem, ker bodo sovražniki morali plačati vojno škodo, za dolgo dobo ne bodo mogli niti misliti na kake fašistično-politične ali vojne avanture zavajanja tujih dežel ali zaslužnjevanja narodov. Kako se bo rešilo vprašanje reparacij, na kakšen način in kdaj bo plačana vojna škoda, še ne more biti predmet razpravljanja, pač pa je treba najprej vedeti, koliko znaša celokupna vojna škoda in kolikšen bo dohodek iz reparacij.

11. Člani komisije morajo biti čim več na terenu, da organizirajo delo. Vsi Krajevni NOO morajo poročati, če so postavljeni poverjeniki in kako gre delo izpod rok, z eno besedo, treba je biti stalno v stikih z vsemi Krajevnimi NOO in Okrajnimi komisijami ter stalno nadzirati njihovo delo. V primeru nemarnosti ali sabotaže se je treba obrniti na višje odbore narodne oblasti in po potrebi celo na vlade same. Okrajni NOO morajo nadzirati delo Krajevnih NOO, zlasti da ti naglo poslujejo.

12. V vseh nejasnostih ali spornih primerih je treba izdati hitro jasne odločbe; če bi bile nejasnosti ali spori načelne važnosti ali take vrste, da bi se mogli pojaviti tudi v drugih krajih, naj komisije zahtevajo tolmačenje in navodila pri Državni komisiji ter istočasno pošljejo svoje mnenje o teh vprašanjih. Vprašanja, stavljena ji glede praktičnega in ekspeditivnega dela, naj rešujejo Federalne komisije same. Poleg krajevnih poverjenikov se lahko postavijo tudi Okrajni nadzorni organi, če bi bilo po krajevnih prilikah to koristno in potrebno; to naj se izvede v sporazumu in sodelovanju z Okrajnim NOO. Treba pa je podvzeti vse mere, da se čimpreje in na najboljši način izvrši stavljena naloga.

13. Federalne komisije ne smejo izdajati podatkov javnosti, podatke smejo dati le na zahtevo Federalne vlade. Uradništvo mora čuvati vse podatke v največji tajnosti; to velja tudi za organe Krajevnih NOO in Okrajnih komisij.

14. Predsednik in člani Federalnih komisij so dolžni obiskati vse Krajeвне NOO in Okrajne komisije, pri katerih delo prepočasi napreduje, da ugotovijo vzrok zastoja in takoj izdajo ukrepe, da se delo pospeši. V po-

sebnih primerih morejo sami postaviti posebne Komisije, da v posameznih krajih ali za posamezne primere večje škode ugotove to škodo, po možnosti istočasno z delom Okrajnih komisij. Če kak Krajevni NOO iz kakršnih koli razlogov ne bi obvladal posla pri ugotavljanju vojne škode, naj Federalna komisija naloži Okrajnim NOO, da odrede posebne ljudi, ki bodo mesto Krajevnega NOO izvršili to delo. Ker je v interesu države in posameznikov, da se zberejo podatki o vojni škodi v najkrajšem času, se ne morejo upoštevati nikakršni izgovori za prepočasno delo, ampak je treba takoj vsako oviro odstraniti.

15. Posebno paznjo je treba polagati določilu člena 40. Pravilnika. Postopek, ki je predviden v tem členu, se priporoča posebno v takih krajih, ki so oddaljeni od središča Okrajne komisije in kjer je večje število oškodovancev.

16. V postopku glede pritožb proti sklepom Okrajnih komisij naj Federalne komisije prouče dejanski stan in zavrnejo pritožbo, če ugotove, da so navedbe v pritožbi neutemeljene; če so pa navedbe v pritožbi utemeljene, naj spremene sklep Okrajne komisije.

17. Po izvršeni ugotovitvi in ocenitvi vojne škode na javni imovini, katero prijavljajo posamezna Federalna ministrstva, Okrožni in Okrajni NOO, kakor tudi po prejemu podatkov o vojni škodi na imovini pod upravo Krajevnih NOO morajo Federalne komisije zbrati podatke o tej vojni škodi in ločeno dostaviti Državni komisiji za vojno škodo, da je ta ločitev vidna na elaboratu.

18. Podatke o vojni škodi, ki jih bodo dostavljale Okrajne komisije, bo Federalna komisija vpisala v registre (po okrajih); registri so isti, kakor za Okrajne komisije, samo da v rubriki »številk prijave« vpišejo »okraj«. Te registre vodijo za vsakega okupatorja (Nemčija, Italija, Madžarska, Bolgarska).

Federalne komisije morajo obveščati o stanju registra na ta način, da do vsakega 1.—15. v mesecu pošljejo izpolnjen zbirni spisek Državni komisiji za vojno škodo.

V Beogradu, dne 19. junija 1945.

Tajnik:

S. Vuletić l. r.

L. S.

Predsednik:

Dr. Makso Šnuderl l. r.

Priloga 3: Navodilo za delo okrajnih komisij za vojno škodo

Državna komisija za vojno škodo je predpisala sledeča

Navodila za delo Okrajnih komisij za vojno škodo

Po Pravilniku o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode imajo Okrajne komisije sledeče naloge:

1. odločajo o pritožbah zoper sklepe o ugotovitvi vojne škode, izdane od Krajevnih NOO;
2. sprejemajo prijave za vojno škodo na imovini, ki jo upravljajo Krajevni NOO, ugotavljajo in ocenjujejo to škodo;
3. ocenjujejo vojno škodo, povzročeno fizičnim in zasebno-pravnim osebam ter imovini, ki jo upravlja Državna uprava narodne imovine;
4. ugotavljajo in ocenjujejo vojno škodo, povzročeno na nepremičninah onih oseb, ki stalno bivajo v inozemstvu in katerih imovina se nahaja na ozemlju D. F. Jugoslavije;
5. registrirajo podatke o vojni škodi in pošiljajo poročila o stanju registra Federalni komisiji za vojno škodo.

I.

Pri pritožbah proti sklepom Krajevnih NOO glede ugotovitve vojne škode naj Okrajne komisije prouče navedbe v pritožbi in v kolikor so te navedbe neutemeljene, pritožbo zavrnejo in potrdijo sklep Krajevnega NOO; ako pa Okrajne komisije ugotove, da so ugovori v pritožbi upravičeni, naj s sklepom določijo, v koliko se spremeni sklep Krajevnega NOO.

II.

Po prejemu prijave o vojni škodi, povzročeni na imovini, ki jo upravljajo Krajevni NOO, naj Okrajna komisija z ozirom na vrsto škode s pomočjo prič in izvedencev ugotovi, če je bila prijavljena škoda storjena in nato oceni škodo. Po pravomočnosti sklepa o ocenitvi naj se celoten spis dostavi Federalni komisiji za vojno škodo, ki vodi register za vojno škodo na državni imovini pod upravo Krajevnega NOO.

III.

Vojno škodo, povzročena fizičnim in zasebno-pravnim osebam, na Okrajna komisija ocenjuje po določilih Pravilnika in še na sledeči način:

1. pri ocenitvi škode, povzročene onim, ki so izgubili življenje ali ki so pogrešani, naj Okrajna komisija oceni:

a) koliko bi umrli odnosno pogrešani zaslužili do konca svojega življenja, računajoč pred oči leta starosti in plačilo za delo po današnjih razmerah;

b) višino dokazanih stroškov zdravljenja in pogreba;

c) istočasno s tem naj Okrajna komisija določi skupno vsoto za vzdrževanje ohih oseb, za katere je bil umrli ali pogrešani dolžan skrbeti in to tako, da bo na podlagi mesečne vsote, potrebne za vzdrževanje, določila skupno vsoto, potrebno za dostojno vzdrževanje in to za otroke do dovršenega 21. leta starosti, a vdovi umrlega do smrti; za ostale osebe, za katere so bili umrli ali pogrešani dolžni skrbeti in so nesposobne za pridobivanje, naj Komisija odredi skupno vsoto, potrebno za njihovo vzdrževanje do konca življenja, pri čemur naj se posebno ozira na leta starosti teh oseb, na podlagi česar bo možno približno določiti dolgot življenja.

2. Pri škodi, povzročeni na zdravju in telesu, naj Okrajna komisija preceni:

a) skupno vsoto škode zaradi zmanjšanja delovne sposobnosti in to tako, da bo ugotovila skupno vsoto, katero je oškodovanec z zmanjšanjem delovne sposobnosti izgubil, računajoč od dneva poškodbe pa do konca življenja, pri čemur je treba vzeti v obzir leta starosti in približno določiti dolgot trajanja življenja, ter oceniti plačilo za delo po današnjih prilikah;

b) določi višino stroškov za zdravljenje, kakor tudi vsoto za pretrpljene bolečine.

Odstotek zmanjšanja delovne sposobnosti bo Komisija po možnosti določila na podlagi zaslisanja zdravnika kot izvedenca.

3. Pri škodi, povzročeni z odvzemanjem svobode, naj Okrajna komisija ugotovi povprečno skupno vsoto dohodkov, ki bi jih oškodovanec v svojem poklicnem delu prejel, kar pomeni vse one dohodke, ki so izostali radi odvzema svobode, upoštevajoč tudi okolnost, ali je oškodovancu tudi po prestanku odvzema svobode bilo onemogočeno služiti in če je ta nemožnost neposredna posledica odvzema svobode. V takem primeru se vračuna izgubljeni dohodek tudi za čas po odvzemu prostosti do onega časa, ko je zopet mogel služiti in dobivati redno plačo (mezdo).

4. Pri škodi zaradi zlorabe delovne moči naj Okrajna komisija določi primerno denarno vsoto kot odškodnino za delo oškodovanca, za katero je bil oškodovanec prikrajšan od okupatorja ali njegovih pomagačev, četudi ni izgubil prostosti. To vrsto škode naj Okrajna komisija oceni tako, da se ozira na število delovnih ur ali dni in za ta čas določi primerno vsoto denarja, oziraje se ne samo na višino dnevnice, ampak tudi na okolnost, da je bil oškodovanec s silo odveden na delo,

5. Pri škodi radi bede in pomanjkanja naj Okrajna komisija določi primerno vsoto denarja za pomanjkanje, bedo in glad oškodovanca in onih oseb, ki jih je bil ta dolžan preživljati; v bedo in pomanjkanje so ti ljudje zapadli zaradi gotovih ukrepov ali ravnanja okupatorja in njegovih pomagačev, n. pr. zaradi odvzeta imovine, odpeljania osebe, ki je bila hranilec in so prišle v bedo, pomanjkanje ali gladovanje osebe, za katere je moral ta hranilec skrbeti. Tu ne gre za stvarno škodo, ki je bila storjena, marveč za to, ker je nekdo prišel v tako stanje, da je trpel in se radi samega dejstva trpljenja odmerja primerna vsota denarja.

6. Pri uničenju ali poškodovanju premične ali nepremične imovine naj Okrajna komisija oceni celokupno škodo in jo izrazi v dinarjih po vrednosti poškodovanih ali uničenih predmetov na dan 5. aprila 1941. leta, oziroma se posebej na plačilo za delo, potrebno za vzpostavitev teh predmetov v prejšnje stanje po današnjih razmerah; pri nepremičninah naj se odbije vrednost ostalega še uporabnega gradiva. Posebej naj Okrajna komisija oceni tudi količino najvažnejšega materiala in potrebno število delovnih dni za vzpostavitev v prejšnje stanje, n. pr. naj pri porušenih zgradbah ugotovi količino potrebne opeke, železa, stekla, cementa, apna, peska in sličnega. Navedba te količine, ki predstavlja samo prikaz potrebe najvažnejšega materiala, naj ne bo podlaga za odmero odškodninskega zahtevka; radi tega ni treba navajati denarne vrednosti tega materiala, ampak se oceni vsa škoda v denarju in vpiše v odgovarjajočo kolono, posebej pa se navede še material in vpiše v odgovarjajočo kolono.

7. Pri premičninah, n. pr. pohištvu in drugem, kjer se ne more točno naštetati vsaka malenkost posebej, naj Komisija za vse, za kar je dokazano, da je uničeno, določi skupno vsoto.

8. Kot škoda se smatra tudi izguba dohodka radi vojne in okupacije in naj se poleg ugotavljanja stvarne škode ugotovi tudi odišli dobiček in in to samo oni dobiček, ki bi sigurno nastal, če ne bi bilo vojne ali okupacije. Posebno je treba paziti na to, da se vzame povprečni normalni dobiček, kateri je po splošnih načelih mogoč in dopusten. Ne sme se računati, kaj vse bi se moglo pridobiti, če ne bi bilo vojne in okupacije, temveč je treba računati samo z onim dohodkom, ki bi ga imel oškodovanec, če bi bile prilike normalne, n. pr.: Posesnik hiše, katera mu je bila porušena, bo lahko poleg vrednosti hiše zahteval tudi najemnino, ki bi mu jo hiša prinašala. Glede časa, za katerega se more računati odišli dobiček, se pripominja, da naj se oceni le za tisti čas, v katerem dobička ne bi bilo, a največ za 5 let.

IV.

Po Pravilniku morajo osebe, ki stalno bivajo v inozemstvu, a jim je škoda napravljena na nepremičninah doma, prijaviti škodo potom pristojnih zastopstev D. F. Jugoslavije v inozemstvu, ugotovitev in oceno pa bo izvršila Okrajna komisija, v katere okolišu leže poškodovane nepremičnine. V takih primerih bo Okrajna komisija dobila prijavo od zastop-

štev D. F. Jugoslavije v inozemstvu, ugotovila podatke enako, kot je predpisan postopek za Krajevne NOO, ocenila škodo in jo potem registrirala na način, kakor je spodaj določeno za registracijo.

V.

Zaradi evidence škode, povzročene fizičnim in pravnim osebam, mora voditi Komisija registre, predpisane od Državne komisije za vojno škodo, in sicer:

1. register A — za škodo na ljudeh,
2. register B — za škodo na imovini fizičnih in pravnih oseb,
3. register C — za umrle in pogrešane.

Te registre vodijo regulatorji, katerih potrebno število mora odrediti Okrajna komisija. Naloga regulatorjev je sledeča:

a) vsako prijavo bo regulator vpisal v »vpisnik za vpisovanje prijav škode, na osebah in imovini«, na sami prijavi pa na vidnem mestu za beležil tekočo številko vpisnika, ki se imenuje »opravilna številka prijave«. To bo pozneje vpisal v registre in kartoteko mesto imena oškodovanca.

b) vpiše podatke iz prijav v registre in sicer samo one podatke, ki so bili potrjeni in vpisani od Krajevnih NOO in Okrajnih komisij; registri se vodijo ločeno, za vsakega okupatorja posebej.

Ko je polna ena stran registrskega obrazca, naj regulator sešteje vse kolone in seštevke prenese na naslednjo stran registrskega obrazca, tako, da bo vsak trenutek mogoč pregled celotne škode v okraju, ki je že bila ocenjena.

c) regulator vodi kartoteko po številkah prijav. Na kartotečnem listku zapiše številko prijave, priimek, očetovo ime in nato ime oškodovanca, njegov poklic, bivališče, nakar označi, ali gre za škodo iz registra A, ali iz B, ali iz obeh. Kartotečne listke vlaga po tekočih številkah v kartoteko, to je kartonsko škatlo odgovarjajoče velikosti. Prijave s prilogami vloži potem, ko je stvar urejena, v arhiv po zaporednih številkah.

č) prijave o umrlih in pogrešanih se vpisujejo ločeno od drugih v poseben register; take prijave je treba oznamenovati s tekočimi številkami in črko Z pred njimi (Z štev...), ugotovljene in ocenjene podatke pa je treba vpisati v register C — to je register umrlih in pogrešanih. Za te prijave je treba voditi tudi posebno kartoteko.

(d) Vsakega 4., 11., 19. in 26. v mesecu morajo regulatorji pošiljati poročila o stanju registra na posebnem zbirnem registru in sicer za vsakega okupatorja posebej Komisiji za vojno škodo za Slovenijo v Ljubljani.

Regulatorjevo delo je zelo važno in odgovorno zaradi napak, katere bi lahko imele težke posledice. Zato je treba paziti pri seštevanju in prenosih; akti ne smejo ležati dalje časa kakor 24 ur nerešeni. Delati je treba udarno brez ozira na delovni čas. Regulatorjevo delo se mora

kontrolirati tako glede točnosti in natančnosti, kakor tudi glede ekspanzivnosti v delu, da bo vse delo čimprej izvršeno.

Delati je treba samoiniciativno, na lastno odgovornost in ne iskati navodil za vsako malenkost, izključiti se mora vsak birokratizem. Vsi se morajo zavedati, da vrše nujno in važno narodno delo, katero mora biti izvršeno v najkrajšem času. Vse one pa, ki bi na birokratski način in z velikimi formalitetami vršil svoj posel, je treba takoj zamenjati z drugimi.

V Beogradu, dne 19. junija 1945.

Tajnik:

S. Vuletić l. r.

Predsednik:

dr. Makso Šnuderl l. r.

Navodila za delo Krajevnih Narodno osvobodilnih odborov pri ugotavljanju vojne škode

Krajevni NOO naj takoj, ko prejme Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode ter Navodila, vse natančno prešludira. Če mu ni kaj jasno, naj povpraša pri Okrajnem NOO oziroma Komisiji za ugotovitev vojne škode.

Na to imenuje za svoj kraj vsaj enega, po potrebi pa tudi več poverjenikov za vojno škodo; ti so lahko tudi izven odbora. Bodo naj sposobni in živahni ljudje, ki jim pisanje gre izpod rok. Tudi poverjenik predpise glede vojne škode natančno prouči in bo na Krajevnih zborih ali od hiše do hiše pojasnjeval, kako je treba vojno škodo prijaviti; povdarjal bo povesod, da vojno škodo mora vsak prijaviti. Poverjenik bo nato razdelil prijave za vojno škodo in obrazce, kolikor jih kdo potrebuje. Omeniti moramo, da mora vsak oškodovanec vložiti prijavo, dočim naj izpolni le oni obrazec, ki se tiče njegove škode, n. pr. obrazec (št. 2) če gre za poškodbo na zdravju in telesu, poškodbo spolne integritete, človeškega dostojanstva in časti, omejitev osebne svobode, zlorabe delovne sile ali škodo zaradi bede in pomanjkanja. Obrazec št. 3 pa bo izpolnil oni, kateremu so bile poškodovane ali uničene zgradbe, zemljišča, gozdovi, živila, poljedeljski stroji in orodje, raznovrsna vozila, pohištvo, trgovsko blago, gotovina ali vrednostni papirji, imovinske pravice ali kaka druga premoženja ali nepremična imovina. Za one, ki so med vojno umrli ali ki so pogrešani, bo treba izpolniti obrazec št. 6, v katerega je treba vpisati poleg podatkov žrtve tudi podatke o vseh, za katere je žrtev morala skrbeti. Nadaljni obrazec št. 8 bodo izpolnili industrijska podjetja; pojma industrijskih podjetij ne smemo tolmačiti preozko, temveč se smatra po našem pojmovanju za industrijsko podjetje vsako podjetje, ki je delalo s stroji (na primer: mizarji, kolarji, mehaniki in podobno, ki so rabili v svojem obratu stroje).

Poverjenik bo tudi pomagal ljudem sestaviti prijave in vse obrazce, pri čemur bo gledal na to, da bodo svojo škodo prijavili vsi, da jo bodo prijavili na pravilen način in pravočasno. Ako bi poverjeniku zmanjkalo posameznih obrazcev, naj se obrne potoma Krajevnih NOO na Okrajno komisijo za vojno škodo, kjer bo tiskovine dobil. Ko bodo obrazci s prijavami vred izpolnjeni, jih bo poverjenik zbral, vpričo prijavitelja še

enkrat pregledal, sporazumno z njim popravil in dostavil, kar bi bilo potrebno, nato pa jih bo vložil pri Krajevnem NOO.

Krajevni NOO bo prijave vojne škode z obrazci vred takoj vzel v roke. Vsi Krajevni odbori naj pazijo in naj se zavedajo, da je od njih odvisno, da bodo vsi oškodovanci prejeli odškodnino. Kakšno natogo pa imajo Krajevni odbori? Oni sami ugotavljajo, ali so podatki glede predmeta škode v prijavi resnični. V ocenjevanje škode naj se Krajevni NOO ne spušča, ker to ni njegova naloga, niti pravica, to delo bo opravila Okrajna komisija. Krajevni odbor bo samo pregledal, če so resnični podatki prijav in obrazcev o tem, da je bil nekdo oškodovan na zdravju in telesu, za koliko odstotkov je zmanjšana njegova delovna zmožnost (glede tega naj po možnosti vpraša zdravnika, če že prijavitelj sam ni prinesel od zdravnika tozadevna potrdila), skratka pri obrazcu št. 2 bo samo ugotavljal, če je bila res poškodovancu prizadejana opisana poškodba take ali one vrste in v čem obstoja, ali je bil prijavitelj res toliko časa zaprt ali interniran itd., kakor je to v prijavi navedeno. Pri obrazcu št. 3 bo pregledal in ugotavljal samo oni del podatkov, ki so na levih polovicah obrazcev, torej ali je bila res prijavitelju ena ali več zgradb popolnoma ali deloma uničenih, ali je res izgubil toliko konj in ostale živine, kakor stoji v prijavi itd. Pri pregledu obrazca št. 6 bo ugotovil, ali je bila res žrtev ubita ali je pogrešana in ali je resnično, da je žrtev morala skrbeti za one osebe, ki so v obrazcu št. 6 napisane. Prekontroliral bo tudi, mogoče po tem, ko se bo šel prepričat k župnemu uradu, ali so dotične osebe zares toliko stare, kakor je to navedeno v prijavi.

Odbornikom Krajevnega NOO so po večini znane razmere v kraju; če pa mogoče temu ali onemu odborniku ena ali druga stvar od prijavljene škode ne bi bila znana, ali bi bil v dvomu, da je ta ali ona navedba resnična, naj odbor seže po dokazilih, to je listinah, potrdilih ali pa pričah. To so ona dokazila, ki so omenjena v splošni prijavi na prvi strani pod točko 7, v katerih se prijavitelj sklicuje na dokazila.

Ko bo odbor vse to proučil, bo primerjal svoje ugotovitve s prijavo in če bo videl, da je prijava glede tega, kar mora odbor ugotoviti, to je predmeta škode, resnična in pravilna, bo storil sledeče: izpolnil bo drugo stran prijave ter izdal sklep o ugotovitvi vojne škode, v katerem bo, če je prijava pravilna in resnična, pustil besedilo: »Ugotovi se, da so podatki v prijavi in obrazcih točni«, drugi stavek tiskanega besedila »Podatki prijave se popravljajo v naslednjem« pa bo črtal, nakar se bosta podpisala predsednik in tajnik NOO, pritisnila bosta štampljko in vpisala datum, nakar bo prijava takoj odposlana na Okrajno komisijo za vojno škodo.

Ce pa se bo ugotovilo, da predmet škode ni točno popisana, ali da je Krajevni NOO na podlagi dokazil prišel do drugačnih ugotovitev, kakor jih zatrjuje prijavitelj, bo sklep o ugotovitvi vojne škode izpolnil na ta način, da bo črtal besedilo: »Ugotovi se, da so podatki v prijavi točni«, pustil drugo vrsto: »Podatki prijave se popravljajo v naslednjem«, nakar bo odbor zapisal, v čem se podatki popravljajo in sicer bo zapisal to samo na prijavi, obrazce št. 2, 3 in 6 bo pustil popolnoma pri miru; poleg tega pa bo tudi utemeljil, zakaj so bili ti popravki izvršeni, na primer »Odboru je znano ali po pričah je dognano, da je oškodovancu italijanski

okupator odvzel eno glavo živine, Nemci dve glavi, DMB 1, NOV 1, skupaj 5 glav živine, ne pa 8 glav, kakor jih prijavitelj prijavlja.« To smo Vam navedli samo za primero, kako naj se dela. Tudi ta sklep na koncu poleg datuma podpišeta predsednik in tajnik.

Vendar s tem delo Krajevnega odbora še ni končano. Vsak prijavitelj dobi tudi potrdilo, da je prijavo vložil — obrazec 4. Kako boste pa tega izpolnili? To potrdilo se konča enako, kakor sklep o ugotovitvi vojne škode, ker ima isto besedilo in boste torej enako, kot boste izpolnili sklep, vpisali tudi v potrdilo o vojni škodi; če Krajevni NOO potrdi prijavo, boste prečrtali besedilo: »Podatki prijave se popravljajo v naslednjem« in bosta podpisala predsednik in tajnik, ali pa, če Krajevni odbor ne potrdi podatkov, črtali »Ugotovi se, da so podatki v prijavi točni« in dostavili, v čem se podatki popravljajo, dostavili pa tudi utemeljitev ter podpisali.

Ako odbor prijavo potrdi, odpošlje spise takoj Okrajni komisiji za vojno škodo; če jih pa ne potrdi, mora čakati 3 dni po dostavitvi, ker ima prijavitelj pravice do pritožbe. Ko se pritožba vloži, se spisi s pritožbo odpošljejo takoj na Okrajno komisijo, enako se odpošljejo spisi, če rok 3 dni poteče brez pritožbe ali če prijavitelj na zapisnik izjavi, da pritožbe ne bo vložil.

Krajevni NOO so dolžni tudi:

1) vložiti prijavo vojne škode za one mrtve ali pogrešane, ki so v okolišu tega kraja živeli, pa nimajo svojih naslednikov, ki bi morali škodo prijaviti, in

2) za one, ki bi iz kakršnega koli razloga ne hoteli vložiti prijave vojne škode.

Se eno mora storiti Krajevni NOO. Izpolniti mora prijavo in opisati škodo v obrazcih glede vsega poškodovanega ali uničenega premoženja, ki je javna last (n. pr. vaški vodovod, vaška hiša) in katerega upravlja sam Krajevni odbor. To prijavo odpošlje na Okrajno komisijo, ki ugotavlja in oceni škodo; take škode ne ugotavlja sam krajevni NOO.

Tako je delo Krajevnih odborov in če bodo na ta način delali, bo stvar zares šla tako hitro izpod rok, kakor to mora iti, kajti pomnite, da mora Krajevni NOO vse svoje delo glede vsake posamezne prijave izvršiti v 8 dneh in da ne sme pustiti prijav ležati doma, temveč stvar takoj vzeti v roko, jo proučiti in izdati sklep o ugotovitvi vojne škode.

Ljubljana, dne 28. junija 1945..

Komisija za vojno škodo
za Slovenijo.

Priloga 5: Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode

Na podlagi Člena 7. uredbe o usklačitvi Državne Komisije za vojno škodo, na predlog Državne komisije za vojno škodo, predpisuje predsedstvo Ministrskega sveta Demokratične Federativne Jugoslavije

Pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode

Pojem vojne škode

Člen 1.

Za vojno škodo se smatra vsaka škoda, ki so jo povzročila vojaška in druga oblastva, organizacije, ustanove in poedinci onih držav, ki so bile v vojnem stanju z Jugoslavijo, kakor tudi njihovi pomagači, in to v času od 6. aprila 1941. leta do konca vojne, enako tudi škoda, nastala s samim dejstvom vojne, na ozemlju Jugoslavije ali izven njega, in sicer:

1. Izguba narodnega bogastva:
 - a) škoda na imovini jugoslovanske države, njenih podjetij, ustanov in zavodov;
 - b) škoda na imovini jugoslovanskih državljanov in pravnih oseb.
2. Izguba narodnega dohodka, povzročena z vojno in okupacijo.
3. Škoda, povzročena na življenju, zdravju in telesu, svobodi, spolni integriteti in časti jugoslovanskih državljanov.
4. Vojni izdatki.

Kot vojna škoda se smatra tudi ona škoda, ki so jo zaradi vojnih prilik povzročili: bivša jugoslovanska vojska, NOV in POJ, Jugoslovanska armada in zavezniške vojske.

Člen 2.

Predmeti vojne škode na narodnem bogastvu so v glavnem:

1. objekti za promet vsake vrste z vsemi napravami in inventarjem;
2. objekti poštno-telefonsko-telegrafskega in brezžičnega prometa z vsemi napravami in inventarjem;
3. gradbeni objekti in zgradbe sploh z vsemi napravami in inventarjem;
4. zemljišča, gozdovi in kmečka posestva z objekti in inventarjem, kmetijskimi proizvodi, pridelki, živina in druge domače živali, krma za živino;

5. industrija, rudniki in druga gospodarska podjetja z vsemi napravami in inventarjem, surovinami in gotovim blagom;

6. pohištvo, knjige, slike, obutev, obleka, gotovina, vrednostni papirji, nakit, dragocenosti, inozemski denar, ki brez oškodovančeve krivde ni bil zamenjan.

Člen 3.

Izguba narodnega dohodka je v glavnem:

1. nemožnost izkoriščanja prirodnega bogastva, gospodarskih podjetij in prometa;

2. rente, obresti, najemnine, plače, delavski zaslužek in drugi dohodki v denarju in naravi, razlika med dejansko in od okupatorjev prisilno odrejeno ceno blaga, razlika med dejansko in prisilno odrejeno vrednostjo dinarja v odnosu do okupatorjeve valute ob ukazani zamenjavi dinarja;

3. vsaka druga odšla korist.

Člen 4.

Predmeti vojne škode po členu 1. točke 3. so:

1. človeško življenje; tu se štejejo tudi pogrešani;

2. zdravje in telo: vsaka okvara, kakor je poškodba ali poškodba telesa, dalje zmanjšano telesno ali duševno zdravje, zmanjšana delovna sposobnost, prestane bolečine itd.;

3. osebna svoboda;

4. spolna integriteta;

5. človeško dostojanstvo in čast;

6. delovna sila.

Člen 5.

Vojni izdatki so v glavnem:

1. vsi izdatki v zvezi z mobilizacijo, premiki, evakuacijo, vzdrževanjem bivše jugoslovanske vojske, oblasti in ustanov za časa vojne kakor tudi izdatki za obrambo in osvobodilno vojno;

2. stroški za vzdrževanje vojnih ujetnikov v Jugoslaviji;

3. denarno vzdrževanje in pomoč družinam in drugim osebam, katere so bili dolžni vzdrževati mobiliziranci ali oni, ki so služili v vojski ali sodelovali v narodno osvobodilni borbi;

4. izplačila in finančne obveze ter dolгови, ki so jih storile med vojno na državnem ozemlju ali izven njega jugoslovanske vojaške oblasti jugoslovanskim državljanom, zavezniškim državam in ostalim fizičnim ali zasebnopravnim osebam kot upnikom;

5. stroški za vzdrževanja okupacijske vojske in oblasti, kakor tudi njihovih pomagačev v vseh oblikah (z izdajo ustaških ali drugih novčanic, specialnih bonov itd.), ki so jih plačale nezakonite oblasti (ustaši, nediževci in drugi).

Člen 6.

Vojna škoda je bila lahko povzročena na sledeče načine: vojna dejanja, ukrepi in zločini vojaških in drugih oblasti katere koli vrste, kakor tudi zločini drugih ljudi, ki so se posluževali stanja, katero je nastalo z okupacijo, zlasti pa:

1. na ljudeh:

- a) pri odvzemu življenja: umori, uboji, streljanje talcev, vojnih ujetnikov in drugih, uničevanje civilnega prebivalstva, bombardiranje, naravna smrt kot posledica preje omenjenih vojaških dejanj, ukrepov in zločinov;
- b) pri poškodbi zdravja: ranitev, izstradanje, mučenje, nasilje, grdo ravnanje, bombardiranje;
- c) pri odvzemu svobode: zapori, deportacije, konfiniranje, izseljevanje, odvedba na prisilno ali obvezno delo, ujetništvo, prisilna mobilizacija, izvedena od sovražnika ali njegovih pomagačev;
- č) pri spolni integriteti: posilstvo, nemoralna dejanja, oskrnitev;
- d) pri človeškem dostojanstvu in časti: težka žalitev, ponižanje, sramotenje;

2. na imovini:

uničenje ali poškodovanje zaradi bombardiranja, požiganja, rušenja, sekkanja, prekopavanja, porušenja, uničevanja kulture, ropanja, tatvine, rekvizicije, konfiskacije, kontribucije, denarne kazni, obdavčenja, finančni in ekonomski ukrepi sploh, nasilno odpeljanje premočnin.

Člen 7.

Kot škoda, storjena od vojska, navedenih v členu 1, zadnji odstavek, se smatra škoda na nepremičnem ali premičnem premoženju in imovinskih pravicah države, njenih podjetij, ustanov in zavodov, fizičnih in pravnih oseb, kakor tudi škoda na življenju in zdravju.

Člen 8.

Vojna škoda se izraža v dinarjih po vrednosti na dan 5. aprila 1941. leta.

Člen 9.

Škoda za ljudi, ki so izgubili življenje ali ki so pogrešani, se izraža v vsoti denarja, ki bi jo zaslužili, k čemur se prištejejo dokazani stroški zdravljenja in pogreba.

Hkrati je treba določiti tudi primerno vsoto za vzdrževanje onih oseb, katere je bila žrtev dolžna vzdrževati.

Člen 10.

Škoda, povzročena s poškodbo zdravja in telesa, se izraža v vsoti škode zaradi zmanjšanja poškodovančeve delovne sposobnosti, dalje v primernem znesku za preostane bolečine; prištejejo se tudi dokazani izdatki za zdravljenje.

Člen 11.

Škoda, povzročena z odvzemom svobode, se izraža v vsoti denarja, ki bi jo dotična oseba v času odvzeta svobode zaslužila.

Člen 12.

Škoda na delovni sili, tudi brez odvzema svobode, je v eksploataciji in zlorabi delovne sile, ki je izvršena z zapeljevanjem, moralnim ali političnim nasiljem, in se izraža v razliki med prejetim in zasluženim dohodkom ali plačo.

Člen 13.

Škoda, povzročena s posegom v spolno integriteto ljudi, se bo določila pozneje po usvojenih mednarodnih načelih.

Ako je poleg spolne integritete poškodovano tudi zdravje in omejena osebna svoboda, se škoda izraža tudi po predpisih člena 10. in 11.

Člen 14.

Škoda, povzročena z žalitvijo človeškega dostojanstva in časti, se bo določila pozneje po usvojenih mednarodnih načelih.

Člen 15.

Ako so zaradi katerega koli načina oškodovanja, povzročenega od sovražnikov iz člena 1., oškodovanec ali njegova rodovina zapadli v bedo ali poiznanjkanje, se to smatra za vojno škodo in izraža v primerni vsoti denarja za prestando trpljenje.

Člen 16.

Škoda za uničene ali poškodovane nepremičnine se izraža v stroških, ki so potrebni za postavitev uničene ali poškodovane imovine v stanje, kakršno je bilo pred uničenjem ali poškodovanjem, po odbitku vrednosti preostalega uporabnega materiala.

Če je nemogoče vzpostaviti nepremično imovino na mestu, kjer je bila uničena ali poškodovana, vsebuje škoda tudi še vrednost dotičnega zemljišča.

Škoda na zemljišču, ki je povzročena s kopanjem rovov in zaklonišč, postavljanjem utrdb ali borbenih sredstev za ovire, z jamami, skopanimi od bomb in granat, z zasipanjem jarkov itd., se izraža v vsoti stroškov, ki so potrebni za vzpostavitev prejšnjega stanja in v izgubljenih plodovih tega zemljišča, a pri gozdovih v vrednosti uničenega lesa in v izgubi naravnega letnega prirastka.

Ako je zemljišče vsled navedenega poškodovanja izgubilo na svoji vrednosti, ali je postalo nerabno za obdelovanje, se škoda izraža v razliki

vrednosti poškodovanega zemljišča in bližnjega zemljišča iste velikosti in kakovosti.

Skoda zaradi uničene premičnine se izraža v stroških za novo nabavo.

Skoda na poškodovanih premičninah se izraža v stroških, ki so potrebni za popravilo poškodovanih predmetov.

Skoda na premičninah, ki so bile odvzete in premalo plačane, se izraža v razliki njihove vrednosti in protivrednosti prejetega zneska, pri čemer se oboje preračuna v vrednosti dinarja na dan 5. aprila 1941. leta.

Člen 17.

Polg škoda, izražene v denarju, je treba v ocenitvi navesti:

1. pri poškodovanju ali uničenju poslopij ali zgradb vsake vrste, prometa, brodarstva, industrije, rudnikov in drugega nepremičnega ali premičnega imetka: vrste strojev in podobno, kakor tudi količino in vrsto materiala ter število delovnih dni, potrebnih za postavitev poškodovanih objektov v prejšnje stanje;

2. pri poškodbi ali uničenju gozdov: površino gozda, kubaturo lesa in izgubo naravnega prirastka;

3. pri poškodovanih zemljiščih: število delovnih dni, ki so potrebni za postavitev v prejšnje stanje in izgubljeni donos zemljišča.

Prijava.

Člen 18.

Prijaviti se mora celokupna vojna škoda.

Vsak državljan Demokratske Federativne Jugoslavije je dolžan prijaviti storjeno mu vojno škodo. Ravno tako morajo prijaviti škodo država, njena podjetja, ustanove in zavodi, kakor tudi vse jugoslovanske zasebno-pravne osebe.

Člen 19.

Vsak oškodovanec mora prijaviti vso povzročeno mu vojno škodo in navesti vse podatke točno in resnično.

Prijava se vloži na predpisanih obrazcih.

Prijava mora vsebovati podatke: o osebnem in rodbinskem stanju, o predmetu in načinu oškodovanja; o materialu, ki je potreben za postavitev v prejšnje stanje, o višini škode in povzročitelju iste.

Ce so bile stvari odnešene in je znano, kje so in jih je mogoče spoznati, mora oškodovanec zahtevati povračilo in navesti podatke za njihovo najdenje.

V prijavi se morajo navesti vsa dokazila in priložiti ves dokazilni material.

Prijavitelj mora prijavo podpisati.

11

Člen 20.

Prijavo mora vložiti:

1. oškodovanec;
2. za umrlega ali pogrešanega oškodovanca njegovi nasledniki, ako teh ni, krajevni NOO njegovega stalnega bivališča;
3. za one, ki so pod varuštvom ali skrbstvom, njihovi varuhi ali skrbniki;
4. za one, katerim so vzele osebno svobodo jugoslovanske oblasti, njihovi zastopniki;
5. ako bi lastnik nepremičnin iz katerih koli razlogov ne prijavil škode, imajo pravico vložiti prijavo zemljiškoknjižni upniki;
6. Državna uprava narodne imovine za one, katerih premoženje je po Odloku o prehodu sovražne imovine v državno last, o državni upravi nad imovino odsotnih in o sekvestru nad imovino, ki so jo okupatorske oblasti prisilno odtujile (>Uradni list< št. 2 z dne 6. februarja 1945), prešlo v državno last, upravo ali sekvester;
7. za državo, njena podjetja, ustanove in zavode:
 - a) ako je škoda povzročena na objektu, ki je pod upravo zveznih državnih organov — pristojna ministrstva D. F. Jugoslavije;
 - b) če je škoda storjena na objektih, ki so pod upravo zveznih državnih organov — pristojna ministrstva Federalnih vlad, oziroma Okrožni, Okrajni ali Krajevni NOO.

Člen 21.

Pravica na povračilo vojne škode in obveznost prijavljanja sta neprenosni.

Člen 22.

Prijave se morajo vložiti v roku 40 dni od dneva, ki ga bo odredila Državna komisija za vojno škodo za vso državo ali za posamezne federalne edinice.

Člen 23.

Rok 40 dni za prijavo se začne:

1. za one, ki je ne morejo vložiti, ker vrše vojaško dolžnost, z dnem demobilizacije;
2. za vojne ujetnike, izseljence in one, ki so na kakšen koli način omejeni v svobodi od držav, ki so bile v vojnem stanju z Jugoslavijo in za delavce v inozemstvu — z dnem povratka v domovino, vendar mora biti prijava vložena v roku enega leta od dneva, ko stopi ta pravilnik v veljavo;
3. za naslednike pod 1. in 2. tega člena navedenih oseb z dnem, ko so izvedeli, da je njihov prednik umrl ali pogrešan, vendar mora biti prijava vložena v roku 18 mesecev od dneva, ko stopi ta pravilnik v veljavo;
- 4. za one, ki žive stalno v inozemstvu, od dneva, ki ga bo objavilo pristojno zastopstvo Jugoslavije v inozemstvu

Člen 24.

Ako oškodovanec v določenem roku ne bi prijavil vojne škode, mora to storiti Krajevni NOO.

Organi in pristojnost

Člen 25.

Državna komisija za vojno škodo je vrhovni organ o vprašanju vojne škode v mejah pooblastil, ki so ji dane v uredbi o ustanovitvi Državne komisije za vojno škodo.

Člen 26.

Organi Državne komisije za vojno škodo v federalnih enotah so Federalne komisije za vojno škodo, ki zbirajo podatke o vojni škodi, ugotavljajo in ocenjujejo prijavljeno škodo v federalni enotici in poslujejo po navodilih Državne komisije za vojno škodo.

Člen 27.

Organi, potem katerih Federalne komisije izvršujejo svoje naloge so: Okrajne komisije za vojno škodo in Krajevni NOO.

Posle ugotavljanja vojne škode izvršujejo tudi »Komisije za ugotavljanje škode, izvršene od okupatorja na kulturno-zgodovinskih predmetih in prirodnih znamenitostih Jugoslavije in za njihovo vrnitev v domovino«, kakor tudi zastopstva D. F. Jugoslavije v inozemstvu (poslaništva in konzulati).

Člen 28.

Organi za sprejemanje prijav vojne škode in ugotavljanje iste so:

1. za škodo, storjeno fizičnim in zasebno-pravnim osebam in za škodo nad imovino, ki je pod upravo Državne uprave narodne imovine — Krajevni NOO,
2. za škodo, povzročeno državi, njenim podjetjem, ustanovam in zavodom:
 - a) Državna komisija za vojno škodo v slučaju člena 20., točke 7. a,
 - b) Federalna komisija za vojno škodo v slučaju člena 20., točke 7. b,razen za imovino, ki je pod upravo Krajevnih NOO,
- c) Okrajne komisije za imovino, ki je pod upravo Krajevnih NOO.

Člen 29.

Organi za ocenitev vojne škode so:

1. Okrajne komisije za vojno škodo — za ono škodo, ki je povzročena fizičnim in zasebno-pravnim osebam, dalje škodo na imovini, ki je pod upravo Državne uprave narodne imovine in na oni imovini, ki je pod upravo Krajevnih NOO.

2. Federalne Komisije, za škodo iz člena 20., točke 7. b, razen za imovino, ki je pod upravo Krajevnih NOO.

3. Državna komisija — za škodo iz člena 20., točke 7. a.

Člen 30.

Vsa škoda, storjena fizičnim in zasebno-pravnim osebam, se mora prijaviti pri pristojnih organih v kraju, kjer je škoda nastala ali kjer ima oškodovanec svoje stalno bivališče.

Škoda na nepremičninah in ona škoda, ki je neposredno vezana na nepremičnine, se mora prijaviti samo v kraju, kjer je nastala. Ena in ista škoda sme biti prijavljena samo enkrat in samo na enem mestu. Če ima oškodovanec stalno bivališče izven tega kraja, mora vložiti prijavo pri krajevnem NOO svojega rednega bivališča, kateri mora odstopiti prijavo pristojnemu Krajevnemu NOO.

Člen 31.

Škodo na kulturno-zgodovinskih predmetih in prirodnih znamenitostih Jugoslavije zbira, ugotavlja in ocenjuje »Komisija za ugotavljanje škode, izvršene od okupatorja na kulturno-zgodovinskih predmetih in prirodnih znamenitostih Jugoslavije in za njihovo vrnitev v domovino.«

To škodo prijavlja Ministrstvo prosvete D. F. Jugoslavije Državni komisiji za vojno škodo.

Člen 32.

Ako oškodovanec stalno biva v inozemstvu in mu je škoda storjena v inozemstvu, mora vložiti prijavo pri pristojnem zastopstvu D. F. Jugoslavije v inozemstvu, ki mora škodo ugotoviti in oceniti.

Če oškodovanec stalno biva v inozemstvu, a mu je škoda povzročena na ozemlju D. F. Jugoslavije, mora škodo prijaviti pri pristojnem D. F. Jugoslavije. Če so oškodovane nepremičnine ali če je škoda neposredno vezana na nepremičnine, jo mora ugotoviti in oceniti pristojna Okrajna komisija v federalni edinici, kateri mora zastopstvo poslati prijavo v nadaljnje poslovanje.

Ugotovitev in ocenitev ostale škode mora izvršiti pristojno zastopstvo D. F. Jugoslavije.

Ako oškodovanec stalno biva na ozemlju D. F. Jugoslavije, a se poškodovana imovina nahaja v inozemstvu, mora oškodovanec vložiti prijavo v kraju svojega stalnega bivališča, ugotovitev in ocenitev škode pa mora izvršiti pristojno zastopstvo D. F. Jugoslavije v inozemstvu, kateremu je treba prijavo odstopiti v nadaljnje poslovanje.

Postopek

Člen 33.

Vse narodne oblasti so dolžne takoj začeti z zbiranjem in ugotavljanjem podatkov o vojni škodi, a komisije za vojno škodo z ocenjevanjem.

Člen 34.

Krajevni NOO morajo na najprikladnejši način poučiti ljudi o vseh predpisih glede prijavljanja vojne škode in jih pozvati, da v določenem roku začno škodo prijavljati.

Člen 35.

Krajevni NOO so dolžni postaviti sposobne ljudi za poverjenike, ki morajo sprejemati prijave na predpisanih obrazcih.

Člen 36.

Poverjenik mora izročiti prijavo Krajevnomu NOO. Ta je dolžan na podlagi ponujenih dokazil in svojih ugotovitev preizkusiti točnost in resničnost navedb v prijavi glede sledečih točk: osebni in rodbinski podatki, oškodovani predmeti, način povzročene škode in povzročitelj.

Če prijavitelj ne biva stalno v kraju, kjer je vložil prijavo, mora Krajevni NOO ugotoviti osebne in rodbinske podatke potem krajevnega odbora prijaviteljevega stalnega bivališča.

Ako Krajevni NOO ugotovi, da je prijava v gorenjih činjenicah točna, potrdi to na prijavi in izda prijavitelju potrdilo, da je prijavo vložil.

Če Krajevni NOO ugotovi, da prijava v teh činjenicah ni točna, navede to z obrazložitvijo na prijavi in na potrdilu, ki ga izda prijavitelju.

Prijavitelj ima pravico, da se proti sklepu o ugotovitvi vojne škode v roku 3 dni po prejemu potrdila pritoži na pristojno Okrajno komisijo za vojno škodo: pritožba se vloži pri Krajevnom NOO.

Krajevni NOO je dolžan izvršiti svojo nalogo v 8 dneh od dneva prijave.

Člen 37.

Krajevni NOO mora prijave, ki so v redu, poslati takoj, one prijave pa, ki niso v redu, po preteku roka za pritožbo oziroma po vložitvi pritožbe skupno s prilogami in pritožbo pristojni Okrajni komisiji, za vojno škodo.

Člen 38.

Naloga Okrajnih komisij za vojno škodo je, da ocenijo prijavljeno vojno škodo in da odločajo o pritožbah proti sklepu o ugotovitvi vojne škode, ki jih je izvršil Krajevni NOO. Svoj sklep glede pritožbe vpiše Okrajna komisija na prijavo in proti temu sklepu ni pravnega leka.

Komisija mora oceniti prijavljeno vojno škodo in ugotoviti umestnost ter višino iste, o čemur izda sklep; višino vojne škode izrazi v dinarjih po vrednosti na dan 5. aprila 1941. leta.

Člen 39.

Komisija mora oceniti višino škode na podlagi izvedbe dokazil, dejanskega stanu in mnenja strokovnjakov, upoštevajoč vrsto škode.

Člen 40.

Zaradi pospešenega dela pri ugotavljanju in ocenjevanju vojne škode more Okrajna Komisija združiti postopek iz člena 38. in 39. s postopkom Krajevnega NOO pri sprejemanju in ugotavljanju na ta način, da istočasno izvede celoten postopek na licu mesta glede vseh prijav iz istega kraja. V takem primeru mora biti ocenitev Komisije ugotovljena na prijavi sami.

Člen 41.

O ugotovljeni višini vojne škode izda Okrajna Komisija sklep s kratko utemeljitvijo. Prepis sklepa mora Komisija takoj dostaviti prijavitelju.

Člen 42.

Proti sklepu Okrajne Komisije ima prijavitelj pravico pritožbe v roku 8 dni po prejemu sklepa na Federalno Komisijo za vojno škodo; pritožba se vloži pri Okrajni Komisiji za vojno škodo.

Pritožba se sme vložiti samo glede višine ocenjene škode.

Prijavitelj nima pravice do pritožbe, če je razlika med prijavljeno in s sklepom Okrajne Komisije določeno vojno škodo manjša kot 10% prijavljene škode.

Člen 43.

Če je vložena pritožba, mora Okrajna Komisija takoj predložiti celoten spis pristojni Federalni Komisiji za vojno škodo.

Prepis svojega sklepa v dveh izvodih pošlje Federalna Komisija istočasno s spisi Okrajni Komisiji, ki mora en prepis sklepa dostaviti prijavitelju.

Proti sklepu Federalne komisije ni pravnega leka.

Člen 44.

Zastopstva D. F. Jugoslavije v inozemstvu morajo postopati analogno predpisom za postopek pri Krajevnih NOO in Okrajnih Komisijah ter izdati končen sklep o osebnih in rodbinskih podatkih, predmetu škode, načinu njenega nastanka, povzročitelju in višini škode.

Proti sklepu zastopstva ima prijavitelj pravico pritožbe v roku osem dni po prejemu sklepa na Državno Komisijo za vojno škodo; pritožba se vloži pri zastopstvu, ki je izdalo sklep.

Zastopstvo mora poslati vse spise po preteku roka za pritožbo kot nujno na Državno Komisijo za vojno škodo.

Člen 45.

Okrajne Komisije za vojno škodo morajo vpisovati podatke o vojni škodi in dostavljati zbirne spiske Federalni Komisiji.

Federalne Komisije za vojno škodo so dolžne sestavljati in dostavljati Državni Komisiji zbirne spiske za celo federalno edinico po navodilih Državne Komisije.

Člen 46.

Državna Komisija mora registrirati podatke, sprejete od Federalnih Komisij, kakor tudi prijave, za katere je sama pristojna, zaradi ugotovitve višine skupne vojne škode, evidence in izdelave načrta za razdelitev povračila vojne škode.

Glede pritožb proti sklepom zastopstev D. F. Jugoslavije v inozemstvu mora postopati po predpisih tega pravilnika.

Proti sklepom Državne Komisije za vojno škodo ni pravnega leka.

Splošne odredbe

Člen 47.

Vse narodne oblasti in Okrajne Komisije so dolžne dajati vsa pojasnila na zahtevo Državnih ali Federalnih Komisij.

Člen 48.

Odločbe o ocenitvi vojne škode, izdane v času sovražnikove okupacije, so neveljavne, vendar se prijave in ves dokazni material za take odločbe, kolikor se nahaja pri oblastvih, odstopi na zahtevo strank. Komisijam zaradi morebitne uporabe kot dokazni material za prijavljeno škodo.

Člen 49.

Ce Krajevni NOO ne razpolaga s sposobnimi ljudmi za izvršitev naloge po tem pravilniku, mu je dolžan pristojni Okrajni NOO dodeliti potrebno število takih ljudi.

Člen 50.

Zaradi pospešenega poslovanja morejo Federalne Komisije v soglasnosti s Federalno vlado poleg Okrajnih Komisij za vojno škodo ustanoviti Komisije z večjo teritorialno pristojnostjo in odrediti delokrog njihovega dela.

Člen 51.

Ce so posamezne Federalne vlade že začele z delom glede ugotavljanja vojne škode, naj nadaljujejo z delom z istimi organi, ki naj zbrani material obdelajo po tem pravilniku.

Člen 52.

Ako je oškodovanec že prejel kakršno koli nagrado na račun vojne škode, je dolžan v prijavi to navesti.

Krajevni NOO vodi evidenco o vseh takih prejemkih, kakor tudi o onih, ki bi jih oškodovanci prejeli v bodoče.

Člen 53.

Prijava vojne škode, postopek in priloge so proste taksi.

Člen 54.

Državna Komisija za vojno škodo je pooblaščen, da izdaja potrebna navodila za izvedbo tega pravilnika in da predpisuje obvezne obrazce.

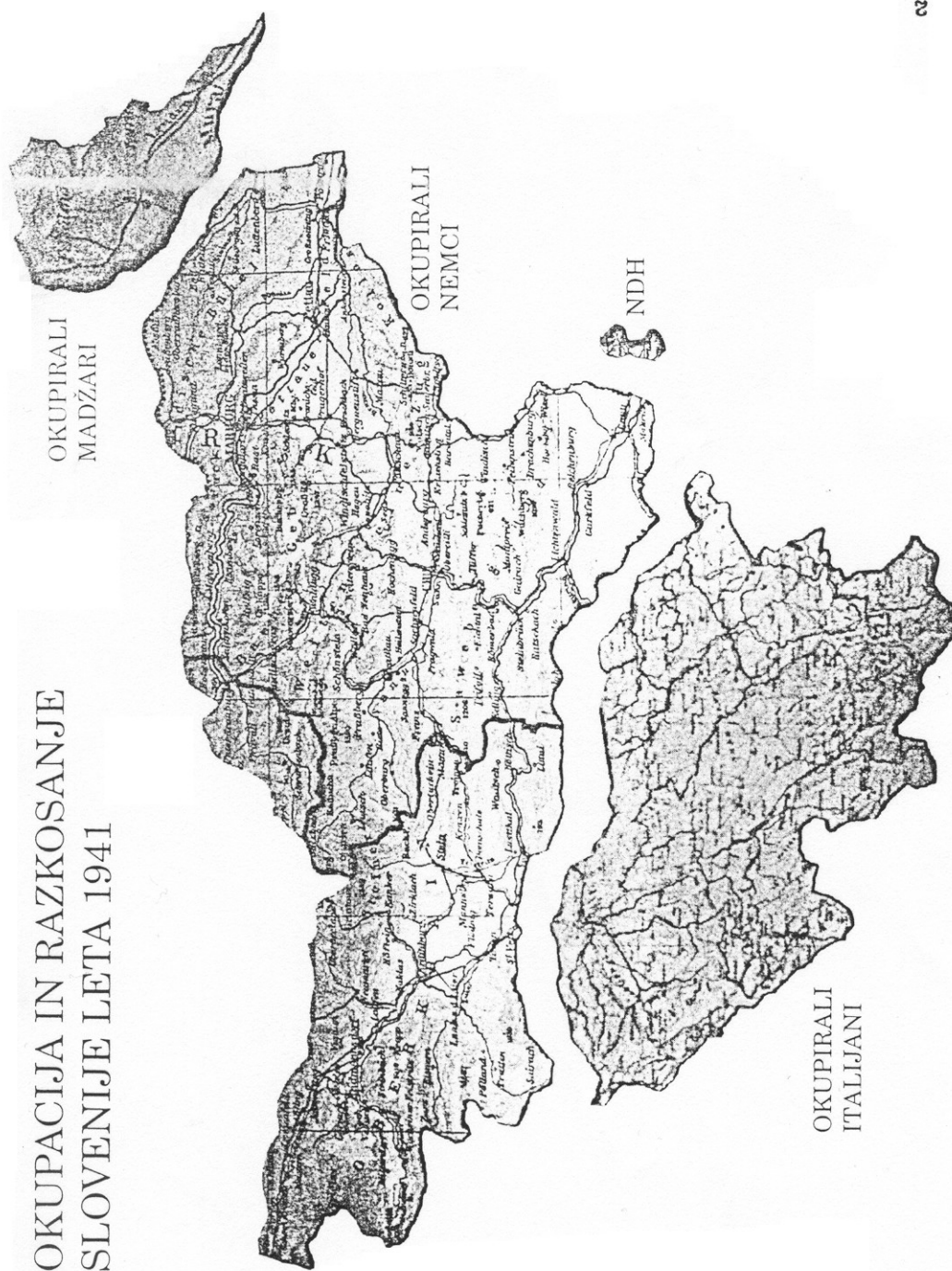
Člen 55.

Ta pravilnik stopi v veljavo z objavo v »Uradnem listu«.

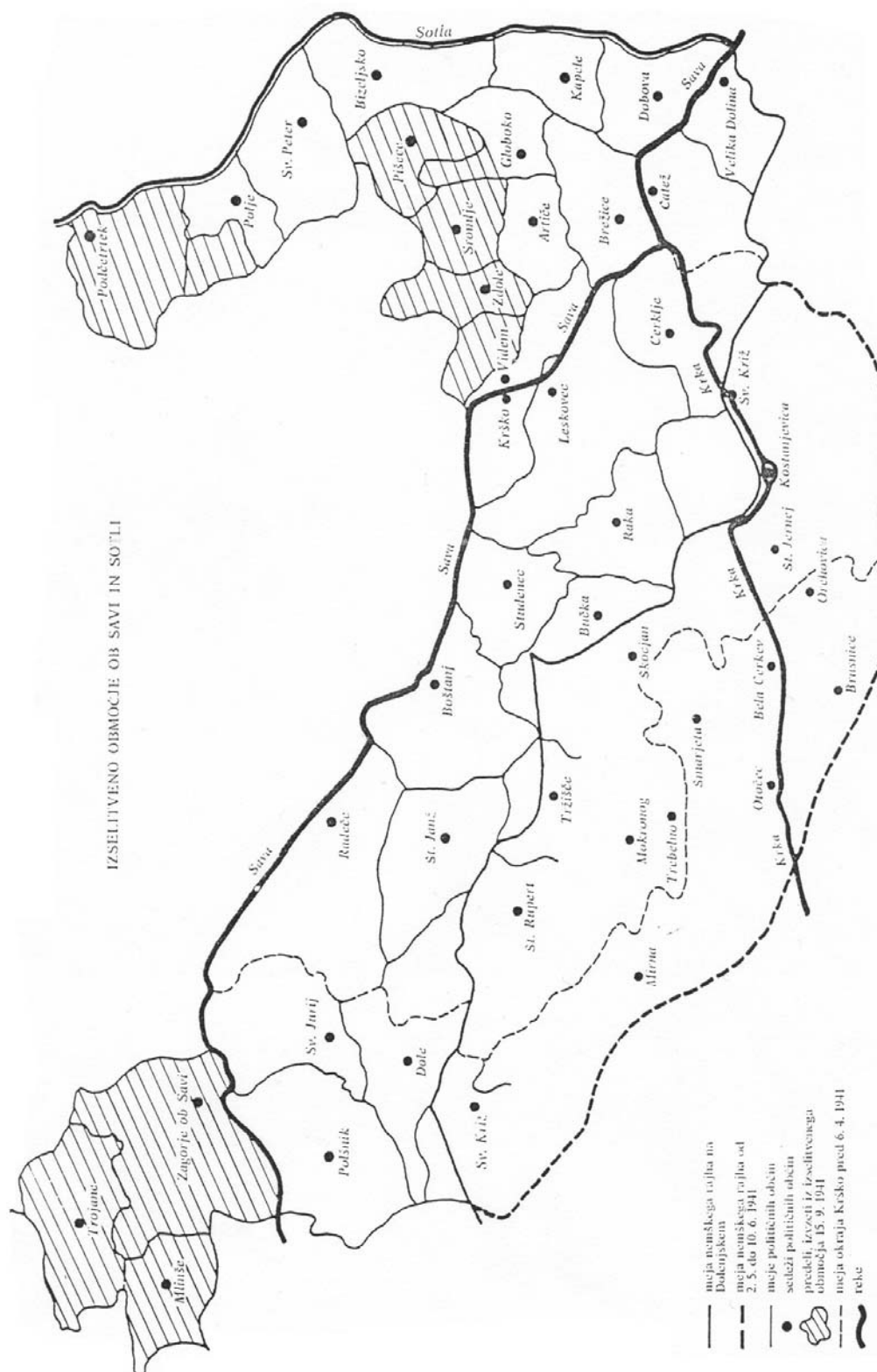
Beograd, 10. junija 1945.

Predsednik ministrskega sveta
in minister za narodno branbo,
maršal Jugoslavije

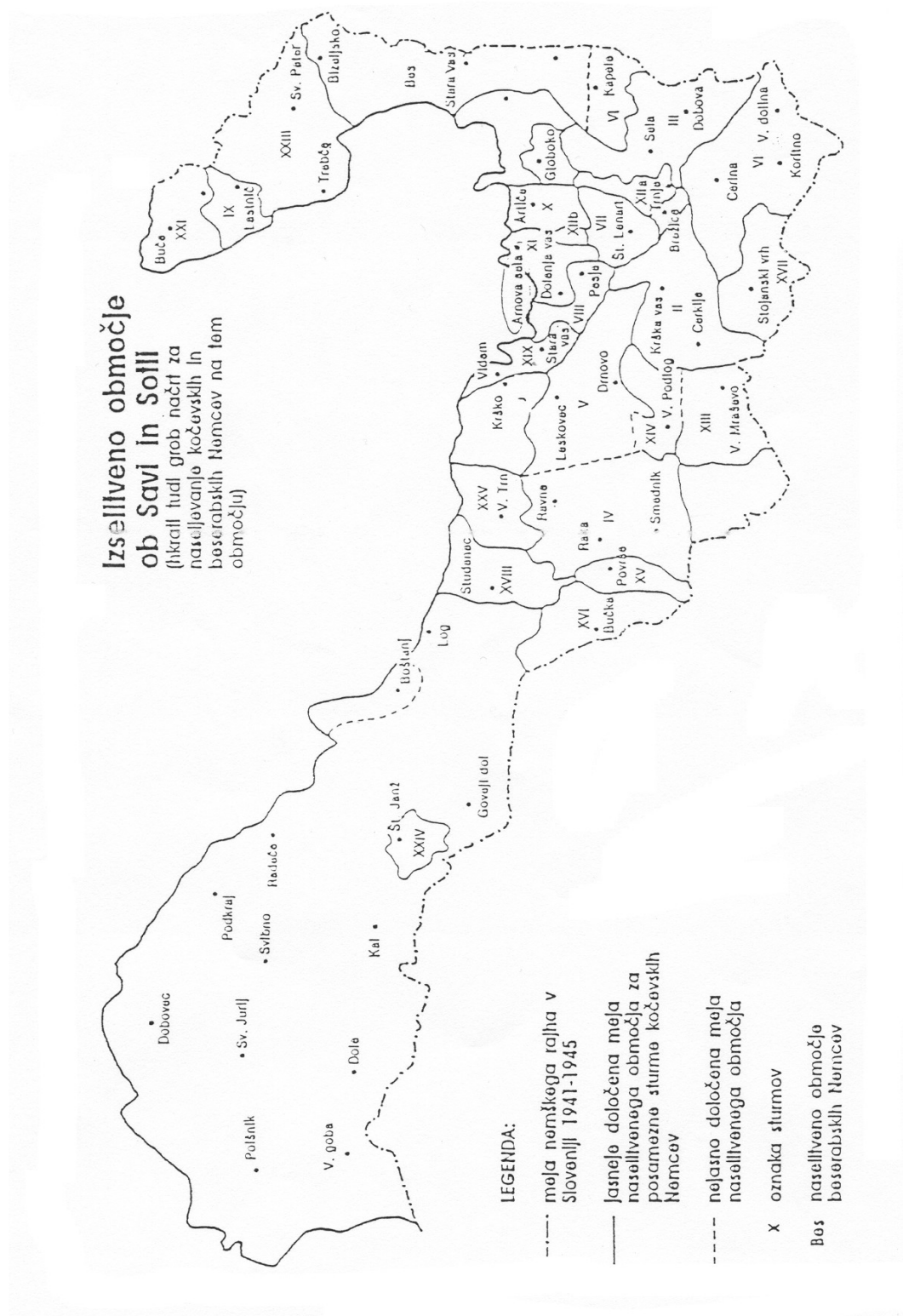
Josip Broz-Tito, l. r.

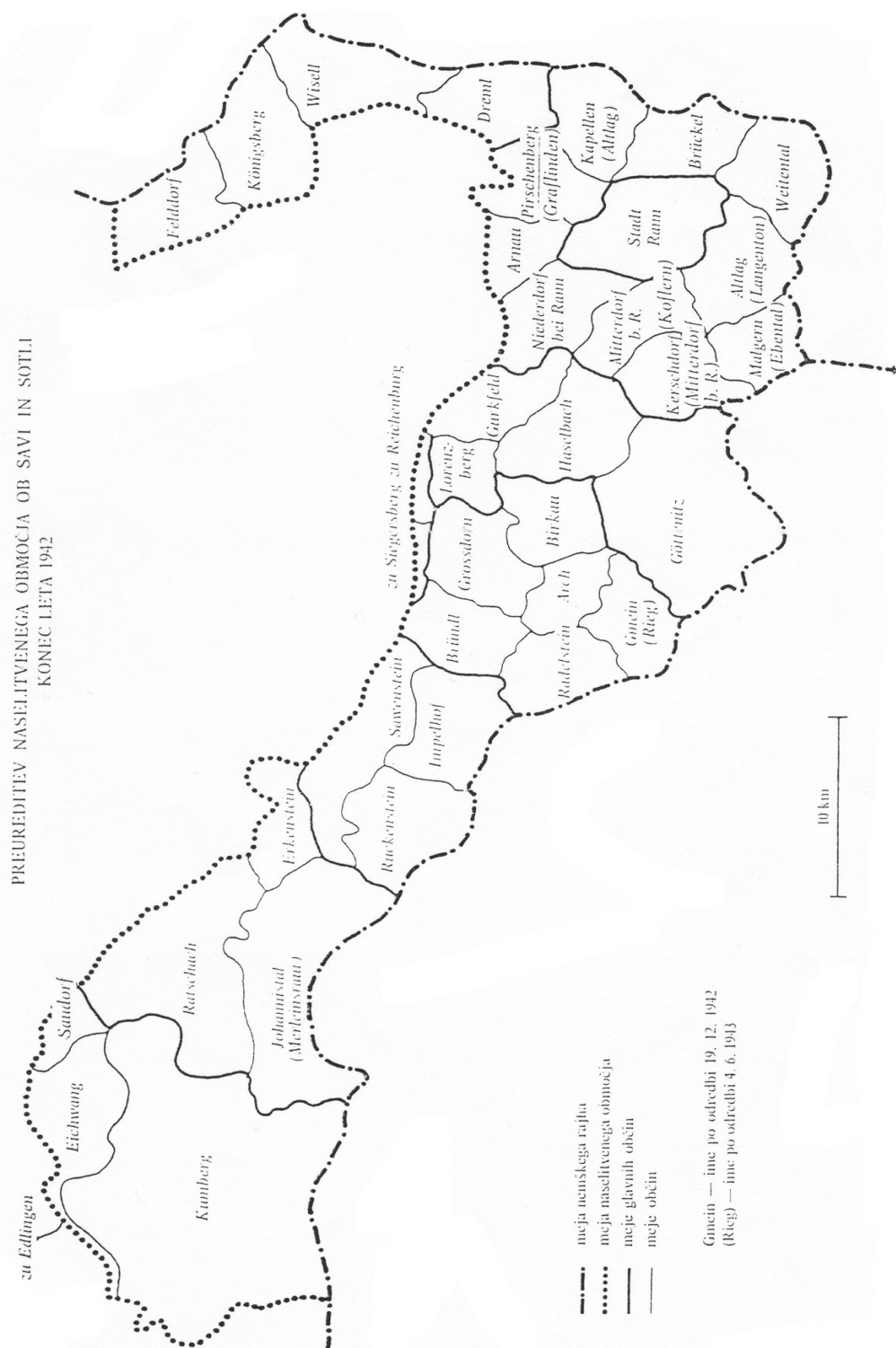
Priloga 7: Zemljevid izselitvenega območja ob Savi in Sotli

Priloga 8: Zemljevid z označbo naselitve kočevskih Nemcev

Priloga 9: Zemljevid s spremenjenimi imeni krajev v nemška imena po naselitvi Nemcev na domove izgnanih Slovencev

Priloga 10: Formular za prijavo vojne škode

Vloženo dne 22.8. 1945
 Odposlano dne 29. 8. 1945

AF
 Opr. št. _____

Prijava vojne škode

Prijavitelj

1. Priimek, očetovo ime, ime: Jablič Ivan Ivan
 2. Poklic: postni prod. uadnik s poh.
 3. Stalno bivališče: Maribor Aleksandrova 24/1 pri Gernu.
 4. Prijavlja škodo kot: oškodovanec, naslednik — varuh — skrbnik, upnik, zastopnik — oškodovanca: —

Podatki oškodovanca

1. Priimek, očetovo ime, ime: Jablič Ivan Ivan
 2. Leta starosti: 68 let
 3. Poklic: postni prod. uadnik s poh.
 4. Stalno bivališče (kraj, okraj, okrožje): Maribor Aleksandrova 24/1 pri Gernu.
 5. Narodnost: Slovenska
 6. Prilagajo se obrzci: Da
 7. Prilagajo se dokazi: _____

V. Maribor
22.8. 1945 1945.

Prijavitelj
 (lastnoročni podpis)

Jablič Ivan

Obrzci št. 1.

Opr. št. A B 90

SKLEP

o cenitvi vojne škode

Okrajna komisija za vojno škodo v Mariboru
 je na prijavo Jaklič Ivana Ivan po poklicu
poštni poduradnik iz Maribora, Aleksandrova 24 opr. št. A B 90
 po usni razpravi dne 23.8.1945. glede ocenitve vojne škode
 izdala nasledn:

Sklep:

Vojna škoda, povzročena oškodovancu Jaklič Ivana Ivan
 po poklicu poštni poduradnik iz Maribora
 se oceni sledeče:

Škoda zaradi poškodbe telesa in zdravja (obr. 2):	
za bolečine	Din
za stroške zdravljenja	"
za odšli dohodek zaradi zmanjšanja delovne sposobnosti	"
Škoda zaradi omejitve osebne svobode	" <u>32.840.-</u> ✓
za neplačano ali premalo plačano prisilno delo	"
Škoda zaradi zlorabe delovne sile (obr. 2)	"
Škoda zaradi pomanjkanja (obr. 2.)	" <u>40.000.-</u>
Škoda na obrazcu št. 3:	
na imovini	" <u>74.490.-</u>
na odšlem dobičku	"
Skupaj	Din <u>147.330.-</u>

x besedo (Enstoštiridesetsedemtristotrideset)

Obrazložitev:

Primernost odškodnine je utemeljena po zvedeniškem mnenju, upoštevajoč v smislu predpisov cene iz leta 1941. Pri zahtevku odvzema svobode se je zahtevani znesek znižal za vsoto, prejeto v kunah, preračunano v podanem ključu. Prav tako se je znižala vsota škode zaradi pomanjkanja.

Maribor, dne 23.8.1945.

Melje

Obrasci št. 3.

[Handwritten signatures and initials]

KRAJEVNI NOO
Kvartni odbor Osvob. fronte

Maribor-Melje

v

štev.

55

Dne

23. AUG. 1945

I. SKLEP

O ugotovitvi vojne škode

Na podlagi ugotovitve podatkov o vojni škodi iz obrazcev štev. 2 in štev. 3 in te prijave izdaja Krajevni NOO

s k l e p :

Ugotovi se, da so podatki v prijavi in obrazcih točni.

~~Podatki prijave se popravljajo v naslednjem~~

sklep
Lingner
Tajnik
valj

Priloga 13: Formularji za poškodbe zdravja in telesa, poškodbe spolne integritete, poškodbe človeškega dostojanstva in časti, odvzem svobode, zloraba delovne sile in škoda zaradi pomanjkanja

Č. Odvzem svobode

[illegible]

D. Zoraba delovne sile

Dolorna sila je bila zlorabljena			Kdo je bil oku- pan? ob na- stanu škoda (Kmeti, Italija- ni, hladarji)	5	6	7
kje	kodaj od — do	kako				
1	2	3	4	5	6	7

OPPOREBA: Odvrem prosteti: Č) Informacija je odvrem svobode in čuvanje pod stražo v internacijskem laboratoriju. Konfinkacija je odvrem svobode z odreditvijo prisilnega bivalista v glavem kraju. Iseltov je prisilno iselovanje peedincev, družin in celih naselij z odreditvijo novega kraja bivanja ali brez take odredbe. Prisilna mobilizacija je vsako neprostovoljno novateenje, izvedeno od okupatorja ali njegovih pomagavev.

E. Škoda zaradi pomanjkanja

Razlogi pomanjkanja, bode in gladovanja	Kdo je bil oku- panku škodo (Nemci, Italija- ni, Madžari)	Povzročitelj škodo	Primerna škoda v di- nazijah po vrednosti 5. aprila 1941. 1.		
			Izpolni	Prijavitelj	Okrajna komisija
1	2	3	4	5	
Radi izselitve in vedenjskega razliko- vanja, vsi otroci majo bode in gladovanja	Nene	Nene	60000-40000 + 8000		

Umišljeni pjesnik završava "Kupiti" 20. 11. 1971. za "Lj" da izdaju svoj prvi zbirnik pjesničkih zbirki. Umišljeni pjesnik završava "Kupiti" 20. 11. 1971. za "Lj" da izdaju svoj prvi zbirnik pjesničkih zbirki.

E) Škoda zaradi ponanjanja. Zaradi odvzema živne, žila ali drugih življenjskih potrebščin, poškodbe ali njegove pomagale.

D) O zlorabi delovne sile govorimo tedaj, ko sicer ne gre za odvzem prostosti, pač pa njegovih pomagavcev.

Priloga 14: Formular za potrdilo o zdravniškem pregledu

zdravnik v

Za ocenitev vojne škode!
Takse prosto.

Potrdilo o zdravniškem pregledu

I. Poškodovanec:
priimek, ime

Star: let, stalno bivač v

II. Podatki o poškodbi:

a) diagnoza trajne poškodbe:

b) kratek opis poškodbe:

c) odstotek zmanjšanja delovne sposobnosti:

č) diagnozačasne poškodbe:

d) koliko časa bo še trajalo zdravljenječasne poškodbe:

....., dne 194.....

Pečat

.....
zdravnikov podpis.

Opomba: Pišite čitljivo, po možnosti na stroj.

Ce je ozdravljenje malo verjetno, se poškodba smatra za trajno in kot taka ocenj po točki II. c) tega obrazca. Odstotek zmanjšanja delovne sposobnosti naj se določi po »Navodilih za ocenjevanje pridobitne nesposobnosti vojnih invalidov«, ki so bila objavljena v Službenem listu 487/79 iz leta 1939. Združenje invalidov v Ljubljani je izdalo poleg drugih tudi ta navodila v posebni knjižici in so tiskana na straneh 44—70 knjižice. Ta Navodila naj se popravi edino v sledečem:

1. poškodbe, ocenjene z 0 % v Navodilih, najtežje poškodbe se prišteje za vsako 10 %, če glavna ne
2. pri poškodbah organov, ki so za poklic neobhodno potrebni, naj se doda 10 % k navedeni.
3. pri več poškodbah šteje glavna, za ostale se ocenjujejo z 10 %, prekaša 90 %, oziroma skupno do 100 %.